

E-ISSN: 2536 - 4464

**KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ**

**KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY
FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES JOURNAL**

Yıl/Year: 2016

Cilt/Volume: 06

Sayı/Number: 01

**KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ**

**KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY
FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES JOURNAL**

İmtiyaz Sahibi / Publisher

Prof. Dr. Durmuş DEVECİ
Rektör / Rector

Editörler Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. İbrahim ÖRNEK (Baş Editör / Editor-in-Chief)
Prof. Dr. Seyhan TAŞ (Editör / Editor)
Doç. Dr. Burcu ERŞAHAN (Editör / Editor)
Doç. Dr. Hatice Seçil FETTAHLIOĞLU (Editör / Editor)
Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILMAZ (Editör / Editor)
Yrd. Doç. Dr. Osman AĞIR (Editör / Editor)

Sekreteryaya / Secretary

Arş. Gör. Gizem İĞDE
Arş. Gör. Nermin Demet KIRTEKE

KSÜ İİBF DERGİSİ / KSÜ JOURNAL OF EASF

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Avşar Yerleşkesi
46100 KAHRAMANMARAŞ

Tel: (0344) 280 1970

Fax: (0344) 280 1532

<http://iibfdergisi.ksu.edu.tr>

iibfdergisi@ksu.edu.tr

E-ISSN: 2536-4464

Yayın Türü / Type of Publication

Online Süreli Yayın-Ulusal Hakemli Dergi
Online Periodical-National Peer-Reviewed Journal

Dizgi / Type Setting

Arş. Gör. Gizem İĞDE
Arş. Gör. Gülferah BOZKAYA

**Haziran / June
2016**

DANIŞMA KURULU* / ADVISORY BOARD*

Prof.Dr. Mohammad Kabir HASSAN	University of New Orleans
Prof. Dr. Muhsin KAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Recep KÖK	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof.Dr. Tony ROYLE	University of York
Prof. Dr. Muammer TEKEOĐLU	Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Anarkul URDALETOVA	Kırgızistan -Türkiye Manas Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal YILDIRIM	Anadolu Üniversitesi

*** İsimler unvan ve soyisim esas alınarak alfabetik sıraya göre dizilmiştir.**

ABOUT JOURNAL

- KSU economic and administrative sciences journal is a peer-reviewed journal that is written Turkish or English and published in a year 2 times (June and December).
- With publication of journal, it is intended to increase communication and information sharing among researchers, professionals, academics and policy makers and to work financial and economic system effectively.
- All articles submitted to journal should not have been published or submitted for publication in other journals. Studies presented in scientific congresses and symposia can publish. Some types of submissions are original research, review articles, case report Project, presentation and book review (provided that article format).
- Firstly, Articles are assessed by editor. If articles deemed appropriate in terms of subject matter and content, editor sends them two referees. However, in case of disagreement between the two referees, article is evaluated by the Editorial Board and editorial board decides whether publish or not. In case of asking for correction, author has to send corrections within 15 days.
- Accepted articles are published in accordance with the line which is determined by editorial board. The studies that are deemed unsuitable for publication are not sent back, authors are only informed at latest within 3 months.
- All rights' of accepted articles belong to KSU Economic and Administrative Sciences Journal. Authors are responsible for thoughts and opinions mentioned in articles. Published articles can be used by quoting as authority.
- Articles should be e-mailed to **iibfdergisi@ksu.edu.tr**
- To contribute mailing costs, printing costs etc. 30 TL. will be required from submitted articles. Authors will put money into Garanti Bankası 118-6299841 in the name of "KSU Foundation" with description of the "Journal of EASF". The bank receipt or its copy or its electronic example should be sent together with article in this address **iibfdergisi@ksu.edu.tr**
- The adres is **KSU Journal of EASF, Kahramanmaraş Sütçü İmam University Faculty of Economics and Administrative Sciences,Avsar Campus, 46100 KAHRAMANMARAŞ**

DERGİ HAKKINDA

- KSÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, iktisadi ve idari bilimlere ait bilim dalları ve bölümlere ilişkin Türkçe veya İngilizce yazılmış, literatüre katkıda bulunacak özgün makalelerin yer aldığı yılda 2 kez (Haziran ve Aralık) yayımlanacak hakemli bir dergidir.
- Derginin yayımlanmasıyla; akademisyenler, profesyoneller, araştırmacılar ve politika yapıcılar arasındaki iletişimin ve bilgi paylaşımının artırılarak, finansal ve ekonomik sistemin etkin çalışmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.
- Yayımlanmak üzere gönderilen makalelerin başka bir yayın organında yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olması gereklidir. Bilimsel kongre ve sempozyumlara bildiri olarak sunulmuş çalışmalar da yayınlanabilir. Dergide yayınlanması için gönderilecek çalışma türleri şunlardır: Özgün araştırma ve inceleme makaleleri, derleme makaleler, olgu sunumu, proje tanıtımı, kitap tanıtımı (Makale formatı olması şartıyla).
- Makaleler editörler tarafından konu, şekil ve içerik yönünden değerlendirilip uygun görülenleri iki hakeme gönderilir. Ancak, hakem raporları arasında görüş ayrılığı varsa, makale Editörler Kurulu tarafından değerlendirilerek, yayımlanması ya da yayımlanmamasına karar verilir. Düzeltme istenilmesi durumunda, yazarın ilgili düzeltmeleri yaparak en geç 15 gün içerisinde dergiye göndermesi gerekmektedir. Ampirik çalışmalarda gerekli görüldüğü hallerde yazardan kullandığı veri ve bilgisayar kodları istenebilir.
- Yayımlanması uygun görülen makaleler Editörler Kurulunun belirlediği sıraya göre yayımlanır. Yayımlanması uygun görülmeyen çalışmalar ise geri gönderilmez ve sadece yazarlarına bilgi verilir. Yazarlara en geç üç ay içerisinde sonuca ilişkin bilgilendirilmede bulunulur.
- Yayımlanması kabul edilen makalelerin bütün hakları KSÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisine aittir. Makalelerde belirtilen düşünce ve görüşlerin tamamından yazarları sorumludur ve söz konusu düşünce ve görüşler KSÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesini bağlamaz. Dergide yayımlanan makalelerden kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
- KSÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisinde yayımlanmak üzere gönderilecek makalelerin, **iibfdergisi@ksu.edu.tr** adresine elektronik ortamda gönderilmesi gereklidir.
- Yayımlanması amacıyla dergiye gönderilen makalelerden, sunum ücreti olarak her türlü postalama, yazışma ve basım giderlerine katkı sağlaması amacıyla eser başına KSÜ personeli için 15 TL ve üniversite dışı için 30 TL tutarında ücret talep edilecektir. Yazarlar, Garanti Bankası Kahramanmaraş Şubesi 118-6299841 nolu "KSÜ Vakfı" hesabına "İİBF Dergisi" açıklamasıyla ücreti yatıracaklardır. Banka Dekontu veya fotokopisi veya elektronik örneği **iibfdergisi@ksu.edu.tr** adresine makale ile birlikte gönderilecektir.
- Adres; **KSÜ İİBF DERGİSİ, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Avşar Yerleşkesi, 46100 KAHRAMANMARAŞ**'tır.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Türkiye’de Enflasyonla Büyümeye Yönelik Yeni Kanıtlar New Evidences for Economic Growth with Inflation in Turkey Ali ŞEN, İzzet TAŞAR, Yunus AÇCI	1
Türkiye - Avrupa Birliği Dış Ticaret Göstergeleri Üzerine Bir Değerlendirme An Evaluation of Turkey - European Union Foreign Trade Indicators Hüseyin AĞIR, Mehmet METİN	11
2008 Küresel Finans Krizi ve Türkiye Üzerine Yansımaları 2008 Global Financial Crisis and Reflections on Turkey Cem ENGİN, Esra GÖLLÜCE	27
Avrupa Birliği’nde Memurların Statüsü The Status of Civil Servants in the European Union Ramazan ŞENGÜL	41
Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro Successful World Samples of Urban Transformation Applications: Danbara, Solidere and Rio De Janeiro Ahmet Hamdi AYDIN, Ömer ÇAMUR	53
Örgütsel Kimliğin ve Örgütsel Prestijin, Örgütsel Vatandaşlık Üzerindeki Etkisi : Bir Alan Araştırması The Effect of Organizational Identity and Organizational Prestige on Organizational Citizenship: A Field Research İsmail BAKAN, Burcu ERŞAHAN, İbrahim KAYA	69
Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TBG)’ndeki Ar-Ge Şirketlerinin Teknoloji Yönetim Becerilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma A Research an Identification of Technology Management Capabilities of R&D Firms in Technology Development Zones (Tdzs) Mesut BİLGİNER	89
Yazım ve Yayın Kuralları	

TÜRKİYE'DE ENFLASYONLA BÜYÜMEYE YÖNELİK YENİ KANITLAR

Ali ŞEN*
İzzet TAŞAR**
Yunus AÇCI***

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye'de enflasyon oranı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin Ocak 2005-Kasım 2015 dönemine ait verilerle test edilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu araştırma için, verilerin durağanlıkları ADF ve PP testleri ile durağanlık testine tabi tutulması sonrası Breitung ve Candelon (2006) nedensellik testinden yararlanılmıştır. Test sonuçlarına göre; Tüketici fiyat endeksinden sanayi üretim endeksine orta ve uzun dönemde nedensellik ilişkisi mevcut iken, sanayi üretim endeksinden tüketici fiyat endeksine yönelik nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır. Kısa dönemde ise bu ilişkinin geçerliliği reddedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tüketici Fiyat Endeksi, Büyüme, Nedensellik

NEW EVIDENCES FOR ECONOMIC GROWTH WITH INFLATION IN TURKEY

ABSTRACT

In this research, it is aimed to investigate the relation between inflation and the economic growth for the period January 2005 to November 2015. The variables are selected as industry production index and consumer price index. In order to make the series stationary, ADF and PP unit root tests will be applied. To investigate the relation among the variables, Breitung and Candelon (2006) causality test will be applied. According to the test results, while there is causality from consumer price index to industry production index in the midterm and in the long term; there is no significant relation from industry production index to consumer price index.

Keywords: Consumer Price Index, Growth, Causality

*Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ali.sen@inonu.edu.tr

**Yrd. Doç., Dr. Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, itasar@firat.edu.tr

***Yrd. Doç. Dr., Şırnak Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, yunusacci@sirnak.edu.tr

1.GİRİŞ

Para otoritelerince oluşturulan para politikasının en önemli amaçları yüksek ve sürdürülebilir ekonomik büyüme ile düşük ve istikrarlı enflasyondur (Vinayagathan, 2013:31). Bu nedenle; enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü ortaya koymak para politikasının hedeflere ulaşabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki pozitif yönlü ilişkinin en önemli teorik dayanağı Philips eğrisidir. Philips eğrisine göre enflasyon ve işsizlik arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla enflasyonun yüksek olduğu dönemde işsizlik oranları azalacak ve azalan işsizlik ekonomik büyümeye pozitif yönde katkı sağlayacaktır. Tobin tarafından pozitif ilişkiye yönelik olarak yapılan açıklamada, enflasyondaki yükselmenin, bireylerin zenginliğinde azalmalara yol açacağı iddia edilmektedir. Bu durum karşısında; bireyler eski zenginlik seviyelerine ulaşabilmek için tasarruflarını arttıracak ve tasarruflardaki artış, faiz oranlarını azaltarak, yatırımları ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi arttıracaktır (Çetintaş, 2003:142). Enflasyon ile büyüme arasındaki pozitif yönlü ilişkinin temeli, enflasyondaki artışların, yatırımları finansal sektörden reel sektöre kaydırması, bireylerin tasarruflardaki azalışı önlemek amacıyla tasarruf düzeylerini arttırmak istemesi, ve senyoraaj geliri ve enflasyon vergisinin artmasına yol açması gibi nedenlerle, enflasyondaki artışın zorunlu tasarruf düzeyinde artışa yol açması gibi düşüncelere dayanmaktadır (Yapraklı, 2007:288).

1970'li ve 1980'li yıllara gelindiğinde ortaya çıkan arz şokları neticesinde enflasyon oranlarının yükselmesi ve büyüme oranlarının düşmesi ile birlikte enflasyon ile büyüme arasında negatif yönlü bir ilişkinin var olduğu görüşü önem kazanmaya başlamıştır (Uysal vd. 2008:58).

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü zaman serisi verilerinden yararlanarak ortaya koymaktır. Çalışmada Türkiye'nin Ocak 1995- Kasım 2015 dönemine ait aylık verileri kullanılarak, Breitung ve Candelon (2006) nedensellik testinden yararlanılacaktır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle konu ile ilgili literatür taraması yapıp, daha sonra ampirik uygulama kısmına geçilecektir. Son olarak sonuç bölümünde ise ulaşılan sonuçlara yer verilecektir.

2.LİTERATÜR İNCELEMESİ

Enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin tespit edilmesine yönelik iktisadi literatürde tam bir görüş birliği oluşmamıştır. Literatür üç ayrı muhtemel ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki enflasyon ile büyüme arasında negatif bir ilişkinin olduğu, diğeri pozitif bir ilişkinin olduğu, bir diğeri ise ilişkinin mevcut olmadığı görüşüdür.

Mallik ve Chowdhury (2001), Güney Asya ülkeleri için büyüme ve enflasyon ilişkisini yıllık veriler ile araştırırken, ilişkinin pozitif olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yazarlar, ılımlı enflasyonun büyümeye yardımcı

olacağını ancak hızlı ekonomik büyümenin ise enflasyonla geri besleneceğini vurgulamışlardır.

Heylen vd (2004), 1975-2000 yılları için yaptıkları analizde enflasyon krizlerinin bazı olumlu etkileri olabileceğini ve diğer yandan beşeri sermaye artışının ekonomi için pozitif bir etki olabileceği olacağı belirtilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Fischer (1993), yaptığı analizde enflasyonun ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Motley (1994), enflasyon oranları ile reel büyüme oranları arasında negatif bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Andres ve Hermando (1997), enflasyonla büyüme arasındaki ilişkiyi OECD ülkeleri için sınıadıkları çalışmalarında, enflasyonun üretim faktörlerinin verimliliği ve yatırımlar üzerindeki olumsuz etkisi neticesinde büyüme üzerinde negatif etkisinin var olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Burdekin vd., (2000) yine enflasyonun yükselmesinin ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etki yaratacağını göstermiştir. Gylfason ve Herbertson (2001), 170 ülke için, yaptıkları analizin sonucuna göre, ekonomik büyüme ve enflasyon arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Enflasyon oranlarının artmasının negatif bir büyümeye neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Caporin ve Di (2002), analizlerinde, 1979-1997 döneminde 200 e yakın ülke için yaptıkları analizde, enflasyon ve ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişkinin olduğunu göstermişlerdir. Klump (2003) a göre, de enflasyon ve büyüme arasındaki ilişki istatistiksel yönden anlamlı ve negatif yönlüdür. Li (2006), enflasyon oranı için iki değere dikkat çeker, gelişmekte olan ülkeler için ilki yıllık %14, ikincisi ise %38 düzeyidir. Gelişmiş ülkeler için eşik noktası ise yıllık %24'dür. Gelişmekte olan ülkeler için, eşik noktaları arasında ilişkinin negatif olduğu gösterilmiştir. Vinayagathan (2013), enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkiyi, 32 Asya ülkesi için 1980-2009 yılları arasındaki verileri kullanarak analiz etmiştir. Çalışma neticesinde enflasyonun % 5,43'lük eşik değerine kadar enflasyon üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı, bu değerden sonra büyüme üzerinde yavaşlatıcı etki doğurduğu sonucuna ulaşmıştır. Bruno ve Easterly (1998), ekonomik büyüme ile enflasyon arasında ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Buna karşın; yüksek enflasyon neticesinde oluşan kriz dönemlerinde negatif ilişkinin oluşabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Türkiye açısından enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkinin test edildiği çalışmalar incelendiğinde genel kanı, ilişkinin var olduğu ve enflasyonun büyümeyi negatif yönde etkilediği yönündedir. Çetintaş (2003), Türkiye ekonomisindeki enflasyon büyüme ilişkisini 1970 -1996 yılları için araştırmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, enflasyonla büyüme arasında uzun dönemde negatif bir ilişki mevcuttur. Diğer değişkenlerin sabit kabul edilmesi neticesinde enflasyon oranındaki %10'luk artış, kişi başına reel GSYİH'da % 0,6'lık azalmalara yol açmaktadır.

Karaca (2003), 1987-2003 dönemi üçer aylık verilerle Türkiye'de enflasyonla büyüme ilişkisini test ettiği çalışmasında; bir yandan Granger nedensellik testini kullanarak enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisini tespit ederken, diğer yandan regresyon analizi yardımıyla

negatif yönlü bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir. Çalışmada ülkede büyüme oranının yükseltilebilmesi için enflasyonun düşürülmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Berber ve Artan (2004), 1987:1 ve 2003:2 dönemi için enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkiyi test ettikleri çalışmalarında; enflasyon oranındaki %10'luk bir artışın ekonomiyi %1,9 oranında düşürdüğünü göstermişlerdir. Granger nedensellik sonuçlarına göre enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir.

Terzi (2004) ilişkinin dönemselliğine dikkat çeker, 1970 yılından önceki çalışmalarda, güçlü bir ilişki gösterilemezken, bu konu ilgili olarak dönem enflasyon oranlarındaki düşük seyirden kaynaklandığı açıklanmıştır.

Artan (2008), Türkiye'de enflasyon, enflasyon belirsizliği ve büyüme arasındaki ilişkiyi zaman serisi analizleri yardımıyla test etmiştir. Ko-entegrasyon analizi sonuçlarına göre, enflasyonun büyüme üzerinde negatif etkisinin bulunduğu sonucu elde edilen çalışmada, enflasyonun hızlı bir büyüme için katlanılması gereken bir maliyet olmadığı ve dolayısıyla merkez bankasının temel amacının fiyat istikrarını sağlama olması gerektiği vurgulanmıştır.

Karaçor, Özer ve Saraç (2011), çalışmalarında yaptıkları sınıflandırmaya göre enflasyonun ekonomik büyümeyi pozitif yönde, negatif yönde ve belirli bir eşik değerinde etkilediği sonucuna ulaşan çalışmaları dönemi, kapsamı ve ekonomik yöntemi açısından sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırmaya göre 3 araştırma pozitif, 21 araştırma negatif ve 16 araştırma da belirli bir eşik değerinde etkilediği sonucuna ulaşan çalışmaları belirtmişlerdir.

Emsen, Turan ve Aksu (2012), enflasyon ve büyüme ilişkisini diğer çalışmalardan farklı olarak Cobb-Douglas tipi büyüme eşitliğinden hareketle sınır testi yardımıyla araştırmışlardır. Test sonuçlarına göre; Türkiye ekonomisinde kısa dönemde cari enflasyon büyüme üzerinde negatif etkiye sahip iken, bir dönemli gecikmeli değerleri pozitif etkiye sahiptir. Dolayısıyla net etkinin birbirini götürerek yansızlığa sebebiyet vermektedir. Bu durum uzun dönemde de geçerlidir.

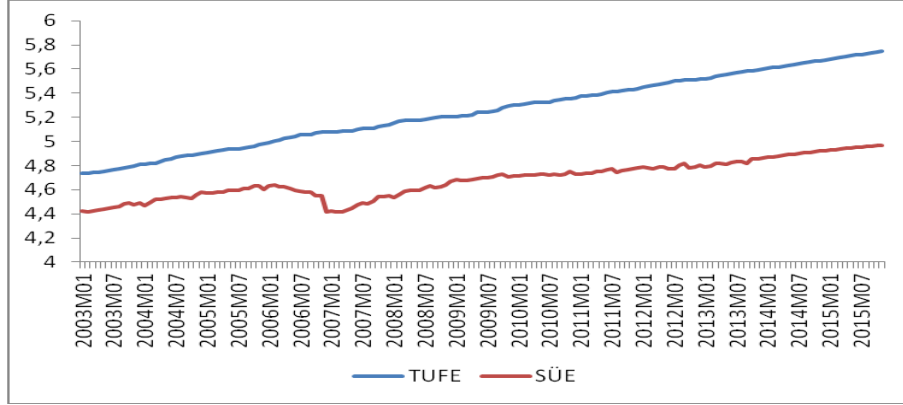
Türkekel (2007), Türkiye'de enflasyon ile büyüme arasındaki ilişkiyi test eden çalışmalardan farklı olarak, bu ilişkiyi sektörel açıdan ele almıştır. Tarım sektöründeki büyüme verileri ile enflasyon arasındaki ilişkiyi test eden yazar; enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmış ve enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit etmiştir.

3.AMPİRİK SONUÇLAR

Analizde açık enflasyon hedeflemesi stratejisine geçilen Ocak 2005 - Kasım 2015 dönemine ait gayrisafi yurt içi hasıla yerine proxy değişken olarak sanayi üretim endeksi (SÜE) ve tüketici fiyat endeksi (TÜFE) değişkenleri

kullanılmıştır. Bu değişkenler Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından yayımlanan Uluslararası Finans İstatistik Yıllığından (IFS) elde edilmiştir. Değişen varyans sorununa yakalanmamak amacıyla bütün değişkenlerin doğal logaritması alınmış ve Moving Average yöntemine göre mevsimsellikten arındırılmıştır.

Şekil 1. Mevsimsel Olarak Düzeltilmiş Değişkenlerin Grafiği

Sanayi üretim endeksindeki artış 2003 ve 2006 yılları arasında enflasyon serisi ile paralel hareket etmektedir. Bu dönemde sanayi üretim endeksi enflasyona göre daha dalgalı bir seyir izlemektedir. Sanayi üretim endeksi ile enflasyon ilişkisi 2008-2015 yılları arasında da aynı trendi paylaşmakla beraber, bu dönemde artış oranlarında bir paralellik gözlenmemektedir. İlgili dönemde enflasyon görece yüksek bir eğime sahip, sanayi üretim endeksi ise düşük bir eğimle aynı trendde seyretmektedir. İki değişken arasında ters yönlü ilişki 2006 ve 2007 yılları arasında gözlemlenmektedir. Bu dönemde enflasyon artış trendini korurken, sanayi üretim endeksinde ters yönlü ani kırılma göze çarpmaktadır. Kırılma anlamında enflasyon endeksi verisi daha doğrusal ve sabit bir trend izlemektedir. Bu doğrusallık artış trendi içermektedir. Sanayi üretim endeksinin kırılma eğilimini dönem boyunca gözlenebilmektedir.

Tablo 1. Değişkenlere ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Gözlem	Ortalama	Maksimum	Minimum	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Jarque-Bera
TÜFE	155	5.249	5.747	4.736	0.292	-0.046	1.861	8.429 (0.01)
SÜE	155	4.698	4.969	4.414	0.153	0.058	6.319	6.319 (0.04)

Not: Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.

Tanımlayıcı istatistiklere göre oynaklığın göstergesi olan standart sapma değeri yüksek olan değişken tüketici fiyat endeksidir. Ayrıca değişkenlerin olasılık dağılımdaki asimetriyi gösteren çarpıklık katsayısı dikkate alındığında tüketici fiyat endeksi değişkeni sola çarpık, sanayi üretim endeksi ise sağa çarpıktır. Dağılım eğrisinin kuyruk dağılımını gösteren basıklık katsayısına göre tüketici fiyat endeksi basık, sanayi üretim endeksi ise dik olarak bulunmuştur. Jarque-Bera değeri her iki değişken için %5 anlam seviyesinde alternatif hipotezin kabul edildiği ve değişkenlerin normal dağılmadığı sonucu bulunmuştur. Değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri görmek amacıyla vektör otoregresyon (VAR) modeli kurulacaktır. Daha önce VAR modeli metodolojisinde ele alındığı üzere değişkenlerin durağan oldukları seviyeleri bulmak gerekmektedir. Bu amaçla ekonometri literatüründe Dickey-Fuller (1981, ADF) ve Phillips-Perron (1988, PP) tarafından geliştirilen yapısal kırılmaları dikkate almayan doğrusal birim kök testleri yapılacaktır.

Tablo 2. ADF (1981) ve PP (1988) Birim Kök testi Sonuçları

		<i>Değişkenler</i>	ADF	PP			<i>Değişkenler</i>	ADF	PP
<i>Düzey</i>	<i>Sabit</i>	SÜE	-0.434 (0)	-0.514 (5)	<i>Birinci Farklar</i>	SÜE	-12.441 (0)	-12.486 (5)	
			[0.899]	[0.883]			[0.00]***	[0.00]***	
		TÜFE	-0.568 (0)	-0.579 (8)		TÜFE	-11.229 (0)	-11.201 (10)	
		[0.872]	[0.870]			[0.00]***	[0.00]***		
	SÜE	-1.907 (0)	-2.228 (6)	SÜE		-12.402 (0)	-12.450 (5)		
		[0.645]	[0.470]			[0.00]***	[0.00]***		
<i>Sabit+</i>	TÜFE	-2.750 (0)	-2.342 (5)	TÜFE	-11.216 (0)	-11.240 (11)			
		[0.218]	[0.152]		[0.00]***	[0.00]***			
	TÜFE			TÜFE					

Not: ***,** ve * değerleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlam seviyelerinde serilerin durağanlıklarını göstermektedir. Parantez içindeki değerler Schwarz bilgi kriterine göre optimal gecikme uzunluğunu göstermektedir. Köşeli parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir. ADF testi için: Mac Kinnon (1996) kritik değerleri sabitte 1 %, 5 % ve 10 % değerleri için sırasıyla 3.485, -2.885, -2.579 ve sabit + trend için 1 %, 5 % ve 10 % olasılık değerleri için sırasıyla -3.483, -2.884, -2.579. PP testi için: Mac Kinnon (1996) kritik değerleri sabitte 1 %, 5 % ve 10 % değerleri için sırasıyla 3.485, -2.885, -2.579 ve sabit + trend için 1 %, 5 % ve 10 % olasılık değerleri için sırasıyla -4.033, -3.446 ve -3.148.

Dickey-Fuller (1981) test sonuçlarına ve Phillips ve Perron (1988) test sonuçlarına göre serilerin tümünün düzeyde durağan olmadıkları görülmektedir. Değişkenlerin birinci farkları alındığında [I(1)] sabit ve sabit trendli modellerde her iki birim kök testi için durağan oldukları görülmektedir. Bundan sonra kurulacak VAR modeli için değişkenlerin birinci farkı alınarak analize devam edilecektir. VAR modelinde gecikme uzunluğu 3 olarak seçilmiştir.

Tablo 3. Breitung ve Candelon (2006) Frekans Alanında Nedensellik Test Sonuçları

	Uzun dönem		Orta Dönem		Kısa Dönem	
ω_i	0.01	0.05	1.00	1.50	2.0	2.50
TUFE\neqSUE	6.632***	6.673***	2.347*	1.775	0.041	0.768
SUE\neq TUFE	1.491	1.485	1.118	0.950	0.329	5.401

Not: 0 ve π . $\omega \in (0, \pi)$ arasında yer alan her frekans alanı (ω_i) için ***.** ve * değerleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlam seviyelerinde değişkenler arasında nedensellik ilişkisini göstermektedir. (2.T-2p) serbestlik derecesi ile kritik F tablo değerleri %1, %5 ve %10 anlam seviyeleri için sırasıyla 4.75, 3.05 ve 2.33'tür.

Tüketici fiyat endeksinden sanayi üretim endeksine orta ve uzun dönemde nedensellik ilişkisi vardır. Ancak sanayi üretim endeksinden tüketici fiyat endeksine yönelik nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır. Kısa dönemde ise bu ilişkinin geçerliliği reddedilmiştir. Enflasyon oranlarının kısa dönemde sanayi üretim endeksi üzerinde bir etki gösterememesi fiyat mekanizmasının ancak orta dönemde etkisini gösterebilmesidir. Test sonuçlarına göre sanayi üretim endeksinden tüketici fiyat endeksine tek yönlü anlamlı bir ilişki söz konusudur. İlişkinin varlığı literatüre göre çoğunlukla negatif olarak belirtilse de, bu analizde serilerin hareketleri dikkate alındığında pozitif bir ilişkinin varlığı öngörülmektedir. Fiyat seviyelerindeki yükselme ve büyüme ilişkisi toplam talep ve toplam arzın uyumsuz gelişmesi ile açıklandığında, ekonomik büyümeye neden olacak hızlı talep artışının bir talep enflasyonuna neden olacağı varsayılabilir.

Bu anlamda analiz sonuçlarının Grafik-1'de yorumlanan seri trendlerinden yola çıkarak pozitif bir ilişki varsayımı altında Türkiye'de gerçekleşen enflasyonun talep enflasyonu temelli olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu anlamda, kısa dönemde gerçekleşmeyen ilişkinin sadece orta ve uzun dönemde gerçekleşiyor olması ekonomik büyümenin fiyat seviyesindeki yükselmeleri belirli bir gecikme ile etkilediğini göstermektedir.

Diğer yandan enflasyona neden olan değişkenin salt ekonomik büyüme olarak değerlendirilmesi yanıltıcı olur zira fiyatlar yükselirken ekonomik daralma söz konusu olduğu durumlarda yaygındır. Maliyet enflasyonu olarak adlandırılan bu kavram Karaçor, Özer ve Saraç (2011)'ın literatür taramasından yola çıkarak, ekonomik büyüme ve enflasyon arasındaki ilişkinin en önemli açıklayıcısıdır.

Breitung ve Candelon (2006) nedensellik testinin sonuçları, enflasyonun sebebinin maliyet enflasyonu mu yoksa talep artışı mı olduğu bağlamda açıklayıcı olacaktır. İlişkinin yönünün sanayi üretim endeksinden fiyat endeksi yönüne olması talep enflasyonu ile açıklanırken, ilişkinin fiyat endeksinden sanayi üretim endeksi yönüne olması bu ilişkinin muhtemelen negatif yönlü bir daralma ilişkisi olduğu sonucunu doğurur.

4.SONUÇ

Çalışmada Türkiye’de enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin test edilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu amaçla Ocak 2005-Kasım 2015 dönemine ait verilerle Breitung ve Candelon (2006) nedensellik testinden yararlanılarak ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Test sonuçlarına göre; orta ve uzun dönemde Tüketici fiyat endeksinden sanayi üretim endeksine nedensellik ilişkisi var iken kısa dönemde herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca test sonucunda Türkiye’de yapılan diğer çalışmaların aksine enflasyon ile büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuç Mallik ve Chowdhury (2001) ve Heylen vd (2004)’in elde ettiği sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Andres, J., ve Ignacio H.. (1997). Does Inflation Harm Economic Growth? Evidence for The OECD. *NBER Working Paper Series*, 6062.
- Artan, S..(2008). Türkiye’de Enflasyon, Enflasyon Belirsizliği ve Büyüme.*Uluslararası İktisadi ve İncelemeler Dergisi*, 1(1): 113-138.
- Berber M., ve Artan S.. (2004). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Türkiye Örneği. *Turkish Economic Association Discussion Paper* 2004/21.
- Breitung, J. ve Bertrand C.. (2006). Testing For Short And Long-Run Causality: A Frequency Domain Approach.*Journal of Econometrics*, 12: 363–378.
- Bruno, M., ve Easterly W.. (1998). Inflation Crises and Long Run Growth.*Journal of Monetary Economics*, 41(1).
- Burdekin R. C. K., Denzau A. T. ve Keil, M. W., Sitthiyot, T. Ve Willet, T. D.. (2000). When Does Inflation Hurt Economic Growth? Different Nonlinearities for Different Economies.*Claremont Colleges Working Papers*, No: 22.
- Caporin M. ve Dı M., C., (2002), Inflation And Growth: Some Panel Data Evidence Working Papers, *Greta Working Papers*, 2(9).
- Çetintaş, H.. (2003). Türkiye’de Enflasyon ve Büyüme.İ.Ü. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 28: 141-153.
- Dickey, D., ve Wayne F.. (1979). Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root.*Journal of The American Statistical Association*, 74: 427- 431.
- Dickey, D., ve Wayne F.. (1981). Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Econometrica*, 49: 1057-72.
- Emsen S., Turan S, ve Aksu H.. (2012). Sınır Testi ile Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye Üzerine İncelemeler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2): 25-40.
- Faria, J.R. ve Carneiro, F.G.. (2001). Does High Inflation Affect Growth in the Long and Short Run?. *Journal Of Applied Economics*, 16(1): 89-150.

- Fischer, S. (1983). Inflation and Growth. *Cuadernos De Economia*, 20(61): 267-278.
- Fischer, S. (1993). The Role of Macroeconomic Factors in Growth. *Journal Of Monetary Economics*, 32(3): 485-511.
- Gylfason, T., ve Herbertsson, T. T. (2001). Does Inflation Matter For Growth?. *Japan and the World Economy, Elsevier*, 13(4): 405-428.
- Heylen F., Pozzi L., ve Vandewege J. (2004). Inflation Crises, Human Capital Formation and Growth. *Working Papers of Faculty of Economics and Business Administration*, Ghent University, 2004 (260).
- Karaca O.. (2003). Türkiye’de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Zaman Serisi Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2): 247-255.
- Karaçor, Z., Özer H., ve Saraç T.B.. (2011). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007). *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*. 4(2): 29-44.
- Klump, R. (2003). Inflation, Factor Substitution and Growth. *Working Paper Series, European Central Bank*, No: 280, 1-46.
- Li, M.. (2006). Inflation and Economic Growth: Threshold Effects and Transmission Mechanisms. Canadian Economics Association Annual Conference, Montreal.
- MacKinnon, J. (1996). Numerical Distribution Functions for Unit Root and Cointegration Tests. *Journal of Applied Econometrics*, 11: 601-618.
- Mallik G., ve Chowdhury A.. (2001). Inflation and Economic Growth: Evidence From Four South Asian Countries. *Asia-Pasific Development Journal*, 8(1): 123-135.
- Motley, B. (1998). Growth and Inflation: A Cross-Country Study. *Economic Review, Federal Reserve Bank of San Francisco*, No: 1: 15-28.
- Phillips, P., ve Pierre P. (1988). Testing for a Unit Root in Time Series Regressions. *Biometrika*, 75(2): 335-346.
- Terzi, H.. (2004). Türkiye’de Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1994-2002). *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6/3: 59-75
- Türkecul B.. (2007). Türkiye’de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Tarım Sektörü İtibariyle Ekonometrik Bir Analiz. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 44(1).
- Uysal D., Mucuk M., ve Alptekin V.. (2008). Türkiye Ekonomisinde Vektör Otoregresif Model ile Enflasyon-Büyüme İlişkisinin Analizi. *ZKU Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8): 55-71.
- Vinayagathan, T.. (2013). Inflation and Economic Growth: A Dynamic Panel Threshold Analysis for Asian Economies. *Journal of Asian Economics*, 26: 21-41.
- Yapraklı S.. (2007). Enflasyon ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Eş-Bütünleşme ve Nedensellik Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2).

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Hüseyin AĞIR*
Mehmet METİN**

ÖZET

İstatistiksel göstergelere göre, Türkiye'nin en fazla dış ticaret yaptığı ülke grubu Avrupa Birliği ülkelerinden oluşmaktadır. Bu durum ülkelerin tarihi ilişkilerinden tutun, ulaşım kolaylıkları ve kültürel öğelere varıncaya kadar birçok farklı dinamikle açıklanabilmektedir. Bu çalışmanın yapılmasındaki amaç, Avrupa Birliği ile olan dış ticaret istatistiklerini betimsel olarak tartıştıktan sonra, 28 Avrupa Birliği ülkesi içinde ülkelerin tek tek ihracat ve ithalat oranlarını karşılaştırmak ve bunlar içerisinde Türkiye'nin en fazla dış ticaret yaptığı ülkeleri ticarete konu olan ürünler bazında değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, AB, Türkiye, Ekonomik Entegrasyon

AN EVALUATION OF TURKEY-EUROPEAN UNION FOREIGN TRADE INDICATORS

ABSTRACT

According to the statistical indicators, Turkey's foreign trade is mostly with European Union countries. This situation can be explained with various dynamics as countries' historical relationships, accessibility, cultural factors etc. The aim of this study is to discuss foreign trade statistics of Turkey-European Union, compare the 28 European Union countries' import and export rates, determine the countries and goods that are mostly subject to the foreign trade of Turkey-European Union.

Keywords: Foreign Trade, EU, Turkey, Economic Integration

* Doç.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

**Öğr.Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Göksun MYO.

1. GİRİŞ

Türkiye'nin iktisadi yapısı, kültürel farklılığı ve coğrafi konumu, Türkiye'nin Avrupa Birliği macerasını çok boyutlu karmaşık ve bir o kadar da ilginç hale getirmektedir. Dolayısıyla Türkiye-AB ilişkilerini salt ekonomik veya salt siyasal açıdan ele almak, konuya eksik yaklaşmak anlamına gelmektedir. Türkiye ile AB arasındaki ilişkiyi siyasal ve ekonomik boyutları ile tarihsel bir bakış açısı içinde ele almak gerekmektedir (Kar ve Acar, 2010).

Türkiye için Avrupa Toplulukları¹ ile yakın iş birliği içinde olmak 1950'li yıllardan beri önemli bir konu olarak gündemini korumaktadır. Bu işbirliği ilişkisi siyasi olduğu kadar ekonomik gelişmeyi hızlandırmak için de oldukça önemlidir (Kar ve Ağır, 2008).

Türkiye'nin Topluluğa müracaatının sebepleri arasında, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ülkeleriyle mevcut ekonomik ilişkilerinin yanı sıra Yunanistan'ın AET'ye başvurması gösterilmektedir (Manisalı 1996: 37). Yunanistan'ın aynı pazara rakip ürünler ihraç etmesinin ötesinde, tam üye olmasıyla meydana gelecek ortam nedeniyle duyulan politik ve ekonomik kaygıların, Türkiye'nin başvurusunu hızlandırdığı dile getirilmektedir (Kazgan 1983: 98). Yunanistan'ın Toplulukla kuracağı ilişki biçiminin Türkiye'nin kendi dış politikasını etkileyeceğini düşünmesi, bu bağlamda Yunanistan'ın hemen ardından Topluluğa başvurmasına neden olmuştur (Balkır 1995: 66).

Türkiye ve topluluk ülkelerindeki yaşam standartlarının hızlandırılmış ekonomik gelişme, ticaretin düzenli genişlemesi Türkiye ekonomisi ile topluluk ekonomisi arasındaki farklılıkların giderilmesi sayesinde iyileştirilmesini sürekli kılmak (<http://avrupa.info.tr/tr/ab-ve-turkiye.html>) amaçlarıyla imzalanan 1963 Ankara Anlaşması ile bir ortalık anlaşması imzalanmış, bu sürecin devamı olarak da 1974'de yürürlüğe giren Katma Protokol ile geçiş döneminin nasıl olacağı belirlenmiştir. 6 Mart 1995 tarihinde 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye - Avrupa Birliği (AB) arasında Gümrük Birliği uygulaması 1 Ocak 1996'da başlamış ve Katma Protokol ile başlayan geçiş dönemi sona ermiştir. Türkiye, 10-11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesinde "aday ülke" olarak resmen kabul edilmiş, 11-12 Aralık 2002 Kopenhag zirvesinde iki yıl sonraki zirvede "müzakere için tarih verileceği" belirtilmiş ve nihayet 2004 yılı Aralık ayı zirvesinde de müzakerelerin 5 Ekim 2005'te başlamasına karar verilmesiyle müzakereler fiilen başlamış ve sonraki yıllarda AB ile ilişkilerde önemli aşamalar kaydedilmiştir (Kar ve Ağır, 2008).

Bu aşamalar doğrultusunda, refahı, kaliteli yaşam standardını, teknolojiyi ve demokrasiden faydalanmanın yanında kültürel zenginliklerimizi hem yasadık hem deevrensel kültüre katkıda bulunmamız gerekmekte ayrıca ulusçalaştırdığımız, bizleri tam üyeliğe götürecektir AB ile ilgili devlet politikasının kararlılıkla sürdürülmesi gerekmektedir (Özer, 2009)

¹ Avrupa Birliği adını alıncaya kadar Avrupa Toplulukları farklı isimlerle anılmışlardır. Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (1951); Avrupa Ekonomik Topluluğu (1957); Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (1957); Avrupa Birliği (1993). Daha geniş ve tarihsel gelişim sürecine yönelik bir çalışma için bkz., Ağır, 2010.

Türkiye'nin, ticari ortakları olarak, Avrupa Birliği ülkeleriyle hukuki sonuçları da olan bağlar oluşturması Türkiye'ye bölgede, diğer ülkelerden oldukça farklı bir konum kazandırmaktadır. Dahası, Türkiye Gümrük Birliğini gerçekleştirmiş bir ülke olarak, malların serbest dolaşımı ilkesi uyarınca ticari perspektiften bakıldığında, AB üyesi ülkelerle aynı çatı altında bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye AB üyeleri ile dış ticareti "serbestçe" gerçekleştirdiği ülkelerdendir (Sezer, 2007).

Türkiye'nin AB ile olan birliktelik süreci; sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik bakımdan farklı alanlarla kategorize edilebilir. Her bir kategori kendi içinde çok önemli bir alanı oluşturmakta ve Türkiye'nin gelişimi için önem arz etmektedir. Bugün gelinen noktada Türkiye'nin gerek sosyal ve siyasal-kurumsal yapısının gelişiminde gerekse ekonomik bakımdan AB ile ilişkilerin çok önemli katkısı bulunmaktadır. Bu çalışmanın araştırma konusunu oluşturan Türkiye'nin AB ile olan dış ticaretinin değerlendirilmesi, diğer alanların araştırılmasını başka çalışmaların konusu olarak görmekte ve sadece ekonomik ilişkiler olarak Türkiye'nin AB ülkeleri ile olan dış ticaretlerine yönelmektedir.

2014 yılı dış ticaret istatistiklerine göre, Türkiye'nin toplam ihracatı 157,6 Milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu toplam ihracat değerinin ülke gruplarına göre dağılımı (Milyar ABD \$'ı olarak) şu şekildedir (TÜİK, 2016): 1. 28 AB Ülkesi: 68,51; 2. Diğer Avrupa: 15,18; 3. Afrika: 13,7; 4. Kuzey Amerika: 7,29; 5. Orta Amerika ve Karayipler: 0,93; 6. Güney Amerika: 1,85; 7. Yakın ve Orta Doğu: 35,38 ve 8. Serbest Bölgeler: 2,27. Aynı istatistiklerin 242,17 Milyar ABD \$'ı olarak gerçekleşen 2014 yılı ithalat değerleri ise şu şekilde gerçekleşmiştir: 1. 28 AB Ülkesi: 88,78; 2. Diğer Avrupa: 36,36; 3. Afrika: 5,93; 4. Kuzey Amerika: 13,83; 5. Orta Amerika ve Karayipler: 1,12; 6. Güney Amerika: 13,83; 7. Yakın ve Orta Doğu: 20,48; 8. Serbest Bölgeler: 1,26.

2014 yılı dış ticaret istatistikleri değerlendirildiğinde, toplam ihracatın ve toplam ithalatın yarısından fazlasının (ihracatta yaklaşık 83,7 milyar \$, yüzde 53 ve ithalatta yaklaşık 125 milyar \$, yüzde 52) Avrupa Ülkeleriyle gerçekleştiği görülmektedir. Bu istatistikler sadece AB ülkeleri açısından değerlendirildiğinde ise, ihracatta yüzde 43,4; ithalatta da yüzde 36,6'lık bir payın sahibi olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla son yıllarda azalmalar olsa da Türkiye'nin en önemli ticaret ortağı olarak AB Ülkeleri görünmektedir.

Bu durumu açıklayabilen birçok argümandan bahsedebilmek mümkündür: Türkiye ve AB ülkeleri, öncelikle coğrafi yakınlık ve birbirine benzer mal ve hizmet üreten ve tüketici tercihlerinin birbirine yakın olduğu ülkelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla hem coğrafi yakınlık ve hem de tüketici tercihleri yakınlığı durumlarının varlığında ülkeler arasında daha yoğun bir ticaret olacağı açıktır. Doğal ticari ortak (natural trading partner) olarak adlandırılan bu duruma göre, doğal ticari bölge içerisindeki ülkelerin oluşturacağı bir ekonomik entegrasyonun potansiyel olarak daha yüksek refah artışıyla sonuçlanacağı belirtilmektedir (Karakaya, 2003). Dolayısıyla coğrafi yakınlık ve düşük ulaşım maliyetleri ticarete artışı gerçekleştirecek, ticaret saptırıcı etkiden ziyade ticaret yaratıcı etkinin oluşması ve refah artışının

**Türkiye-Avrupa Birliği Dış Ticaret Göstergeleri
Üzerine Bir Değerlendirme**

ortaya çıkması söz konusu olabilecektir (Ağır, 2012: 348). İkinci olarak, Avrupa Birliği ile ilişkiler Türkiye'nin mevcut ekonomik entegrasyonları içerisinde en köklü ve en eskisi konumundadır. Dahası AB'ye tam üye olmak için geçilen aşamalar, 1996 yılı Gümrük Birliğinin oluşturulması ve 2005 yılı itibariyle de tam üyelik müzakerelerinin başlaması ve ciddi mesafeler alınması, bu bölge ile Türkiye'nin ekonomik ilişkilerini özel kılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin AB Ülkeleri ile olan dış ticaret istatistiklerini 2002-2014 zaman aralığında, ihracat, ithalat, dış ticaret dengesi gibi genel istatistiklerle tartıştıktan sonra, 28 AB ülkesinin Türkiye ile olan ihracat ve ithalat oranlarını karşılaştırmaktır. Ayrıca AB ülkeleri içerisinde Türkiye'nin en yüksek dış ticaret payına sahip olan seçilmiş bazı ülkelerin, Türkiye ile yaptığı ihracat ve ithalat ürünlerinin bir karşılaştırılmasını yaparak daha çok hangi tür ürünlerle dış ticaretin yapıldığını ortaya koymaktır.

2. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ TİCARET İSTATİSTİKLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. Türkiye'nin Toplam Dış Ticaret İstatistikleri

Türkiye'nin dış ticaret istatistikleri, ihracat ve ithalat değerleri olarak 2002-2014 dönemi için Tablo 1.'de sunulmaktadır. 2014 yılı itibariyle Türkiye toplam ihracatta 157 Milyar ABD \$'ını ithalatta ise 251 Milyar ABD \$'ını aşmış olarak görülmektedir. Her iki serinin kırılması da 2008 küresel krizine denk gelmektedir. 2009 yılında bir önceki yıla göre Türkiye'nin ihracatında yüzde 22,6'lık bir gerileme yaşanmışken, bu durum ithalattaki gerilemede daha da fazla bir oranı oluşturmaktadır: yüzde 30.

2009 yılından sonra başlayan toparlanma ihracattaki 2013 yılında az da olsa negatif bir değer almaktadır. Bununla birlikte ithalattaki 2012 ve 2014 yıllarının düşüşleri daha belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Bir önceki yıla göre sırasıyla 2012 yılında yüzde 1,8 ve 2014 yılında da yüzde 3,8 oranında ciddi bir düşme söz konusudur. Bu düşüşler Türkiye'nin toplam dış ticaret haddini de olumsuz etkilemektedir.

İhracatın ithalatı karşılama oranları değerlendirildiğinde ise, veri döneminde dalgalı bir seyir izlemektedir. İhracatın ithalatı karşılama oranlarındaki yüksek değerli yıllar, ithalatın düştüğü yıllar olarak belirginleşmektedir.

Tablo 1. Türkiye'nin Toplam Dış Ticareti

Yıl	İhracat Milyon\$	Değ (%)	Genel İthalat Milyon\$	Değ (%)	İhr/İth
2002	36.059	15,1	51.554	24,5	69,9
2003	47.253	31,0	69.340	34,5	68,1
2004	63.167	33,7	97.540	40,7	64,8
2005	73.476	16,3	116.774	19,7	62,9
2006	85.535	16,4	139.576	19,5	61,3
2007	107.272	25,4	170.063	21,8	63,1
2008	132.027	23,1	201.964	18,8	65,4
2009	102.143	-22,6	140.928	-30,2	72,5
2010	113.883	11,5	185.544	31,7	61,4
2011	134.907	18,5	240.842	29,8	56,0
2012	152.462	13	236.545	-1,8	64,5
2013	151.803	-0,4	251.661	6,4	60,3
2014	157.610	3,8	242.177	-3,8	65,1

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr, TÜİK, TOBB, BM Comtrade

2.2. Türkiye'nin Toplam Dış Ticareti İçerisinde AB

2002-2014 dönemi için Türkiye'nin AB ile olan dış ticaretinde ilk göze çarpan, veri döneminde hem ihracatın hem de ithalatın artış oranı üç kattan fazladır. 2014 yılı itibariyle Türkiye AB dış ticareti, ihracatta 68 Milyar \$'ı ithalatta da 88 Milyar \$'ı aşmıştır. Diğer taraftan, 2008 küresel krizinin etkisi olarak Türkiye AB ihracatının azalması Türkiye'nin toplam ihracatındaki azalmadan daha yüksek bir oranı oluşturmaktadır. Buradan hareketle 2008 küresel krizinin AB ihracatını daha çok etkilediği belirtilebilir.

Türkiye AB dış ticaret istatistiklerinde, ihracatın ithalatı karşılama oranları bakımından da yüksek oranlara ulaşıldığı Tablo 2.'den izlenmektedir. Veri dönem içerisinde 2007 yılına denk gelen en yüksek oranda ihracatın payının arttığı söylenebilecekken, bazı yıllarda ithalattaki azalmadan kaynaklanan yüksek oranlar da gösterilebilir.

Türkiye'nin toplam dış ticareti içerisinde AB'nin payları değerlendirildiğinde, veri dönem için genel olarak bir azalış trendinin yaşandığı ifade edilebilse de, inişli çıkışlı bir seyir izlenmektedir. 2014 yılı istatistikleri AB'nin payının ithalatta en aza indiği yıl olarak görünmekle birlikte, ihracatta en düşük oran 2012 yılını işaret etmektedir.

Özellikle 2008 küresel kriziyle birlikte daralan dünya ticaretinin en etkili olduğu yerlerinden birisini de AB ülkeleri oluşturmaktadır. Tablo 2.'deki Türkiye'nin dış ticaretindeki AB payının, kriz seviyelerindeki oranlarına ulaşamaması, krizin etkilerinin AB ülkelerinde hala devam ettiğinin bir göstergesi olarak ileri sürülebilir.

Tablo 2. Türkiye'nin Dış Ticareti İçerisinde AB

Yıl	İhracat Milyon \$	Avrupa Birliği			AB'nin Payı (%)		
		Değ (%)	İthalat Milyon \$	Değ (%)	İhr/İt h	İhracat	İthalat
2002	20.503	16,4	25.667	29,6	79,8	56,85	49,78
2003	27.708	35,1	35.187	37	78,7	58,60	50,74
2004	36.581	32,02	48.103	36,7	76,4	57,91	49,31
2005	41.532	13,5	52.781	9,7	78,6	56,52	45,19
2006	48.148	15,9	59.447	12,6	80,9	56,29	42,59
2007	60.754	26,2	68.472	15,2	88,7	56,63	40,26
2008	63.719	4,9	74.573	8,9	85,4	48,26	36,92
2009	47.228	-25,9	56.616	-24	83,4	46,23	40,17
2010	52.934	12,1	72.391	27,9	73,1	46,48	39,00
2011	62.589	18,2	91.439	26,3	68,4	46,39	37,96
2012	59.398	-5,1	87.657	-4,1	67,7	38,95	37,05
2013	63.039	6,1	92.457	5,5	68,1	41,52	36,73
2014	68.514	8,7	88.783	-4	77,1	43,47	36,66

Kaynak: (www.ekonomi.gov.tr, TÜİK, TOBB, BM Comtrade)

2.3. Dış Ticaret Dengesi

Tablo 3.'e göre, Türkiye'nin 2014 yılı dış ticaret dengesi -84,5 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu açık içerisinde AB dış ticaret dengesi ise 2014 yılı için 20,2 milyar \$ tutarındadır. 2014 yılı istatistiklerinin düşük olmasına rağmen son birkaç yılın göstergeleri daha da yüksek bir dış ticaret açığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte AB ile olan dış ticaret dengesi 2013'ten 2014'e 1/3 oranında azalmıştır. Burada hem ihracattaki artışların hem de ithalattaki azalışların payı etkilidir (Tablo 2).

Türkiye AB dış ticaretinde, ihracatın ithalatı karşılama oranlarında veri dönem değerlendirildiğinde, önceki yıllara göre düşük bir oranın gerçekleştiği görüldüğü de, son yıllarda bir artışın olduğu görülmektedir. Tablo 3.'de son sütunda yer alan AB kaynaklı dış ticaret açığının toplam dış ticaret açığı içindeki payı dalgalı bir seyir izlemesiyle birlikte son birkaç yıldır giderek azalmaktadır. Başka bir ifadeyle Türkiye'nin AB ile olan dış ticaret açıkları azalmaktadır.

Tablo 3. Türkiye'nin AB İle Dış Ticaret Dengesi

	Toplam Dış Ticaret Dengesi, Milyar \$ (I)	Toplam İhr./İth. (II)	AB Dış Ticaret Dengesi, Milyar \$ (III)	AB İhr./İth. (IV)	AB Dış Ticaret Açığının Toplam Payı % (V) = III/I
2002	-15.4	69,9	-5.1	79,8	33,1
2003	-22	68,1	-7.4	78,7	33,6
2004	-34.3	64,8	-11.5	76,4	33,5
2005	-43.2	62,9	-11.2	78,6	25,9
2006	-54	61,3	-11.2	80,9	20,7
2007	-62.7	63,1	-7.7	88,7	12,2
2008	-69.9	65,4	-10.8	85,4	15,4
2009	-38.7	72,5	-9.3	83,4	24
2010	-71.6	61,4	-19.4	73,1	27
2011	-105.9	56,0	-28.8	68,4	27,1
2012	-84	64,5	-28.2	67,7	33,5
2013	-99.8	60,3	-29.4	68,1	29,4
2014	-84.5	65,1	-20.2	77,1	23,9

Kaynak: (www.ekonomi.gov.tr, TÜİK, TOBB, BM Comtrade)

3. TÜRKİYE'NİN İHRACATINDA AB ÜLKELERİNİN PAYLARI

Türkiye'nin AB ülkeleri ile olan ikili ekonomik ve ticari ilişkileri dikkate alındığında, yıllar itibarıyla bir azalış hacmi olsa bile en yoğun ilişkilerinin Almanya ile olduğu görünmektedir. Tablo 4.'ten izlenebileceği gibi, AB toplam ihracatı içerisinde Almanya'yı takiben Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı AB ülkeleri sırasıyla, İngiltere, İtalya, Fransa, İspanya, Romanya ve Hollanda şeklinde sıralanmaktadır.

Almanya 2014 yılında, önceki yıllarda da olduğu gibi, Türkiye'nin ihracatında AB üye ülkeleri arasında yüzde 9,47 pay ile birinci sırada yer almaktadır. Türkiye'nin en büyük ticari ortağı olan Almanya ile ikili ticaretin istisnai yıllar haricinde sürekli açık vermektedir. 2014 yılında Almanya ile dış ticaret açığı yaklaşık 7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2016).

Tablo 4. AB Ülkelerinin Türkiye İhracatındaki Payı (%) (2002-2007)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avusturya	1.01	1	0.89	0.9	0.83	0.79
Belçika	1.91	1.88	1.87	1.69	1.61	1.62
Bulgaristan	1.05	1.31	1.42	1.52	1.77	1.87
Kıbrıs	0.6	0.68	0.74	1.03	1.03	0.86
Çek Cumhuriyeti	0.36	0.4	0.35	0.38	0.41	0.53
Danimarka	1	0.96	1.01	1	0.97	0.93
Estonya	0.05	0.05	0.06	0.08	0.09	0.07
Finlandiya	0.37	0.45	0.41	0.4	0.42	0.37
Fransa	5.89	5.98	5.81	5.15	5.31	5.43
Almanya	16.18	15.84	13.84	12.79	11.32	11.17
Yunanistan	1.62	1.95	1.85	1.52	1.73	2.1
Macaristan	0.56	0.6	0.55	0.52	0.57	0.71
Hırvatistan	0.12	0.18	0.19	0.23	0.25	0.32
İrlanda	0.5	0.55	0.68	0.55	0.67	0.58
İtalya	6.55	6.76	7.36	7.38	7.81	6.89
Letonya	0.06	0.06	0.06	0.11	0.09	0.1
Litvanya	0.15	0.18	0.19	0.2	0.2	0.22
Lüksemburg	0.04	0.03	0.03	0.04	0.03	0.07
Malta	0.39	0.33	0.16	0.3	0.26	0.55
Hollanda	2.93	3.23	3.38	3.36	2.84	2.8
Polonya	0.95	1.03	1.11	1.12	1.21	1.27
Portekiz	0.61	0.67	0.63	0.51	0.66	0.51
Romanya	1.55	1.85	1.96	2.23	2.59	3.2
Slovakya	0.09	0.12	0.17	0.17	0.19	0.25
Slovenya	0.19	0.22	0.3	0.32	0.48	0.44
İspanya	3.09	3.79	4.15	4.09	4.28	4.26
İsveç	0.82	0.97	0.89	0.9	0.91	0.84
Birleşik Krallık	8.33	7.77	8.77	8.05	7.77	7.89
Diğer Ülkeler	43.04	41.2	41.19	43.48	43.71	43.37

Kaynak: (www.ekonomi.gov.tr, TÜİK, TOBB, BM Comtrade)

Alman firmalarının son yıllarda üretim ve ithalatlarını Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine kaydırmaları ve bu ülkelere yönelik vergi ve kotaların kaldırılması 2000'li yılların başlarında Türkiye'nin ihracat artışında bir yavaşlamaya neden olmakla beraber 2003 yılından itibaren bu ülkeye ihracat tekrar artış trendine girmiştir. 2014 yılında küresel ekonomik canlanmanın etkisiyle ihracat 2013 yılına kıyasla yüzde 10,7 artarak 15 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5. AB Ülkelerinin Türkiye İhracatındaki Payı (%) (2008-2014)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Avusturya	0.74	0.79	0.73	0.76	0.65	0.7	0.72
Belçika	1.6	1.71	1.72	1.8	1.53	1.7	1.82
Bulgaristan	1.59	1.36	1.31	1.2	1.09	1.3	1.29
Kıbrıs	0.8	0.73	0.82	0.74	0.61	0.69	0.76
Çek Cumhuriyeti	0.53	0.48	0.59	0.62	0.52	0.51	0.53
Danimarka	0.69	0.66	0.67	0.65	0.65	0.66	0.68
Estonya	0.18	0.1	0.07	0.1	0.11	0.13	0.11
Finlandiya	0.28	0.19	0.25	0.26	0.2	0.2	0.21
Fransa	5.01	6.05	5.25	5.04	4.05	4.15	4.1
Almanya	9.78	9.58	10.07	10.25	8.58	9.02	9.47
Yunanistan	1.79	1.6	1.2	1.15	0.92	0.95	0.98
Macaristan	0.51	0.44	0.38	0.38	0.31	0.43	0.44
Hırvatistan	0.24	0.22	0.21	0.17	0.13	0.13	0.18
İrlanda	0.5	0.28	0.29	0.25	0.22	0.25	0.3
İtalya	5.81	5.77	5.71	5.79	4.08	4.33	4.42
Letonya	0.08	0.06	0.06	0.09	0.08	0.1	0.12
Litvanya	0.16	0.15	0.17	0.2	0.18	0.24	0.22
Lüksemburg	0.04	0.02	0.02	0.04	0.03	0.03	0.04
Malta	0.67	0.64	0.35	0.49	0.6	0.58	0.62
Hollanda	2.2	2.08	2.15	2.25	2.11	2.23	2.15
Polonya	1.2	1.29	1.32	1.3	1.21	1.36	1.45
Portekiz	0.41	0.4	0.4	0.33	0.28	0.39	0.34
Romanya	3.01	2.12	2.19	2.09	1.61	1.65	1.84
Slovakya	0.22	0.21	0.33	0.3	0.26	0.29	0.3
Slovenya	0.46	0.58	0.31	0.45	0.36	0.42	0.47
İspanya	3.04	2.64	2.98	2.79	2.32	2.74	2.92
İsveç	0.61	0.73	0.82	0.86	0.84	0.76	0.81
Birleşik Krallık	6.11	5.36	6.11	6.04	5.43	5.59	6.17
Diğer Ülkeler	51.74	53.77	53.52	53.61	61.05	58.48	56.53

Kaynak: (www.ekonomi.gov.tr, TÜİK, TOBB, BM Comtrade)

Türkiye'nin Almanya'ya ihracatta genel olarak, sadece veya esas itibariyle kıvılcım ile ateşlemeli içten yanmalı doğrusal veya döner pistonlu motorlar (patlamalı motor)-Sıkıştırma ile ateşlemeli içten yanmalı pistonlu (dizel ve yarı dizel) motorların aksam ve parçaları, tekstil ürünleri, karayolu taşıtları için aksam, parça ve aksesuarları, binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar, monitörler ve projektörler, televizyon alıcı cihazları, önemli madde gruplarını oluşturmaktadır (www.ekonomi.gov.tr).

2014 yılı itibariyle Türkiye ile İngiltere arasındaki ticaret hacmi 15,92 milyar dolar değerine yükselirken bu ülke ile yapılan ticarete verilen fazla 3,89 milyar dolar olmuştur. 2002-2014 yılları arasında Türkiye ile İngiltere arasında yapılan ticarete sürekli olarak dış ticaret fazlası verilmiştir. Ülkemizin ihracatında AB üye ülkeleri arasında yüzde 6,17'lik pay ile Almanya'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır.

İngiltere'ye ihracatta genel olarak, eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar, binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş

Türkiye-Avrupa Birliği Dış Ticaret Göstergeleri
Üzerine Bir Değerlendirme

diğer motorlu taşıtlar izole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber, tişörtler, fanilalar, atletler, kaşkorseler ve diğer iç giyim eşyası (örme), monitörler ve projektörler, televizyon alıcı cihazları önemli madde gruplarını oluşturmaktadır (www.ekonomi.gov.tr).

İtalya ile 2012 yılında Türkiye'nin ihracatı yüzde 19 oranında azalarak 6,2 milyar dolara gerilemiş, 2013 yılında Türkiye'nin İtalya'ya ihracatı 2012 yılına göre yüzde 5 artmıştır. Tablo 5'e göre İtalya, 2014 yılı itibari ile Almanya, Irak ve İngiltere'den sonra ülkemizin en çok ihracat gerçekleştirdiği ülke konumundadır. İhracatımızın yüzde 4,42' sini İtalya'ya yapmaktayız. AB üye ülkeleri arasında İngiltere'den sonra üçüncü en çok ihracat yapılan ülke konumundadır.

Türkiye'nin İtalya'ya ihracatında en önemli ürün gruplarını, binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar (yarış), diğer kabuklu meyveler (taze/kurutulmuş) (kabuğu çıkarılmış/soyulmuş), eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar, karayolu taşıtları için aksam, parça ve aksesuarlar, diğer örme mensucat oluşturmaktadır (www.ekonomi.gov.tr).

Fransa ile 2010 yılında ihracatımızda yüzde 14 azalarak 5.9 milyar dolara gerilemiştir. Tablo 5'teki veriler incelendiğinde Fransa ihracatımızda 2014 yılı itibari ile AB üye ülkeleri arasında İtalya'dan sonra yüzde 4,10 pay ile dördüncü sırada yer almaktadır. Fransa'ya ihracatta genel olarak, binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtları, eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar, karayolu taşıtları için aksam, parça ve aksesuarlar, 10 veya daha fazla kişi taşımaya mahsus (sürücü dâhil) motorlu taşıtlar, tişörtler, fanilalar, atletler, kaşkorseler ve diğer iç giyim eşyası (örme) en önemli ürün gruplarını oluşturmaktadır (www.ekonomi.gov.tr).

Tablo 5'e göre İspanya, 2014 yılı itibari ile ihracatımızda AB üye ülkeleri arasında Fransa'dan sonra yüzde 2,92 pay ile beşinci sırada yer almaktadır. İspanya ile Türkiye arasındaki ikili ticari ilişkiler, 1960'lı yıllara kadar dayanmaktadır. Türkiye'nin 1980'li yıllarda içine girdiği ekonomik liberalizasyon döneminde genel olarak gelişen dış ticarete paralel olarak Türkiye-İspanya ikili ticareti de artış göstermiş, 1996 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği anlaşmasıyla ikili ilişkiler daha da hızlanmıştır. 1999 senesinde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığının onaylanması, Akdeniz'in zıt köşesinde yerleşik bulunan bu iki ülkenin yakınlaşmasına yardımcı olmuştur. Ülkemizin Avrupa Birliği ile 1996 yılı başından itibaren uygulamaya koyduğu Gümrük Birliği'nin beklenen bir sonucu olarak, İspanya'dan yapılan ithalat ve bu ülkeye yapılan ihracatta sürekli ve düzenli artış görülmektedir.

Türkiye'nin İspanya'ya ihracatında başlıca ürünler, binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar (yarış arabaları dahil), kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon etek, vb. (yüzme kıyafetleri hariç), petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, erkekler ve erkek çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, pantolon, tulum ve şort (yüzme kıyafeti hariç),

tşörtler, fanilalar, atletler, kaşkorseler ve diğer iç giyim eşyası (örme) yer almaktadır (www.ekonomi.gov.tr).

4. TÜRKİYE'NİN İTHALATINDA AB ÜLKELERİNİN PAYLARI

Tablo 6-7 incelendiğinde AB üyesi ülkelerden en fazla ithalat Almanya'dan yapılmıştır. Almanya'dan sonra en fazla ithalat yapılan ülkeler sırasıyla İtalya, Fransa, İspanya ve İngiltere olmuştur. Türkiye'nin 2014 yılında yapmış olduğu 242.177 milyon dolar değerindeki ithalat ülke gruplarına göre incelendiğinde, ihracatta olduğu gibi Avrupa pazarlarının ağırlıklı etkisi göze çarpmaktadır. Tablo 2'ye göre Türkiye, söz konusu dönemde ithalatının yüzde 36,6'lık bölümünü 28 ülkeyi kapsayan AB bölgesinden, yüzde 16,4'ünü ise diğer Avrupa ülkelerinden yapmıştır. Bu ise, Türkiye ekonomisinin yıllık ithalatında yüzde 51'lik bir payın, bir diğer deyişle, yarıdan fazla bir dilimin Avrupa kaynaklı olduğunu göstermektedir (www.tim.org.tr).

Tablo 6. AB Ülkelerinin Türkiye İthalatındaki Payı (%) (2002-2007)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Avusturya	1.14	1.19	1.1	0.8	0.77	0.79
Belçika	2.25	2.2	2.04	1.92	1.77	1.69
Bulgaristan	0.98	0.99	0.98	1.02	1.19	1.15
Kıbrıs	0.04	0.05	0.03	0.04	0.03	0.04
Çek Cumh.	0.61	0.64	0.67	0.6	0.49	0.69
Danimarka	0.57	0.5	0.35	0.37	0.32	0.39
Estonya	0	0.02	0.05	0.05	0.07	0.1
Finlandiya	0.72	0.69	0.73	0.82	0.82	0.71
Fransa	5.91	6.01	6.35	5.04	5.19	4.62
Almanya	13.61	13.63	12.81	11.67	10.58	10.31
Yunanistan	0.63	0.62	0.71	0.62	0.75	0.56
Macaristan	0.63	0.6	0.72	0.81	0.92	0.84
Hırvatistan	0.02	0.02	0.04	0.07	0.04	0.05
İrlanda	0.92	0.72	0.72	0.62	0.57	0.51
İtalya	8.01	7.89	7.04	6.48	6.21	5.79
Letonya	0	0	0	0	0.01	0.02
Litvanya	0.21	0.2	0.18	0.14	0.1	0.07
Lüksemburg	0.26	0.53	0.55	0.1	0.07	0.08
Malta	0.05	0.1	0.07	0.04	0.01	0.06
Hollanda	2.54	2.39	1.91	1.84	1.55	1.56
Polonya	0.48	0.6	1.02	1.07	1.03	0.95
Portekiz	0.19	0.22	0.24	0.34	0.27	0.24
Romanya	1.27	1.38	1.74	1.96	1.91	1.81
Slovakya	0.22	0.3	0.24	0.32	0.31	0.38
Slovenya	0.11	0.13	0.21	0.19	0.14	0.13
İspanya	2.69	2.9	3.29	3.03	2.74	2.53
İsveç	1.04	1.19	1.15	1.21	1.07	1.01
Birleşik Krallık	4.71	5.05	4.39	4.02	3.67	3.22
Diğer Ülkeler	50.19	49.26	50.69	54.81	57.41	59.74

Kaynak: (www.ekonomi.gov.tr, TÜİK, TOBB, BM Comtrade)

AB üyesi ülkelerden en fazla ithalat Almanya'dan yapılmıştır. 2014 yılında Almanya'dan 22.3 Milyar Dolar değerinde ithalat yapılmıştır Almanya

ile ithalatımız 2014 yılında 2013 yılına kıyasla yüzde 8 azalarak 22 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Almanya'dan genel olarak ithalatta; binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar, karayolu taşıtları için aksam, parça ve aksesuarlar, tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış), altın(platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş yada pudra halinde), sıkıştırılmayla ateşlemeli, içten yanmalı pistonlu motorlar (dizel ve yarı dizel) ithalattaki önemli madde gruplarını oluşturmaktadır (www.ekonomi.gov.tr).

Tablo 7. AB Ülkelerinin Türkiye İthalatındaki Payı (%)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Avusturya	0.76	0.85	0.78	0.72	0.69	0.69	0.75
Belçika	1.55	1.68	1.73	1.64	1.56	1.53	1.6
Bulgaristan	0.91	0.79	0.92	1.03	1.16	1.1	1.18
Kıbrıs	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03
Çek Cumh.	0.65	0.73	0.71	0.73	0.85	1.04	1
Danimarka	0.45	0.42	0.37	0.3	0.3	0.33	0.43
Estonya	0.25	0.07	0.08	0.15	0.13	0.1	0.12
Finlandiya	0.57	0.56	0.6	0.54	0.47	0.49	0.47
Fransa	4.45	5.03	4.41	3.83	3.66	3.25	3.3
Almanya	9.22	10	9.46	9.54	9.05	9.57	9.23
Yunanistan	0.57	0.8	0.83	1.07	1.5	1.67	1.67
Macaristan	0.64	0.7	0.74	0.62	0.5	0.49	0.49
Hırvatistan	0.05	0.08	0.11	0.13	0.09	0.08	0.06
İrlanda	0.48	0.58	0.44	0.35	0.36	0.33	0.37
İtalya	5.44	5.44	5.5	5.63	5.71	5.12	5.03
Letonya	0.01	0.04	0.04	0.05	0.07	0.07	0.07
Litvanya	0.1	0.06	0.06	0.06	0.09	0.07	0.09
Lüksemburg	0.06	0.06	0.06	0.07	0.06	0.05	0.06
Malta	0.08	0.1	0.11	0.13	0.09	0.03	0.02
Hollanda	1.51	1.8	1.7	1.66	1.45	1.34	1.39
Polonya	0.98	1.29	1.41	1.44	1.28	1.27	1.27
Portekiz	0.24	0.29	0.26	0.25	0.27	0.27	0.31
Romanya	1.75	1.6	1.85	1.56	1.36	1.41	1.39
Slovakya	0.44	0.58	0.5	0.37	0.37	0.44	0.36
Slovenya	0.1	0.18	0.16	0.14	0.13	0.12	0.12
İspanya	2.21	2.68	2.61	2.55	2.57	2.55	2.53
İsveç	0.92	1.29	1.04	0.94	0.9	0.81	0.83
Birleşik Krallık	2.52	2.46	2.51	2.42	2.35	2.49	2.5
Diğer Ülkeler	63.08	59.83	61	62.04	62.95	63.27	63.34

Kaynak: (www.ekonomi.gov.tr, TÜİK, TOBB, BM Comtrade)

Tablo 7'ye göre AB üye ülkelerinden Almanya'dan sonra en fazla ithalat yapılan ülke yüzde 5,03 oranla İtalya olmuştur. 2014 yılında İtalya'dan 12,1 Milyar Dolar değerinde ithalat yapılmıştır. Türk-İtalyan ilişkileri son yıllarda sürekli bir artış kaydediyor. Bunun başlıca nedenleri arasında Türkiye'nin

İtalya'ya yakın olması ve komşu olduğu pazarlara ulaşım için önemli bir merkez noktası oluşturması.

Türkiye'nin İtalya ile ithalatında en önemli ürün gruplarını; petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, karayolu taşıtlar için aksam parça ve aksesuarlar, eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar, mücevherci eşyası ve aksamı (kıymetli metallere veya kıymetli metallere kaplama metallere), tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış) oluşturmaktadır (www.ekonomi.gov.tr).

İtalya'dan sonra Fransa, tablo 7 verilerine göre AB üye ülkeleri arasında yüzde 3,30 pay ile ithalatta 3. ülke konumundadır. 2014 yılında Fransa'dan ithalatımız 7.991 milyon dolar, ticaret hacmi 14.453 milyon dolar, ticaret açığımız 1.529 milyon dolar olmuştur. 2013 yılına göre, ithalatımız yüzde 2,3, ticaret hacmi yüzde 0,2 oranlarında azalmış, ticaret açığımız yüzde 18 oranında azalmıştır. 2014 yılında Fransa'nın Türkiye'nin ithalatındaki payı yüzde 3,30 olmuştur.

Fransa'dan genel olarak ithalatta; diğer hava taşıtları-uzay araçları, kara taşıtları için aksam-parçaları, demir/çelik sıcak hadde yassı mamulleri-genişlik 600 mm den fazla, tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış), turbo jetler-turbo propeller-diğer gaz türbinleri önemli madde gruplarını oluşturmaktadır (www.ekonomi.gov.tr).

Fransa'dan sonra AB üye ülkeleri arasında yüzde 2,53 pay ile İspanya 4. sıradadır. Türkiye tarafından İspanya'dan gerçekleştirilen ithalat 2013 yılına kıyasla 2014 yılında yüzde 4,6 azalarak 6.127 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalatın azalması ve aynı dönemde ihracatın artması sonucu İspanya ile ticaretinde verdiği açığın yüzde 33 oranında azalmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin İspanya'dan ithalatında başlıca ürünler; binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar (yarış arabaları dahil), rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları (ham), karayolu taşıtları için aksam-parça ve aksesuarlar, helikopterler, uçaklar vb., uzay araçları (uydular dahil) – uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları, işlenmemiş çinko yer almaktadır (www.ekonomi.gov.tr).

İspanya'dan sonra AB üye ülkeleri arasında yüzde 2,50 ile İngiltere beşinci sırada yer almaktadır. Türkiye tarafından İngiltere'den gerçekleştirilen ithalat 2013 yılına kıyasla yüzde 3,5 azalarak 6.054 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (www.ekonomi.gov.tr).

Türkiye'nin İngiltere'den ithalatında başlıca ürünler; dövme demirin-demirin veya çeliğin döküntü ve hurdaları veya bunların eritilmesi ile elde edilmiş kül, sıkıştırma ile ateşlemeli içten yanmalı pistonlu motorlar (dizel ve yarı dizel), binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar (yarış), demir veya alaşımsız çelikten yarı

mamuller, tedavide veya korumada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış) yer almaktadır (www.ekonomi.gov.tr).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Cumhuriyet tarihiyle paralel bir şekilde yüzünü batıya dönen Türkiye, uluslararası ve bölgesel gelişmelere duyarsız kalmamış ve bu tür oluşumların içinde menfaatleri doğrultusunda aktif olarak yer almak istemiştir. Türkiye'nin içerisinde olmak istediği en önemli oluşumlardan biri olarak AB görülebilir. Bunda siyasi argümanlarla birlikte ekonomik unsurlar belirleyici rol oynamaktadır. Türkiye'nin AB ile ekonomik ilişkilerinin gelişimi bu ikili arasında "gümrük birliğinin" gerçekleştirilmesinde ve tam üyelik için müzakerelerin sürdürülmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye ile AB arasındaki dış ticaret verileri, son yıllardaki azalma eğilimine rağmen oldukça yüksek oranlar içermektedir. 2014 yılı istatistiklerine göre, Türkiye'nin AB ile olan ihracatı 68,5 milyar dolar düzeylerini aşmış ve toplam ihracatının yüzde 44'ünü bu ülkelerle yapmaktadır. AB ülkeleri içerisinde en fazla ihracat yaptığı ilk beş ülke ise sırasıyla Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa, İspanya'dır. Türkiye'nin AB ile olan ithalatı da 2014 yılı verilerine göre 88,7 milyar doları aşmış bulunmaktadır. Bu değer Türkiye'nin toplam ithalatının yüzde 37'sine denk gelmektedir. Türkiye'nin ithalatta en yüksek paya sahip olan AB ülkeleri ise sırasıyla Almanya, İtalya, Fransa, İspanya ve İngiltere'dir. Sonuç olarak, AB, Türkiye'nin doğal ticari ortağı konumundadır. Türkiye AB ile olan ilişkilerini geliştirdikçe, ekonomik faaliyetleri de bundan olumlu etkilenecektir.

Diğer taraftan, Türkiye'nin AB ülkeleri içerisinde daha fazla dış ticaret paylarına sahip olan ülkelerle yaptığı ticarete konu olan ürünler de şu şekilde kategorize edilebilmektedir. Türkiye'nin ihracatta en fazla payı olan ülkelerle arasındaki ticarete öne çıkan ürünler arasında daha çok tekstil ürünleri olmak üzere, çeşitli motorlar, taşıma amaçlı kullanılan motorlu taşıtlar ve bunların bilimum yedek parça ve aksesuarları, monitörler ve projektörler, televizyon alıcı cihazları, kablolar ve diğer elektrikli iletkenler; tarım ürünleri, petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar vs. sayılabilmektedir.

Türkiye'nin ithalatında en fazla paya sahip olan ilk beş AB ülkesiyle ticaretine konu olan ürünlere bakıldığında ise, binek otomobiller başta olmak üzere, diğer motorlu taşıtlar, karayolu taşıtları için aksam, parça ve aksesuarlar, tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar, motorlar, petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, mücevherci eşyası ve aksesuarları, hava taşıtları-uzay araçları, demir-çelik sıcak hadde yassı mamulleri, turbo jetler-turbo propeller-diğer gaz türbinleri, rafine edilmiş bakır ve bakır alaşımları, işlenmemiş çinko yer almaktadır. İhracat ve ithalattaki mal grupları göz önüne alındığında Türkiye AB ülkeleri ile olan ihracatında görece düşük-orta teknoloji ürünleri (Eşiyok, 2013) daha çok yer alırken, ithalatında ise, ihracatına göre ileri teknoloji ürünleri satılabilecek ürünlerle ticaret yapmaktadır.

Türkiye AB ikili ilişkilerindeki ilerlemeler, olası bir tam üyelik, ülkeler arasındaki dış ticaret oranlarının artmasına neden olabilecektir. Bu yüzden Türkiye AB ile olan ilişkilerini daha ileri bir aşamaya taşımak için gerekli şartları yerine getirmelidir. Tablo 2’de sunulan verilere bakıldığında veri dönem içinde, özellikle 2000’li yılların başlarında AB ile Türkiye’nin ihracatının yüzde 60’lar civarında olduğu görülmektedir. Türkiye AB ile olan ihracatını tekrar bu seviyelere taşımak için gerekli hamleleri yapmalıdır. Diğer taraftan, Türkiye AB arasındaki ticaretin daha da yüksek seviyelere ulaşması, Türkiye’nin teknolojide sağlayacağı gelişmelerle de ilgilidir. Daha çok ileri teknolojiye sahip, yüksek katma değerli ürünlerin ihracatını arttırmak üzerine sanayi politikalarını desteklemelidir.

KAYNAKÇA

- Ağır, H.. (2012). Türkiye’nin Kendi Bölgesinde ki Dış Ticareti: Betimleyici Bir Analiz. II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, s. 347-355
- Balkır, C.. (1995). Türkiye-AT İlişkileri. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, XI*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 66-86.
- BM Comtrade <http://comtrade.un.org/data/> (21.01.2016)
- Delegation of the European Union to Turkey, <http://avrupa.info.tr/tr/ab-ve-turkiye.html>
- Eşiyok, B. A.. (2013). Türkiye-AB Arasında Dış Ticaretin Teknolojik Yapısı. <http://researchturkey.org/tr/technological-structure-of-the-foreign-trade-between-turkey-and-the-eu/> (17/01/2016)
- Kar, M. ve Ağır, H.. (2008). Türkiye’nin Üyesi Olduğu Ekonomik Entegrasyonlar İçinde AB’nin Yeri: AB’nin İkamesi veya Rasyonel bir Alternatifi Var mı? Küreselleşme Sürecinde Türkiye: Fırsatlar ve Sorunlar Sempozyumu, 12-14 Kasım, Çağ Üniversitesi, Tarsus-Mersin.
- Kar, M. ve Acar, M.. (2010). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri. *Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye (Ortak Politikalarının Oluşumu ve Uyumlaştırılması)*, (Ed.) Muhsin Kar. Bursa: Ekin Yayınevi, s. 55-95.
- Karakaya, E.. (2003). Ekonomik Entegrasyon Teorileri. *Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye*, (Ed.) M. Kar ve H. Arıkan, İstanbul: Beta Basım.
- Kazgan, G., (1983). Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye İlişkileri. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, I*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 98-112.
- Manisalı, E.. (1996). *Gümrük Birliğinin Siyasal ve Ekonomik Bedeli*, İstanbul: Bağlam Yay.
- Özer, M. A., (2009). Avrupa Birliğine Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt.16, S.2, s. 89-105.
- Sezer, A., (2007). Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecinde Türkiye’nin Komşu ve Çevre Ülkeler Politikası, <http://www.mfa.gov.tr/avrupa-birligi-ne-katilim-surecinde-turkiye-nin-komsu-ve-cevre-ulkeler-politikasi-.tr.mfa>, 17/01/2016.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dislliskiler/ulkeler/ulke_masalari?_afLoop=206239673788078&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=evh5sauwa_58#!%40%40%3F_afWindowI

- [d%3Devh5sauwa_58%26_afrLoop%3D206239673788078%26_afrWin
dowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Devh5sauwa_98](http://www.tim.org.tr/files/downloads/raporlar/tim_ekonomi_ve_dis_ticaret_raporu_2014.pdf) (22.01.2016)
- TİM (Türkiye İhracatçılar Meclisi) http://www.tim.org.tr/files/downloads/raporlar/tim_ekonomi_ve_dis_ticaret_raporu_2014.pdf (22.01.2016)
- TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) <http://www.tobb.org.tr/DisTicaretMudurlugu/Sayfalar/dtvtb.php> (21.01.2016)
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do> (22.01.2016)

2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ VE TÜRKİYE ÜZERİNE YANSIMALARI

Cem ENGİN*
Esra GÖLLÜCE**

ÖZET

ABD’de ortaya çıkan kriz zaman içinde finans krizine dönüşmüştür. Küreselleşmenin, de facto etkisiyle birlikte hızlı bir şekilde küresel bir nitelik kazanmıştır. Bu olgu ile küresel finans krizi tüm dünya ekonomileri tarafından hissedilir hale gelmiştir. Bu krizden çıkış için alınan tedbirler süreç içinde iyileşmenin gerçekleştiği yönünde olup, bundan hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkelerin olumlu etkilendiğini belirtebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Krizler, Finans Krizi, Türkiye Ekonomisi

2008 GLOBAL FINANCIAL CRISIS AND REFLECTIONS ON TURKEY

ABSTRACT

The crisis which was occurred in the United States has evolved into a financial crisis in the time. This crisis became global due to the globalization’s de facto character. This quality of the financial crisis affected the entire world economy. Measures taken to recovery from this crisis concluded favourable improvements. Due to this development, we can state that both developed countries and developing countries have positively affected.

Keywords : Economic Crises, Financial Crisis, Turkish Economy

* Yrd.Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

1. GİRİŞ

ABD’de 2007 yılının ikinci yarısında ortaya çıkan ve zaman içerisinde etkisini ve etki alanının genişlemesiyle 2008 yılının son çeyreğinden itibaren küresel finans krizi niteliğine bürünen süreç başta gelişmiş ülke ekonomileri olmak üzere önemli ölçüde dünya ekonomisi üzerinde olumsuz etki ve etkiler yaratmıştır. Özellikle, gelişmekte olan ülke konumunda olan Türkiye’de ekonomik olarak söz konusu küresel krizden etkilenmiştir. Tabii olarak küreselleşmenin boyutları itibariyle ülkeler arasında sınırların sanal olarak kalktığı düşüncesi zaman zaman dile getirilmekte, dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkabilen farklı nesil olarak da adlandırılan ekonomik ve finans krizleri tıpkı,1997 Güneydoğu Asya ve 1998 Rusya krizlerinde olduğu gibi küresel nitelik kazanarak başta Türkiye olmak üzere tüm dünya ekonomileri üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır.

Ekonomik krizlere yönelik yapılan tartışmaların odağında dile getirilen hususlardan biri küreselleşme olgusu, diğeri de kapitalizmin doğası gereği, yarattığı dinamizm ile birlikte kriz gerçeğinin kaçınılmaz olarak ortaya çıkabileceğidir. Farklı boyutları itibariyle küreselleşme olgusu hem ticaretin yayılmasına hem de sermaye hareketlerinin ve üretimin küresel ölçekte gerçekleşmesini sağlamaktadır. Haliyle, bir ülke ekonomisinde ortaya çıkan kriz zamanla ister ticaretin küreselleşmesiyle; isterse sermaye hareketlerinin küreselleşmesiyle olsun diğer ülke ekonomilerini etkisi altına alabilmekte ve böylece yayılması ya da bulaşıcılığı kaçınılmaz olmaktadır.

ABD de ortaya çıkan ve 2008 yılında küresel nitelik kazanan finans krizi gelişimi itibariyle konut piyasası ve buna bağlı olarak çıkarılan türev ürünlerin zaman içerisinde olması gereken değer çok üstüne çıkarak, balon etkisi yaratmış ve bu balonun patlaması ile olayın boyutları gün yüzüne çıkmıştır. Kriz özü itibariyle pek çok yönden gelişimi ve sonuçlarıyla tartışılmış ve tartışılmaya da devam edilmektedir. Finans krizinin gelişmiş ve iyi işleyen piyasa ekonomisinin geçerli olduğu bir ülkede ortaya çıkması kriz olgusunun her zaman her ülke için geçerli olabilecek bir durumu yansıttığını unutmamalıyız.

Bu çalışma, küresel finans krizinin gelişimini, nedenlerini ve sonuçlarını belirttikten sonra söz konusu krizin ülkemiz açısından yansımalarını ortaya koymaktır.

2. KRİZ OLGUSU

Kriz, göreceli bir kavram olması sebebiyle açık ve net bir tanımlamada bulunmak hiç de kolay değildir. Sosyal bilimler açısından bakıldığında kriz kelimesi buhran gibi yada bunalım gibi kelimeler ile birlikte özdeş kullanılmaktadır. Literatürde Ekonomik kriz, finansal kriz, mali kriz, para krizleri ve bankacılık krizleri gibi ifadeler yer almaktadır.

Günümüzde kriz olgusu, karşı karşıya kalınan kriz şekillerine göre, birinci nesil krizler, ikinci nesil krizler ve üçüncü nesil krizler olarak

adlandırmakla birlikte son olarak ortaya çıkan kriz olgusunu şu ana kadar açıklanan kriz modelleri ile açıklamak mümkün olmamıştır. Latin Amerika ülkelerinde 1970 ve 1980'li yıllarda ortaya çıkan ekonomik krizleri açıklamak maksadıyla ifade edilen birinci nesil kriz modelleri, Kuzey Avrupa ülkelerinde 1992 yılında ortaya çıkan para krizlerini açıklamada yetersiz kalınca ikinci nesil kriz modelleri ifade edilmiştir. Bununla birlikte, 1997 yılında Güneydoğu Asya krizinin ortaya çıkması ile üçüncü nesil kriz modelleri ifade edilmeye başlanmıştır (Karaçor ve Gökmenoğlu, 2011:36-48).

Yukarıda dile getirdiğimiz ekonomik kriz ve finansal kriz kavramlarına baktığımız zaman, ekonomik kriz, büyük ölçüde iç talepte yaşanan daralma ve yatırım bazında yaşanan büyük düşüş, yüksek oranlı işsizlik olgusu ve dolayısıyla refah düzeyinin gerilemesi şeklinde ortaya çıkan bir durumu yansıtmaktadır. Bu tür ekonomik krizler kapsamında artan finansal piyasalardaki belirsizlikler ve hisse senedi fiyatlarında yaşanan düşüşler ile birlikte ulusal paranın aşırı değerlenmesi söz konusudur. Ekonomi disiplini içinde en çok tanımı yapılan Finansal krizler ise finans piyasalarında ortaya çıkan belirsizlikler yada herhangi bir finansal varlıkta oluşacak bir balon etkisinin tüm finans kesimi üzerinde zincirleme etkisiyle birlikte kriz olgusunun gün yüzüne çıkması durumunu yansıtmaktadır. Tarihte bilinen en büyük balon 1929 buhranı sırasında borsadaki hareketlenmelerle ortaya çıkmıştır. Daha yakın zamanda ise 2008 yılında yaşanan kriz asıl olarak konut fiyatlarındaki şişmeye bağlı olarak ortaya çıkan balonlardan oluşmuştur. (Eğilmez, 2014: 51-52; Karaçor ve Gökmenoğlu, 2011: 30).

3. 2008 FİNANS KRİZİNİN NEDENLERİ

2008 krizinin gelişimi itibariyle pek çok yönden ele almak mümkündür. Kriz üzerine yapılan tartışmalardan biri, FED Başkanı Alan Greenspan izlediği politikaların yarattığı olumsuzluklar olduğu ifade edilmektedir. Burada 1991 yılından bu yana ABD de faiz oranlarının düşük olması ve düşük tutulmaya devam edilmesi ile birlikte bollaşan sermayenin Amerikan toplumu üzerinde tüketim harcamalarının büyük ölçüde artırmalarına yol açmış, ayrıca bankaların artan konut fiyatları nedeniyle ipotekli konut kredilerinde artışı destekleme yönünde önemli adımlar atmışlardır. Kredi bazında riskli olup olmadıklarına bakılmaksızın büyük ölçüde ipotekli konut kredi talepleri bankalarca karşılanma yoluna gidilmiştir. Ayrıca, karlı bir yatırım alanı olarak görülen konut piyasası kapsamında çıkartılan türev ürünler ve zamanla bu menkul kıymetlerinin fiyatlarının olması gereken fiyatların çok üstüne çıkması ile balon etkisinin ortaya çıkması ister istemez olumsuz etki yapmıştır. Tabii olarak, burada konut fiyatlarında ve buna paralel olarak türev ürünlerinde ortaya çıkan şişkinlik bir yana FED'in 2004 yılında enflasyonla mücadele kapsamında faiz oranlarını artırma yoluna gitmesi sonucunda düşük gelir gruplarına kullanılan sub-prime mortgage kredilerinin ödenmesinde sorunlar baş göstermiştir. Süreç itibariyle konut fiyatlarının düşmeye başlaması ile birlikte ipotekli konut kredileri karlı bir plasman aracı olmaktan çıkmış ve mortgage kredileri veren bankaları ve onları fonlayan yatırım banlarını zora düşürmüştür (Savaş, 2012: 154-164; Altunöz,2013:212-213).

2008 ekonomik krizi, finans temelli bir krizdir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, bankaların yanlış kredi uygulamaları ve konut piyasasında dağıtılan kredilerin geri dönmesinde yaşanan sıkıntılar, krizin temelini oluşturmuştur (Özatay, 2009: 22).

2007 yılı Ağustos ayında "subprimemortgage" kredilerinin tetiklemesiyle Amerika'da başlayan kriz kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Subprime krediler yani, düşük gelir gruplarına verilen krediler 2008 yılı ortasında ABD de 1,5 trilyon doları aştığını ve Amerika'da geçmişe bakıldığında faizlerin oldukça düşük olduğunu, bununla birlikte ödeme gücü olup olmadığına bakılmaksızın herkese ipotekli konut kredisi kullanıldığını görmekteyiz.

Ödeme gücü olup olmadan Konut kredisi kullandıran bankalar aynı zamanda riski artırarak türev ürünler çıkarmak suretiyle kazançlarını artırma yoluna gitmişlerdir. Bu kredilere dayanarak türev araçlar (hisse senedi benzeri menkul değerler) düzenleyip, onları piyasaya sürerek, kendilerine yeni fonlar sağlamışlardır. 2008 krizinin temelinde menkul kıymetleştirme ve bunların denetimsiz bir şekilde çıkarılması yanı sıra derecelendirme kuruluşlarının yaptıkları denetimlerinin yetersiz olduğu ile birlikte mali denetim eksikliği de söz konusu olduğunu belirtmek mümkündür (Bocutoğlu ve Ekinci, 2009; Altunöz, 2013:214-215).

Bir sözleşme niteliğinde olan türev ürünler, şirketlerin başka işlemlerden doğan risklerinin, alışverişe konu edebilmesini sağlayan yatırım enstrümanlarıdır. Bunlar, mortgage kredisini verenin, bu krediyi kullanan tarafından geri ödenmemesi riskini üçüncü kişilere, örneğin hedge fonlara devretmesine imkan vermektedir. Riski devreden kredi kuruluşları, çok daha büyük risklere girmiş ve bu yeni kredilerle, doğal olarak türev ürünler piyasası kontrol edilemez ölçekte büyümüştür (Özatay, 2009: 63). Söz konusu türev araçların değeri bağlı oldukları konutların fiyatının üzerine çıkmak suretiyle balon oluşturmaya başlamış, dolayısıyla giderek türev ürünler risk oluşturma yolunda emin adımlarla ilerlemiştir. Sorunu yaratan en önemli etken bu türev ürünlerin hızlı bir şekilde hem firmalar hem de bireyler arasında el değiştirmiş olmasıdır. Bu krizin Avrupa'ya yayılışı söz konusu türev ürünlerine Avrupa bankalarının satın alması ile birlikte ortaya çıkmış ve kriz olgusu farklı ekonomik sorunlarla da birleşince ciddi boyutlarda Avrupa ekonomisini etkilemiştir.

2008 krizinin bir başka boyutu olarak ABD ekonomisinin sahip olduğu yüksek cari açık olgusudur. Yüksek cari açık ile birlikte artan ithalat oranları ve yurtiçi tasarruflardaki gözle görülür azalma ister istemez Amerikan ekonomisinin kırılganlığını artırmıştır. Bir öngöründe de Çin'in izlediği iktisat politikaları kapsamında krizin derinleşmesinde etkisi olduğu yönündedir (Altunöz, 2013: 221).

2008 finans krizinin nedenlerini kısaca özetlemek gerekirse; geçmişten gelen ve sürdürülen düşük faiz oranlarının ipotekli konut kredilerine yönelik talebin artmış olması ve ödeme gücü olup olmamasına bakılmaksızın

bankalarca çok sayıda ipotekli konut kredisi verilmesi, Enflasyon oranlarının artarken, konut fiyatlarının düşmesi, Konut Piyasası kapsamında çıkarılan menkul kıymetlerin yada türev ürünlerin denetimsiz olarak çıkarılması ve balon etkisi yaratılmasına sebebiyet verilmesi, kredi derecelendirme kuruluşların menkul kıymetlere ilişkin yanlış değerlendirmede bulunmuş olmaları, izlenen para ve faiz politikalarında yapılan zamanlama hataları, mali ve finans piyasalarındaki denetim eksikliği, bankalar arası rekabetin yarattığı riskli yatırımlar olarak sıralanabilir (Tarı vd. 2011: 14; Altunöz, 2013: 212-224; Savaş, 2012: 154-160; Krugman, 2010: 134-135).

4. KRİZİN EKONOMİLER ÜZERİNDEKİ GENEL ETKİLERİ

Kriz her ne kadar dünya ekonomisinin lokomotifi olan ABD de ortaya çıkmış olsa da Krizin gelişmiş ülke ekonomileri ile birlikte gelişmekte olan ülke ekonomilerini etkilediğini ifade edebiliriz. Özellikle, ülkemizin de yer aldığı gelişmekte olan ülkeleri büyük ölçüde derinden etkilemesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak, portföy yatırımları olarak ifade ettiğimiz kısa vadeli yabancı sermaye hareketleri (sıcak para) çeken ülkeler söz konusu ürkek olan bu sermayenin çok kısa sürede ülkeyi terk etme eğiliminde olması o ülkelerin makro ekonomik dengeleri açısından oldukça olumsuz etkiler yaratmaktadır. Söz konusu gelişmekte olan ülke ekonomileri için doğrudan yabancı sermaye yatırımları ne kadar önemli olsa da, bu ülkeler için cari açığın finansmanında portföy yatırımları olarak ifade ettiğimiz sıcak para girişleri oldukça önemlidir. Burada yurtiçi tasarruf meylî bir hayli düşük olan ülke ekonomileri büyümelerini sürdürebilmek adına her zaman dış kaynağa ihtiyaç duymaktadırlar. İkinci olarak önem arz eden hususlardan biri de gelişmiş ülkelerin büyüme oranlarında düşüş yaşanması ve dolayısıyla da talebin azalması beraberinde gelişmekte olan ülkelerin yapmış oldukları ihracat düzeyinin azalmasına neden olmuştur. Özellikle de küresel ticaretin krizle birlikte daralması Türkiye gibi ihracatının önemli bir kısmını krizden derin etkilenen ülkelerle yapan gelişmekte olan ülkeler bu durumdan çok fazla etkilenmiştir. Gelişmekte olan ülkeler ihracatı yeterli düzeyde yapamadıkları için ekonomileri küçülmeye, işsizlik oranları artmaya başlamıştır. İşsizlikteki artış talebin azalmasına ve krizin daha da derinleşmesine yol açmıştır. Bu krizin başlangıcında Çin, Hindistan, Rusya ve Brezilya başta olmak üzere gelişme yolundaki ülkelerin pek etkilenmeyeceği düşünülürken, krizin boyutları gün yüzüne çıktıkça bu tahminin gerçekleşmeyeceği ortaya çıkmıştır. Çünkü krizler artık yaşadığımız dünyada bulaşıcı bir nitelik kazanmış ve sermaye hareketlerinin serbest kalması sonucu uluslararası finansal sistem çok daha iç içe girmiş olması krizlerin bulaşıcılığını artırmıştır (Eğilmez,2014: 53-56). Tüm dünyada 2009 yılı sonuna kadar yaygınlaşan küresel krizden Türkiye ve onun büyük ölçüde ihracat yaptığı AB ülkeleri de etkilenmişlerdir. Bu krizin etkileri birçok ülkede farklı derecelerde de olsa görülmüştür. Ancak, bu krizin etkileri her ülke için farklılık göstermiştir (Berberoğlu, 2011: 126). Bu hususta önemli göstergelerden biri sayılan büyüme oranları ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Aşağıdaki tablo dünya ekonomisinin büyüme yönünden küçülmeye giden durumu gösteren bir örnek teşkil etmektedir.

Tablo 1. Dünya Ekonomisi Genel Görünümü

Dünya	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Büyüme	4,0	4,0	1,5	-2,2	4,1	2,9	2,5
Enflasyon	3,7	4,1	6,0	2,4	3,7	4,9	3,9
Ticaret artışı	9,2	8,0	3,1	-10,6	12,5	6,0	2,5

Kaynak: Eğilmez, 2013

ABD ekonomisinde yaşanan kriz olgusu finans sistemi içinde yer alan pek çok önemli kuruluşun iflas etmesine neden olmuştur. Lehman Brothers gibi büyük ölçekli bir finans kurumunun iflas etmesi küresel sistemde çok önemli bir etki yaratmıştır. Bu kapsamda baktığımızda krizin küresel nitelik kazanması ile birlikte Büyüme oran olarak % 1,5'a düşmüş, dünya ticaretindeki artış itibariyle yaşanan gerileme 3,1' olarak gerçekleşmiş ve dünya enflasyonu yüzde 6'ya çıkmıştır. Doğal olarak, krizin diğer ülkelere yayılmasıyla ya da bulaşmasıyla birlikte 2009 yılında büyüme küçülmeye başlamış olup, talepteki büyük azalma ile enflasyonun da gerilemesine neden olmuş, ayrıca dünya ticareti büyümek bir yana yüzde 10,6 oranında daralma ortaya çıkmıştır (Eğilmez, 2012).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bazında baktığımızda krizin etkilerini daha iyi anlamak mümkün olacaktır.

Tablo 2. Gelişmiş Ülke Ekonomileri Yıllar İtibariyle Büyüme, Enflasyon ve Ticaret Artışı ile İstatistikler

Gelişmiş ekonomiler	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Büyüme	3,0	2,8	0,0	-3,5	3,0	1,6	1,2
Enflasyon	2,3	2,2	3,4	0,1	1,5	2,7	2,0
Ticaret artışı	7,7	5,5	1,0	-12,4	11,5	4,7	1,0

Kaynak: Eğilmez, 2013

Dünya geneline baktığımız zaman gelişmiş ekonomilerin bir taraftan büyüme diğer taraftan da ticaret hacmi, açısından dünya geneli itibariyle oldukça daha sert düşüşlerle karşılaştığını ifade etmek mümkündür.

Gelişme yolundaki ülkelere baktığımız zaman; dünya nüfusunun yüzde 85'ini oluşturan ve yaratılan gelir itibariyle dünya hasılasının 27,3 trilyon dolarlık kısmını gerçekleştiren gelişme yolundaki ekonomilerin kriz öncesi ve kriz süresince karşılaştığı durumu aşağıdaki tablodan izlemek mümkündür.

Tablo 3. Gelişme Yolundaki Ünelere İlişkin Genel Görünüm

Gelişme yolundaki ekonomiler	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Büyüme	8,3	8,8	6,1	2,7	7,6	6,4	5,1
Enflasyon	5,5	6,5	9,2	5,1	6,0	7,2	5,9
Ticaret artışı	12,3	14,8	8,4	-8,3	14,8	8,6	4,9

Kaynak: Eğilmez, 2013

Elbette kriz her ülke ekonomisine farklı yoğunlukta etkilemiş ve büyüme oranları tıpkı Türkiye'de olduğu gibi negatif olduğunu söyleyebiliriz. Gelişme yolundaki ülkelerde enflasyon da bir hareketlenme görülse de daha sonra tekrar gerileme gözlenmiştir. Bu ülkelerin en çok etkilendikleri alan dış ticaret sektörü konusudur. Çünkü bu ülkeler ticareti genellikle kendi aralarında değil özellikle ABD veya AB ülkeleri ile yapmaktadırlar. Bu ülkelerde de kriz azami derece etkili olduğu için gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret hacimleri önemli ölçüde daralmıştır.

5. 2008 KRİZİNE KARŞI ALINAN TEDBİRLER

ABD de 2007 yılı Temmuz ayında ortaya çıkan ve mortgage krizi olarak adlandırılan husus itibariyle ödeme güçlüğü yaşanan mortgage kredileri kapsamında banka ve diğer finansal kuruluşlara yapılan rehin ve el koyma durumunda çarpıcı artışlar yaşanmıştır. Bu kapsamda FED tarafından alınan önlem çerçevesinde bankalara iskonto penceresinden kullandığı borç verme faiz oranını %6,25'den %5,75'e indirme yoluna gitmiştir. Bu faiz indirimi sadece ABD de değil diğer ülkelerde de etkili olmuş, ancak ABD deki krizin büyüklüğüne göre yeterli olmamıştır. FED in bu faiz indirimi en azından krizin likidite eksikliği kısmını kısmen de olsa giderme yoluna gidilmiştir FED in faiz oranlarını düşürmesiyle ABD'nin en büyük bankaları bu sayede yüklü miktarda kredi kullanma fırsatına sahip olmalarına rağmen krizin etkisinden kurtulmak pek mümkün olmamıştır.

Alınan tedbirler yeterli olmadığı kısa sürede anlaşılmalı ve FED 2007 yılında aldığı kararlarla son dört yıldır görülmemiş bir şekilde ard arda gecelik faiz oranlarını 0,25'er puanlık oranlarda indirmek suretiyle faiz oranlarını %4,25 oranına çekmiştir. Bu karar ile enflasyon oranının kontrol altına alınması ve ekonomik büyümeyi sürdürebilmek amaçlanmıştır. Kriz sürecinde krizi atlattık adına pek çok önemli kararlar alınmıştır. Bu kapsamda genişletici para ve maliye politikaları devreye sokulmuş, hatta kimi kurumların kurtarılması için gerekli tedbirler alınmıştır. FED bu açıklamalara ek olarak mortgage kredilerinin faizlerinin dondurulması ve finanse edilmesi için çalışmalar başlatmıştır. Faiz indirimleri birkaç defa daha tekrarlanmıştır ancak daha önceki faiz indirimi kararlarına olumlu tepkiler vermelerine rağmen 11 Aralıkta FED in 0,25 puanlık indirim oranına piyasaların yanı sıra Avrupa ve Asya'nın yanında yükselen piyasalarda da olumsuz tepkiler ortaya çıkmıştır. Bu tepkiler kapsamında başta New York Borsası olmak üzere dünyanın geneli itibariyle menkul kıymetler borsalarında ciddi düşüşler yaşanmıştır (Eğilmez,2008:110-112).

Yaşanan gelişmeler ışığında krizin etkisinin geniş bir çevrede hissedileceği anlaşılmalı ve bu doğrultuda diğer merkez bankaları ile ortak bir karar alınarak banka ve mali kuruluşlara uygun faiz oranıyla destek sağlanmıştır. Nitekim 12 Aralık'ta FED tarafından açıklanan bir kararla, Avrupa Merkez Bankası, İngiltere Merkez Bankası, Kanada Merkez Bankası ve İsviçre Merkez Bankası katkıları ile çıkılacak iki ayrı ihaleyle belirlenecek uygun faiz oranları ile 40 milyar dolarlık bir kredi imkânı yaratılmış olup, söz konusu kredi faizlerinin FED tarafından daha önce banka ve mali kuruluşlara sağlanan

iskontolu kredi penceresinden de daha düşük faizli olacağı belirtilmiştir. Yaşanılan süreç içinde krizden çıkmak için alınması gereken tüm tedbirlerin hem Amerikan hükümeti hem de FED nezdinde alınmasına rağmen çıkış sürecinin oldukça yavaş ilerlediğini belirtmek mümkündür.

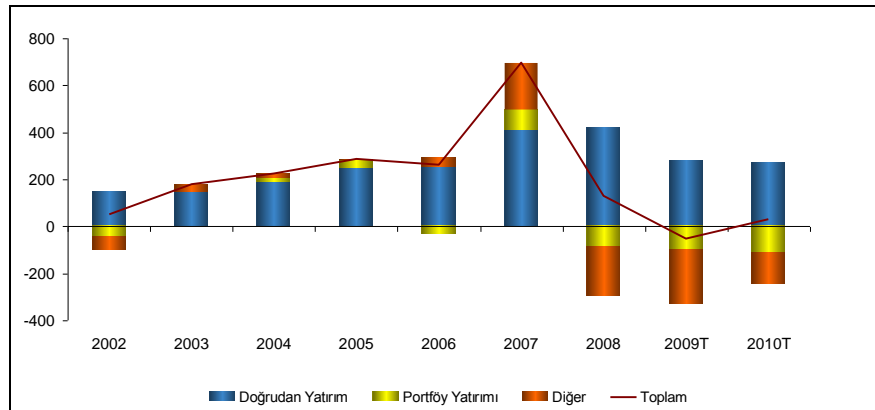
6. TÜRKİYE'DE 2008 KRİZİ

ABD de mortgage krizine neden olan "subprime" kredilerin bir benzerinin Türkiye'de olmayışı gayrimenkul piyasasında ABD deki sorunları yaşamasını önlemiştir. 2001 yılında Türkiye'de yaşanan Bankacılık Krizi sonrasında alınan kararlarla bankacılık sektörü güçlendirildiği için bankacılık sektörü çok fazla etki altında kalmamıştır. Kaldı ki, Basel kriterlerini titizlikle uygulayan bankacılık kesiminin finansal istikrar konusunda önemli gelişmeler göstermiştir. Ancak bu krizin Türkiye'yi etkilemediğini söylemekte yanlış olur (Apak ve Aytaç, 2009, 218).

Finansal istikrarın sağlanmasında önemli adımlar atılmış olsa da Türkiye ekonomisinin yaşanan küresel krizden etkilenmemesi mümkün değildir. Özellikle, üretimin gerilemesi işsizlik olgusunu da beraberinde getirmektedir. İhracatın küresel düzeyde yaşanan istikrarsızlıktan etkilenmemesi mümkün değildir. Ayrıca, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde tasarruf yetersizliğine bağlı olarak büyümenin sürdürülebilmesi için dış kaynağa her zaman ihtiyaç duymaktadır. Küresel belirsizlikle birlikte sermaye hareketlerindeki yavaşlama kaynak sıkıntısını beraberinde getirecektir.

Türkiye'de finansal istikrarın sürdürülmesinde bankacılık sektörünün rolü büyüktür. Bu kapsamda bankacılık sektörü ekonomik faaliyetlerin finansmanı yönünden başarılı bir performans sergilediği belirtilmektedir (Arıcan ve Yücememiş,2015:61). Kaldı ki, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrasında alınan tedbirler başta bankacılık sektörü olmak üzere mali sistem uluslararası kriterler kapsamında denetim altına alınmıştır.

Grafik 1. Gelişmekte Olan Ünelere Net Finansal Akım (Milyar \$)

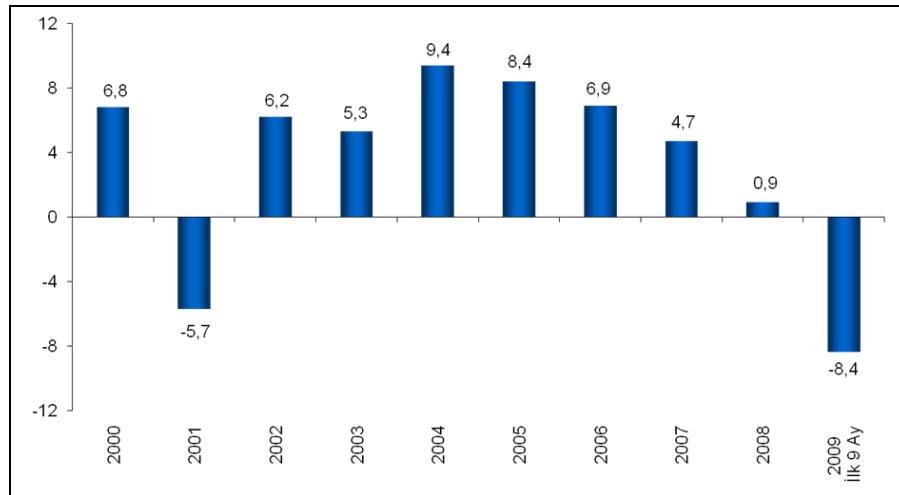
Kaynak: www.maliye.gov.tr,2009

(T: Tahmini Değerler)

Finansal akımlar üzerinden baktığımızda da 2008 ve 2009 yılları itibariyle büyük ölçüde olumsuz yönde gelişmekte olan ülkelerin etkilendiğini belirtebiliriz. Kriz zamanla Avrupa birliği ülkelerine sirayet ettiği için bu ülkelerle de küresel krizden etkilenmişlerdir. Türkiye'nin ihracatında önemli bir paya sahip olan Avrupa Birliği yaşanan olumsuzluklar nedeniyle Türkiye'nin ihracatının da gerilemesine neden olmuştur. Ayrıca, kriz ortamında net sermaye çıkışlarının yaşanmış olması reel sektörün finansman yönünden zorlanmasına neden olmuştur. Kriz ortamındaki belirsizliklerden dolayı ileriye dönük beklentiler olumsuz etkilenmiştir. Bu durum yatırımların azalmasıyla sonuçlanmıştır. Yatırımların azalması haliyle ekonominin daralmasıyla sonuçlanmıştır. Ekonominin canlanması açısından ve krizden çıkış sürecinde para ve maliye politikası araçları kullanılarak bir dizi harcama ve gelir tedbirleri uygulanmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de 2009 yılındaki veriler dikkate alındığında reel mal ve hizmet ihracatının %5,3, ithalatının ise %14,3 oranında daraldığını ifade etmek mümkündür. Ayrıca, süreç içinde yaşanan finansman güçlüklerine bağlı olarak 2009 yılında özel sabit sermaye yatırım harcamaları %22,3 oranında azalmıştır. Bu azalmada temel etken kriz ortamının yarattığı belirsizlik durumudur. Özel yatırım harcamalarındaki düşüşe özel tüketim harcamalarındaki azalma eşlik etmiş, firmalar özellikle stoktaki malları piyasaya çıkarmış üretim konusunda gönülsüz davranmış talepteki azalış ve üretimdeki azalışında etkisiyle Türkiye ekonomisi küçülmeye başlamıştır. Özel tüketimdeki azalma yönündeki eğilim yukarıda bahsettiğimiz politikalar sayesinde daha az azalmasına neden olmuştur. Kamu kesiminin tüketim harcamaları kriz sürecinde %7,8 artarken, kamu yatırım harcamaları ise %2,3 daralması söz konusudur. Türkiye ekonomisinin yaşamış olduğu Şubat 2001 krizine karşı almış olduğu tedbirler sayesinde 2008 küresel finans krizinin ülke ekonomisi üzerindeki etkileri özellikle finans kesimi açısından olumlu yanlarının olduğu söylenebilir. Ne var ki, reel kesim için aynı durum geçerli değildir.

Grafik 2. Türkiye'de GSYH Büyüme Oranları (%)

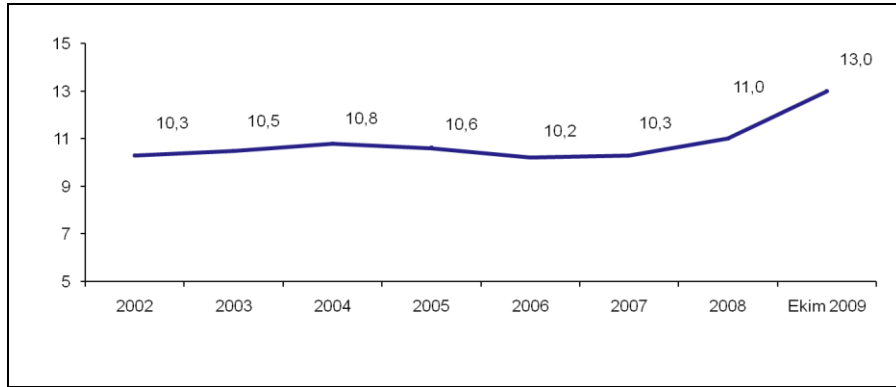
Kaynak: www.maliye.gov.tr, 2009

2008 Küresel Finans Krizi ve Türkiye Üzerine Yansımaları

GSYİH yönünden baktığımızda da krizin etkisiyle üretim gerilemiş ve buna bağlı olarakta GSYİH değerlerinde azalma yaşanmış, hatta 2009 yılında GSYİH'nın eksi değer aldığı belirtilir. Bu hususta Sanayi üretim endeksi verileri önemli bir göstere niteliğindedir. Ocak 2008 itibariyle sanayi üretim endeksi 104,2 iken krizin etkilerinin yoğun bir şekilde hissedildiği Şubat 2009'a gelindiğinde endeksin 84,6'ya düştüğü görülmektedir. Sanayideki durumu anlamak adına önem verilen diğer bir husus imalat sanayi kapasite kullanım oranındaki gelişmelerdir. Bu kapsamda da 2008'in ikinci çeyreğinden itibaren düşüşler yaşanmasına rağmen Mayıs 2009'a gelindiğinde imalat sanayi kapasite kullanım oranları % 70,4'e yükselmiştir. Bunun sebebi bir kriz paketinde yer alan KDV ve ÖTV indirimleri olarak belirtilebilir. (Alptekin, 2009). Küresel kriz dünya piyasalarıyla birlikte Türkiye'nin de işsizlik oranlarında artışa neden olmuştur. Dünya genelindeki ekonomik daralma ve talepteki düşüş Türkiye'nin üretim yapısını etkilemiş ve hatta bazı büyük şirketlerde işten çıkarmalar yaşanmıştır.

İşsizlik oranları krizin üçüncü çeyreğinin sonunda yani, 2008 Eylül ayından itibaren sürekli artış eğilimi gösterdiği vurgulanmaktadır. Bu husus 2009 şubat ayında en yüksek değer olarak nitelendirilen % 16,1'e çıkmıştır. 2009 yılında kapasite kullanım ve sanayi üretim endeksindeki artışlara rağmen işsizlik oranlarının %13-14 seviyelerinde seyretmesi işsizliğin Türkiye'de kalıcı ve yapısal bir sorun olduğunu göstermekle birlikte katma değeri yüksek teknolojiye dayalı inovatif yeniliklerin sağlanmasıyla birlikte yaratılacak istihdam ile işsizlik olgusunun azalması mümkün olabilir.

Grafik 3. Türkiye'de İşsizlik Oranları (%)

Not: 2009 verisi Ekim ayı işsizlik oranıdır.

Kaynak: www.maliye.gov.tr, 2009

İşsizlik oranları küresel krizden en çok etkilenen göstergedir. 2002 yılında işsizlik oranı 10.3 iken yıllar itibariyle sürekli bir artış eğiliminde olduğunu görülmektedir. Kriz olgusu üretimin gerilemesi ile birlikte işsizliğinde büyük oranda artmasına neden olmuştur. Ekim 2009 itibariyle %13'lere kadar yükseldiğini söylemek mümkündür. Bu husus ekonominin küçülmesiyle birlikte toplumsal refah düzeyinin gerilemesine neden olmaktadır. Bir diğer önemli husus emtia ve petrol-türev ürünlerinin küresel düzeydeki fiyatlarındaki

dalgalanmalarla ilgilidir. Öyle ki, kriz ortamında bu ürünlerdeki fiyat değişimleri kıt kaynaklara sahip olan gelişmekte olan ülke ekonomilerini yakından ilgilendirmektedir.

Tabii olarak belirtebiliriz ki, Türkiye enerjide dışa bağımlı bir ülke konumundadır. Ayrıca, ithalata dayalı büyüme stratejisi izlemesi önemli bir etkidir. Burada ihracat yaparken hammaddeyi yurt dışından ithal edip ihracat amaçlı üretim yapıyorsanız dış şoklara karşı ülke ekonomisinin dirençli olması oldukça önem taşır. Küresel finans krizi esnasında emtia ve petrol fiyatlarında 2007 ve 2008 yıllarında yaşanan artışlar hem cari işlemler dengesini olumsuz etkilemiş hem de Türkiye'nin enflasyon ithal etmesine yol açmıştır. Fakat 2009 yılında emtia ve petrol fiyatlarının düşmesi ve azalan talep 2009 yılında enflasyonun gerileme sürecine girdiğini göstermektedir. Ancak sonrasında enflasyon oranlarında artış gözlenmeye başlamıştır. Bunun nedenleri ise; hem iç ve hem de dış talepte yaşanan hızlı iyileşme süreci ve gıda fiyatlarının görülmedik ölçüde hızlı bir artış sergilemiş olmasıdır. Ayrıca, söz konusu dönem itibarıyla petrol ve diğer emtia fiyatlarında ortaya çıkan yükselmeler ile iktisadi faaliyetlerin etkinliğini artırmak amacıyla uygulanan geçici vergi indirimlerinin sona ermesi neticesinde enflasyonun yükseldiğini söylemek mümkündür. Enflasyon oranı 2009 yılının son çeyreği itibarıyla % 6,53 olarak gerçekleşmiştir.

Krize bağlı olarak ithalatın azalması ile birlikte yaşanan ihracatın yavaşlaması nedeniyle cari açık küçülse de zamanla artış göstermiştir. Krizden çıkış süreci her ne kadar yavaş ilerlese de dünya ekonomisindeki genel görünüm olumlu yöndedir. Bu ABD ekonomisindeki toparlanma süreci ile yakından ilgilidir. Bu gelişmeler Türkiye ekonomisine de zamanla olumlu etkilemiştir.

7. SONUÇ

ABD'de ortaya çıkan kriz zaman içerisinde tüm dünya ekonomilerini etkisi altına almıştır Dünya ekonomisi içinde sahip olduğu pay oldukça yüksektir. Haliyle, dünya üretiminin, tüketiminin ve ticaretinin zayıflaması ister istemez dünya genelinde ekonomik küçülmenin ya da daralmanın yaşanmasını kaçınılmaz olarak gerektirmiştir. Krizin ortaya çıkması ile yapılan tartışmalar arasında kriz olgusunun sadece gelişmekte olan ülkelerde değil aynı zamanda gelişmiş ülkelerde de yaşanabileceği hususunun dile getirilmesine vesile olmuştur. Tabii burada kapitalizmin doğası gereği dinamik bir süreç içerisinde kriz yaşanmasının kaçınılmaz olduğu ve küreselleşme ile birlikte sınırların sanal olarak ortadan kalkması neticesinde de krizlerin yayılması hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Krizin atlatılması için alınan genişletici para ve maliye politikaları uygulamalarının yanı sıra likiditeyi arttırıcı yönde sergilenen yaklaşım olumlu olsa da krizin verdiği tahribattan kurtulma imkanı olmamıştır Süreç halen devam etmekte ve toparlanma yavaş da olsa gerçekleşmektedir. Özellikle, FED'in toparlanma sürecine bağlı olarak likidite arttırıcı politikalarında uzaklaşarak faiz artışına başlanacağına ilişkin paylaşımlarda bulunması bir taraftan ABD ekonomisi açısından olumlu karşılanırsa da

gelişmekte olan ülkeler açısından sermaye hareketleri bağlamında dikkatlice izlenmesi gereken bir durumu beraberinde getirmiştir.

Türkiye açısından kriz finans kesimi yönünden büyük zorluklar yaşanmamıştır. Özellikle 2001 krizi sonrası alınan kararlarla birlikte basel kriterlerine ilişkin yaklaşımların ciddiyetle takip edilmesi ve uygulanması başta bankacılık sektörü olmak üzere finans sektöründeki kırılganlığın ortadan kaldırılması açısından önemlidir. Reel sektör yönünden ise dünyadaki daralmaya bağlı olarak üretimin düşmesi, işsizliğin artması açısından olumsuz bir etkide bulunmuştur. Kriz Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkeleri de etkisi altına aldığı için ihracatımızda da önemli kayıplar ortaya çıkmıştır. Ayrıca, krizle birlikte yavaşlayan sermaye hareketleri büyüme sürecinde dış kaynak gereksinimi olan gelişmekte olan ülkeler açısından kaynak maliyetinin artmasına neden olmuştur. Kriz ortamı doğal olarak içinde barındırdığı belirsizlikler nedeniyle yatırımların artmasını frenleyen bir olguyu da beraberinde getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında yatırımlarla birlikte iç talebin canlı tutulmasının ekonomik performans ve makro dengeler açısından ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Altunöz, U. (2013). *Finansal Krizler, Erken Uyarı Sistemleri ve 2008 Krizi için TR-ABD Örneği*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Apak, S. ve Aytaç, A. (2009). *Küresel Krizler, Kronolojik Değerlendirme ve Analiz*. İstanbul: Avcıol Basım.
- Eğilmez, M. (2008). *Küresel Finans Krizi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eğilmez, M. (2014). *Küresel Finans Krizi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Karaçor, Z. ve Gökmenoğlu, K. (2011). *Finansal Kriz Modelleri. Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz, Türkiye Ekseninde Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Ed. Murat Çetinkaya, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Krugman, P. (2010). *Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz*, (Çev. Neşenur Domaniç), İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Özatatay, F. (2009). *Finansal Krizler ve Türkiye*, 1. Basım, İstanbul: Doğan Kitap.
- Savaş, V. F. (2012). *Küresel Finans ve Makro İktisat*, Ankara: Efil Yayınevi.
- Tarı, R., Erarslan, C. ve Bayraktar, Y. (2011). *Küresel Ekonomik Kriz ve Belirleyicileri Üzerine Bir Değerlendirme. Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz, Türkiye Ekseninde Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Ed. Murat Çetinkaya, Ankara: Nobel Yayınevi.

Dergiler

- Arıcan, E. ve Yücememiş, B. (2015). Para Politikaları Işığında Türk Bankacılık Sektörü Genel Değerlendirmesi. *İktisadi Araştırmalar Vakfı Yıllık*, İstanbul, ss. 60-65.

- Berberoğlu, B. (2011). 2008 Global Krizinin Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki Etkilerinin Kùmeleme Analizi İle İncelenmesi.*Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 1, ss. 105-130.
- Bocutoğlu, E. ve Ekinci, A. (2009). Genel Teori, Kùresel Krizler ve Yeniden Maliye Politikası.*Maliye Dergisi*, S. 156, Ocak-Haziran.

İnternet

- Eğilmez, M. (2012) <http://www.mahfiegilmez.com/2012/03/kapitalizm-ve-uc-buyuk-kriz.html>
- Eğilmez, M. (2013) <http://www.mahfiegilmez.com/2013/04/kuresel-krizin-neresindeyiz.html>
- İzmir Ticaret Odası (2010) <http://www.izto.org.tr/kuresel-krizin-turkiye-ekonomisi-ile-sanayisin-e-yansimalari-e-alptekin-26.04.2012-19-31-42.pdf>
- Maliye Bakanlığı, (2009) <http://www.maliye.gov.tr/EADD%20alma%20Platformu/Konu%C5%9Fmalar%20ve%20Sunumlar/Bakan%20Master%20Slaytlar%C4%B1/yedek/Bakan%20Slayt%20Havuzu.ppt>

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE MEMURLARIN STATÜSÜ

Ramazan ŞENGÜL*

ÖZET

Bölgesel örgütlenme modeli olarak Avrupa Birliği (AB) üye ülkelerin ekonomik, sosyal, idari ve siyasal yaşamlarını etkileyen kararlar almaktadır. Siyasal aktörlerin çeşitli düzeylerde belirlediği kamu politikalarının uygulanması AB idari teşkilatı tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkçe literatürde ağırlıklı olarak siyasi yönü incelenen AB'nin, bürokratik yapısı ve insan kaynakları politikasının analizi ikinci planda kalmıştır. Oysaki AB kamu politikalarının başarısında memurların rolü önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmanın amacı AB personel yönetim modelinde memurların statüsünü ortaya koymaktır. Literatür araştırmasına dayanan çalışmada personel yönetim modelinin ortaya çıkışı ve kurumsallaşma süreci incelendikten sonra personel yönetiminin hukuki dayanaklarına değinilmiştir. Hukuki çerçevenin sınırları belirlendikten sonra memurların tabi olduğu kariyer sistemi analiz edilmiştir. Elde edilen bulguların sonuç bölümünde değerlendirilmesiyle çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Personel Yönetimi, Memurlar, Statü

THE STATUS OF CIVIL SERVANTS IN THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT

European Union (EU) as a regional organizational model takes decisions that affect member states' economic, social, administrative and political life. The implementation of public policies that is determined at different levels by political actors is carried out by the EU's administrative organization. Analysis of the bureaucratic structure and human resources policy of EU has remained in the background in Turkish literature, since main concern is its political aspect. However, the role of public officers in the success of EU policy, has an important place. The aim of this study is to determine the status of officers in the EU personnel management model. The study, based on literature research, examines the emergence of the personnel management model and institutionalization process, then legal basis for personnel management is discussed. After determining the borders of the legal framework, the career system of the officers have been analyzed. The study has completed by evaluating the findings in the results section.

Keywords: European Union, Personnel Management, Officers, Status

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ramazan.sengul@kocaeli.edu.tr

1. GİRİŞ

AB inşa sürecine yönelik gelişmeler 2.Dünya Savaşı sonrası hız kazanmıştır. Barışın sürekliliğini sağlamak üzere Avrupa ülkeleri kendi aralarında ekonomi temelli birleşme ve bütünleşme politikalarına odaklanmıştır. Ulus devletlerin hakimiyetiyle geçen yüzyıldan sonra uluslarüstü yapılanmanın kaçınılmaz olduğu yargısını paylaşan Avrupa ülkeleri Avrupa Birliği'ne gidilecek yolda topluluklar kurmuşlardır. Birbirinden bağımsız hukuki statüye sahip çeşitli alanlarda bütünleşmeyi hedefleyen üç ayrı topluluk (Avrupa Kömür Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu) Avrupa halkları için ekonomik çıkarları öncelleyen bir tecrübe yaşamışlardır. Bütünleşmeyi hedefleyen bu toplulukların organlarının birleşmesiyle Avrupa Topluluğu ortaya çıkmış ve yeni bir safhaya geçilmiştir. Maastrich Antlaşması ile birlikte ekonomik bütünleşmenin yanı sıra siyasi bütünleşmeyi hedefleyen içişleri, adalet, dış güvenlik gibi alanlarda düzenlemeler yapılarak bu uluslarüstü yapılanmanın Avrupa Birliği (AB) olarak isimlendirilmesinde karar kılınmıştır (Fişne, 2003:55-57).

AB bütünleşme sürecinde yaşanan evrim kurucu antlaşmaların yenilenmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Ekonomik, sosyal, kültürel gibi birçok alanda üye ülkeleri bağlayan kamu politikalarının hazırlanması ve uygulanması bir bürokratik yapının mevcudiyetini zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte AB kuruluş sürecinde nasıl bir personel yönetim modelinin oluşturulacağı tartışma konusu olmuştur. AB, kendi kurum ve organlarına bağlı olan müstakil bir insan kaynakları politikası izlemeyi tercih etmiştir. 1968'de kabul edilen personel tüzüğü ile birlikte memura kariyer güvencesi sağlanarak personel yönetiminde süreklilik ve düzen öncelenmiştir. Böylece memurların AB politikalarına teknik bilgi ve uzmanlıklarıyla daha güçlü destek vermelerinin ve herhangi bir baskı altında kalmadan AB çıkarını gözetmelerinin zemini oluşturulmuştur.

Uzun süre herhangi bir değişiklik geçirmeyen personel yönetim modelinin modernizasyonu 2000'li yılların başında AB'nin gündemine girmiştir. AB kurumlarının yaşadığı güven krizi ve genişleme politikalarının devam etmesi personel yönetimini de etkilemiştir. Hizmet politikalarının iyileştirilerek vatandaş memnuniyetinin sağlanmasında bürokrasinin işlevselliğinin artırılması ve personel harcamalarında tasarrufun sağlanması bu dönemde gerçekleştirilen yönetim reformlarının iki ana eksenidir. AB bürokrasisinin topluma daha fazla yaklaşması isteği sıklıkla dile getirilen bir husustur. Etik ilkeleri içeren kod ve AB kurum kararlarının personel mevzuatının parçası haline getirilmesi hizmet süreçlerinde personel sorumluluğunun güçlendirilmesine yöneliktir.

2. PERSONEL POLİTİKASININ GELİŞİMİ

AB bürokrasisinin biçimlenmesinde kamu otoritesi konsepti esas alınmıştır. Bürokrasinin bir uluslararası örgütün sekretaryası şeklinde örgütlenmesi fikri kabul görmemiştir. AB karar vericileri bürokratik modelin, Fransız bürokrasisi model alınarak ulusal devletlerdeki gibi olması fikrinde uzlaşmışlardır. Bu modelde AB yüksek yöneticisi "karar veren, uzman, yönetim

bağımsızlığına sahip, kendisini AB ortak çıkarına adanmış, dar, parçacı ve milli yaklaşımları dışlayan” bir konuma sahiptir (Hooghe, 2002:154’den aktaran Stevens, 2006:12). AB antlaşmalarıyla oluşturulan hukuki düzen memurlara müstakil bir statü kazandırarak üye devletlerin yasa yoluyla müdahalesini engellemektedir (Stevens, 2003:86).

Başlangıçta AB personel politikalarına ilişkin yapılan önerilerden birisi üye devlet memurlarının AB memuru olarak görevlendirilmesiydi. Bu önerinin kabul görmemesindeki ana faktör AB kurucularının AB kurumlarında kendi memurlarıyla çalışmak istemeleriydi. Üye devletlerle herhangi bir hukuki bağı olmayan memurlarla daha etkili ve hızlı çalışılacağı düşünülmüştü. AB’nin kendi bürokrasisini kurmaya karar vermesini takiben memurların sözleşmeli mi yoksa kadrolu mu çalışacağı konusu tartışıldı ve nihayetinde memurların kadrolu çalıştırılması yönünde karar verildi (Feugier ve Pradines, 2015:15).

Günümüz AB idari yapısı, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu’nun kuruluşundan itibaren şekillenmiştir. 1951 Yılında kurulan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) Antlaşmasında personel yönetimine ilişkin düzenlemeler mevcut değildi. Bu süreçte Kömür ve Çelik Yüksek Otoritesi’nin oluşturulması tam bir kurumsal yenilik olarak kabul edilmektedir (Egeberg, 2010:19). Personel yönetimine ilişkin 1956’da yürürlüğe giren ilk düzenlemede ulusüstü memur tabirinin benimsenmesi AB bünyesindeki personel yönetiminin üye devlet personel yönetimlerinden farklılaştığını göstermekteydi (Feugier ve Pradines, 2015:17).

AKÇT’nin personel statüsünü desteklemek üzere çıkarılan personel tüzüğünde¹ ücretler, tazminatlar, sağlık sigortası, emeklilik ikramiyesi, çalışma süreleri ve izinlere ilişkin hükümler konulmuştur. 1957’de kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (ATET) ise kendi topluluklarında geçerli olmak üzere 1961’de yeni bir personel tüzüğü kabul ettiler. 1962’de yürürlüğe giren ve gerek AET’de gerekse de ATET’de uygulanan personel statüleri aynı olup AKÇT’nin personel statüsünden esinlenerek hazırlanmıştır (Feugier ve Pradines, 2015:17).

1958-1962 döneminde AET ve ATET tarafından çok sayıda memur istihdamı gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde alınan personel ile yeni kurumların acil ve gündelik hizmet ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmıştır. 1962 personel tüzüğünün yürürlüğe girmesine kadar sözleşmeli statüde çalıştırılan personelin kadroya geçmesini sağlamak üzere bu tüzüğe hükümler konulmuştur. Bu hükümlere dayanarak çalıştığı kurumların uygun görüş verdiği personel kadrolu statüye geçirilmiştir (Feugier ve Pradines, 2015:19).

AKÇT, AET ve ATET birleştiren 1965 Brüksel Antlaşması ile üç toplulukta çalışan memurlar için tek personel tüzüğünün uygulanması

¹ AB mevzuatında memurların hukuki durumunu düzenleyen belge statü olarak isimlendirilmiştir. Kavram kargaşası oluşmaması için bu belge çalışmamızda personel tüzüğü olarak ifade edilmiştir.

kararlaştırıldı. AB Konseyi tarafından 1968’de kabul edilen yeni tüzük esasen AET ve ATET’de çalışan memurların tabi olduğu 1962 personel tüzüğünü model aldı. 1968 personel tüzüğü teklik/birlik, bağımsızlık, süreklilik ve yetki prensiplerine dayanmaktadır. Böylece tüzük kapsamında bulunan bütün kurumlarda çalışan memurların aynı tüzüğe bağlı olması ve sadece AB çıkarı için çalışması, memuriyet kadrolarının sürekliliği sağlanmış oldu. Ayrıca uzmanlık gerektiren teknik görevlerin önemli olduğu kabul edilmiştir (Feugier ve Pradines, 2015:17).

AB memurlarının tabi olduğu statü 2000’li yıllara kadar pek fazla değişiklik geçirmemiştir. 1999’da Santer Komisyonu’nun istifa etmesi üzerine Bağımsız Uzmanlar Komitesi’nin hazırladığı rapor, Komisyon’da genel bir sorumluluk açığı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunun üzerine 2000 yılında Komisyon tarafından AB yönetsel reformuna ilişkin Beyaz Kitap yayınlandı. Beyaz Kitapta personel yönetiminin modernize edilmesi önerilmiştir (Feugier ve Pradines, 2015:32; Georgakais, 2010:6). Bu önerilerin bir bölümü personel politikalarına yeni bir dinamizm kazandırılarak çalışanların motivasyonunun artırılmasını içermekteydi. Diğer bölümü ise Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile üyelik görüşmeleri başladığından Komisyonun yeni gelişmelere hazırlanmasına yönelikti. Ayrıca yeni üyelerin yönetsel maliyetleri arttıracığı dikkate alınarak bütçenin etkili ve ekonomik kullanımı ve personel harcamalarının kontrol edilmesi için alınacak önlemler tartışılmaya açılmıştır (Feugier ve Pradines, 2015:32).

Memur statüsünde 2004 yılında yapılan değişiklikler 2000’li yıllarda başlayan idari reform programı kapsamında gerçekleştirilmiştir. 2004 reformunu önemli kılan husus, AB kurumlarına olan güvenin artırılmasını hedeflemesidir. 1962 düzenlemesinin “tozlarını alması” şeklinde yorumlanan 2004 reformu, personel statüsünün modernize edilmesi ile AB personel yönetiminin özgünlüğünün korunması arasında denge kurulmasını gözetmiştir (Feugier ve Pradines, 2015:13,31).

Personel mevzuatına yönelik son güncelleme 2013 yılında gerçekleştirilmiştir. 2013 reformu, önlemlerin genişliği ve sayısı bakımından 2004 reformundan daha kısıtlı kalmıştır. Personel sisteminin temel prensipleri korunarak üniter niteliği devam ettirilmiştir. Reform, bilhassa personel harcamalarında tasarrufa odaklanmıştır. Reform kapsamında ortaya konan önlemlerle 2014-2020 döneminde personel harcamalarında 2,8 milyar euro tasarruf edilmesi planlanmaktadır (Feugier ve Pradines, 2015:69).

3. PERSONEL YÖNETİMİNİN KAYNAKLARI

AB personel sisteminin dayandığı kariyer sistemi, personel sistemlerinde bağımsızlık ve sürekliliği sağlar. İş garantisinin tanınmasıyla memur statüsündeki personel, siyasal müdahalelere ve ulusal etkilere karşı korunur. Avrupa çıkarını koruma odaklı çalışan memurların temel misyonu AB’nin inşasına katkı sağlamaktır (Feugier ve Pradines, 2015:281; Stevens, 2006:20). AB personel sisteminin kamuoyu tarafından pek iyi tanınmadığı bir vakadır. AB’de 60 000 memur ve diğer statüdeki görevliler 28 üye devlete ve bu devletlerde yaşayan 500 milyon kişiye hizmet vermektedir. Memur kategorisi

dışında kalan ve geçici personel, sözleşmeli personel, yerel personel, özel danışmanlar ve parlamenter asistanlar şeklinde sınıflandırılan diğer çalışanlar farklı kariyer politikasına muhataptır (Feugier ve Pradines, 2015:9-11).

AB bürokrasisini etkileyen prensiplerin başında idarenin kanuniliği ilkesi gelmektedir. Yönetim anlayışları farklı olan altı kurucu devlet idarenin kanuniliği ilkesi üzerinde anlaşmışlardır. Üye ülkelerin personel statülerinden ayrı ve yeni bir memur statüsünün yasal çerçeveye kurulmasıyla AB bürokrasisi sürekli bir devlete göre dizayn edilmiştir. Yasalar, işveren durumundaki AB idaresi ile çalışanlar arasındaki resmi ilişkinin usul ve içeriğini belirlemektedir. İş güvencesi tanınan memur ile idare arasındaki ilişki sözleşmeye dayanmaz, tek yanlı işlemle kurulur. Yetkili kurumun atama kararı ile ilgililer aday memur statüsüne girer (Levi, 2012:3). Statüer ilişkide her iki taraf yasalarla belirlenen çalışma ilişkisindeki hak, yükümlülük, ödev gibi hususları gözetmek durumundadır. Personel tüzüğündeki herhangi bir değişikliğin tüzük komitesinin görüşü alındıktan sonra AB Konseyi ve Parlamentosunun ortak kararıyla gerçekleşmesi idarenin keyfi davranışlarına karşı memurları koruyan bir uygulamadır (Stevens, 2006:13; Maggi-Germain, 2005:8).

AB müktesebatında birçok hukuki metin personel yönetimini ilgilendirmektedir (Feugier ve Pradines, 2015:72-79; Maggi-Germain, 2005:5). Personel hukukunu ilgilendiren metinlerin başında kısa hükümlerle konuyu düzenleyen AB Antlaşmaları gelmektedir. Örneğin AB Antlaşmasının 336.maddesi personel statüsüne ilişkin düzenleme yapmada Parlamento ve Konseyi yetkili kılmaktadır. 339.madde memurların, görevleri sona erdikten sonra bile meslek sırrı olan bilgileri açıklamasını yasaklamaktadır. Ayrıca antlaşmaların ekindeki protokoller personel hukukunun kaynakları arasındadır. Adalet Divanı'nın içtihatlarına göre protokoller antlaşmalara eşdeğer olarak kabul edilir. Adalet Divanı protokolleri yorumlamaya yetkilidir.

Personel yönetimine ilişkin diğer bir kaynak personel tüzüğüdür. Memurların statüsü Parlamento ve Konsey tarafından kabul edilen tüzükle belirlenmiştir. İki bölümden oluşan tüzüğün birinci bölümü memurları ilgilendirirken ikinci bölüm memurlar dışındaki diğer personele ilişkindir. Temel garantileri ihtiva eden personel tüzüğü, memurlar için en kapsamlı hukuki belgedir.

Personel yönetimini etkileyen kaynaklar içerisinde yönetmelikler de yer alır. Personel tüzüğünün kapsamında bulunan AB kurum ve organları (AB Parlamentosu, Konsey, Komisyon, Adalet Divanı, Sayıştay, Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi, AB Ombudsmanı ve AB Verileri Koruma Kurulu) tüzüğün uygulanmasını göstermek ve kendi kurumunda geçerli olmak üzere tüzük ve personel komitelerinin görüşünü aldıktan sonra yönetmelikler çıkarabilir. Her kurum, tüzükte açıkça düzenlenmeyen ve tüzük komitesine başvurulması gerekmeyen hususlarda kurumiçi düzenleme yapmaya yetkilidir. Nitekim AB Komisyonu, bünyesinde çalışan memurların mesai saatlerini

kendisi belirlemiştir. Tüzüğün uygulanmasında kurumlar istişare halindedir. Uygulama yönetmelikleri tüzüğe aykırı olamaz.

AB yargı organlarının oluşturduğu içtihatlar personel hukukunun kaynağı olup antlaşmalarla aynı düzeyde kabul edilir. Yargı organları, sıklıkla hukukun genel ilkelerine başvurarak personel yönetimini etkileyen kararlar almaktadır.

AB Temel Haklar Şartı ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi personel hukukunun kaynakları arasında değerlendirilmektedir. Bu metinler, temel hakların korunmasında bir Avrupa standardı olarak kabul edilir. AB kurumlarının, personel tüzüğüne ilaveten İyi Yönetmelik Kodu gibi iyi yönetim hakkını sağlamaya yönelik kodları dikkate alınmaları gerekmektedir. Kodlar, kanun hükümlerini somutlaştırıp uygulamayı netleştirmektedir. AB Komisyonu düzenli olarak yaptığı hatırlatmalarda "deontoloji, dürüstlük ve iyi yönetişimin kamu personeli ve kamu yönetimi için temel ilkeler" olduğuna dikkat çekmektedir. AB Komisyonu personelden mesleki ve etik prensiplere uymasını beklemektedir (Levi, 2012:11).

4. MEMURİYETE GİRİŞ

AB kurum ve organlarında memur olarak çalışmak isteyen adaylar personel tüzüğünde belirlenen koşullar altında memuriyete girer ve kariyerlerini yaparlar. Memurlar, işe başlamalarından emekli olana kadar geçen zamanda personel tüzüğünün belirlediği hukuki çerçevede çalışırlar. Memuriyet, istifa, çekilmiş sayılma, re'sen emekliye ayrılma, mesleki yetersizlik nedeniyle görevine son verme, emekli olma ve ölüm nedenleriyle sona erer (ec.europa.eu/civil_service).

AB kurumlarında memuriyete giriş sınav koşuluna bağlanmıştır. Fransız sisteminden etkilenen sınav sistemi ile memuriyete girişte eşitlik prensibine işlerlik kazandırılmaktadır. Nitelikli personel istihdamını amaçlayan sınav sistemi AB'nin ilk kuruluş süreciyle birlikte benimsenmiş ve kurumsallaşmıştır. 1960-2000 arasında kurumlar tarafından gerçekleştirilen sınavlar 2002'de merkezileşmiştir. Artık sınavlar Avrupa Personel Seçme Ofisi tarafından gerçekleştirilmektedir (Feugier ve Pradines, 2015:264). Avrupa Personel Seçme Ofisi'nin belirlediği insan kaynakları uzmanlarından oluşan jürilerin yaptığı sınav sonucu şekillenen memur aday listesi ilgili AB Komiseri'nin onayına sunulmaktadır. Komiserlerin, genelde kendilerine sunulan aday listelerini onayladığı görülmüştür (Egeberg, 2010:19). Sınav sonucu oluşan aday listelerindeki sıralamaya uymayan atama makamları, bu durumun dava konusu olması durumunda kararlarının gerekçelerini yargı makamları önünde açıklarlar (Tortop vd., 2013:480).

Sınavı kazanmak ve diğer koşulları taşımak memuriyete giriş hakkı verir. Bununla birlikte memuriyetlerin, başarı kaydı gözetilmek şartıyla üye devletlerin vatandaşları arasında dengeli şekilde dağıtılması zaman zaman tartışma konusu olmuştur. AB'de çalışan memurlar her ülkenin farklı yönetsel düzeylerde temsil edilmeleri gerektiğini dile getirmekteydiler. Politika ve karar süreçlerinde ulusal farklılıkların analizinde üye devlet memurlarının

açıklamalarına ihtiyaç duyulmaktaydı (Stevens, 2003:87). Bu yönde bir politika değişikliği üzerinde anlaşılacakla beraber kota uygulanmaması ve liyakat prensibinden taviz verilmemesi gereğinin altı çizilmiştir. Nihayetinde 2013 idari reformu ile AB memuriyetlerinde üye devletler arasında denge sağlanmasına yönelik yenilik getirilmiştir. Personel tüzüğüne değiştirilen 27.maddesi ile memuriyetlerin dağılımında dengesizlik olması durumunda kurumlara gerekli önlemler alabilmeleri konusunda yetki verilmiştir. Bu bağlamda ilan edilen memur kadroları için sınavın sadece bir ülkenin vatandaşları arasında yapılmasının yolu açılmıştır. Bu sayede yeni üye olan devletlerden istihdam edilecek memurlar ile AB kurumlarında ülkelerin temsiliyeti dengelenmiş olacaktır (Feugier ve Pradines, 2015:261-262).

Personel tüzüğüne göre memuriyete giriş şartları üye ülke düzenlemelerinden esinlenerek oluşturulmuştur. Açılan kadroya ilişkin mezuniyet şartlarını taşımak kaydıyla adayların personel tüzüğüne 28.maddesine göre şu şartları taşımaları gerekmektedir:

- Üye devletlerden birisinin vatandaşı olmak ve medeni haklara sahip olmak
- Askeri hizmetle ilişkisi olmamak
- Görevine bağlı moral değerleri taşımak
- Yarışma sınavını kazanmak
- Görevinin gerektirdiği sağlık şartlarını taşımak
- AB dillerinden birisini iyi derecede bilmek, diğer bir dili yeterli düzeyde bilmek

AB personel yönetiminde memuriyet hizmetleri üç sınıf içerisinde gerçekleştirilmektedir: 1-Yöneticilik hizmetleri: 9 dereceden oluşan bu sınıfa mensup memurlar yönetim faaliyetleri, dil ve bilimsel faaliyet alanlarıyla ilgili işleri görürler. 2-Asistanlık Hizmetleri: 11 dereceli olan bu sınıfa mensup memurlar uygulama ve teknik işleri yapmaktadır. 3-Sekreterlik Hizmetleri: Bu sınıf 6 derece içermekte olup memurlar büro ve sekreterlik hizmetlerinden sorumludur (Feugier ve Pradines, 2015:284-285).

Mevcut statü ile memuriyet giren kişilere kariyer güvencesine bağlı olarak terfi imkanı sağlanmakla beraber uygulama ile hukuki çerçeve her zaman uyumlu olmamaktadır. Uygulamada kimi zaman düzenli yükselmenin tamamen memurun kişisel performansına bağlı olmadığına tanık olunmaktadır. Yöneticilerin takdiri değerlendirmeleri memurun kariyerini doğrudan etkilemektedir. Yöneticilerin keyfi kararlarıyla mağduriyet yaşayan memurlar yargısal korunma mekanizmalarına başvurmaktadır (Stevens, 2006:13). Memuriyet şartları, kariyer, ücret, aile yardımı ile emekliliğe ilişkin hususlarda ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklar ilk derece mahkemelerinde görülmektedir. Bu mahkemelerin vermiş olduğu kararların temyiz incelemesi Adalet Divanında yapılmaktadır (Topuz, 2013:28).

5. MEMURLARIN HAKLARI VE ÖZGÜRLÜKLERİ

Personel tüzüğü memuru kurulan iş bağına göre tanımlamaktadır. Tüzüğe göre kişinin memur vasfını kazanabilmesi için, yetkili makam tarafından asli ve sürekli işleri görmek için atanması ve AB kurumlarından birisinde çalışması olmak üzere iki şartı taşıması gerekir. Tüzüğe göre oluşan hukuki bağın sonucu olarak memur AB'ye bağlandığı için üye devletler karşısında bağımsızdır (Maggi-Germain, 2005:6).

AB'de memurlar çeşitli hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu özgürlüklerin başında gelen düşünce özgürlüğü öncelikle dini ve siyasal özgürlükleri kapsamaktadır. Memurların sahip oldukları inançların kariyerlerine etkisi bulunmaz. Her konuda ve her yolla düşüncelerini açıklamakta özgür olan memurların ifade özgürlüğü personel tüzüğünde iki noktada sınırlanmıştır. Birincisi, AB'yi inceleyen bir metin veya bilginin izin alınmaksızın yayınlanmamasıdır. İkincisi, göreve bağlılık ve görevin haysiyetinin gereği olarak ifade özgürlüğüne kısıtlamalar getirilebilir. Yargısal içtihatlar bu kısıtlamaya cevaz vermektedir (Feugier ve Pradines, 2015:298).

Memurlar seçimlerde aday olabildikleri gibi derneklere, sendikalara ve mesleki örgütlere üye olma hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasıyla AB kurumları bünyesinde birçok sendika ve mesleki örgüt kurulmuştur. Örgütlenme hakkına bağlı olarak memurların grev hakkı olup olmadığına ilişkin tartışmalar geçmişte yaptıkları grevler sonucu ortaya çıkmıştır. Personel tüzüğünde grev hakkına ilişkin herhangi bir hüküm mevcut değildir. Memurların grev hakkına sahip olduğu 1975 tarihli Adalet Divanı kararıyla dolaylı olarak kabul edilmiştir. Söz konusu yargı kararı greve katılan memurların maaşlarından yapılan kesintilerin ölçülü olmasını istemiştir. Ayrıca örgütlenme hakkının sonucu olarak kurulan sendika ve meslek örgütleri AB kurumlarının bünyelerinde bulunan personel komitelerinin seçimlerine katılmaktadır. Personel komiteleri memurların statüsüyle ilgili kararlarda danışma işlevi görmektedir (Feugier ve Pradines, 2015:299-300).

Memurlar, üçüncü kişilere karşı korunma hakkına sahiptir. Kurumlar, memurlarını görevleri sırasında üçüncü kişilere karşı korumakla yükümlüdür. Saldırıya uğrayan memura her türlü hukuki destek sağlanmalıdır. Memur, korunma hakkını tamamlayıcı nitelikte bir hak olan kendisine ihtimam gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Bu hak personel tüzüğünde açıkça düzenlenmiş bir hak olmayıp kökeni Alman hukukuna dayanmaktadır. Memura ihtimam gösterilmesi hakkı, AB Adalet Divanı içtihatlarıyla benimsenmiştir. Bu hakkın gereği olarak yönetim ile memurlar arasındaki ilişkilerde haklar ve yükümlülüklerde denge gözetilmelidir. Kurumlar sadece kurumsal çıkarları değil, memurların da çıkarlarını gözetken politikalar uygulamalıdır (Feugier ve Pradines, 2015:300-301; Maggi-Germain, 2005:9).

AB personel mevzuatına göre memur, hukuka aykırı emre uymak zorunda değildir. Personel tüzüğüne göre memur, açıkça hukuka aykırı olan ve ağır sonuçlar doğuracak emirlere uymama hakkına sahiptir. Memurlara tanınan diğer bir hak, özlük dosyasına erişim hakkıdır. Memur, kendisine ilişkin idari ve sağlık belgelerini görebilir; bilgilerin doğruluğunu teyit edebilir. Ayrıca

memurlar, her üye devletin topraklarında antlaşmaya ek 7 nolu protokolden kaynaklanan ayrıcalık ve dokunulmazlıklara sahiptir. Bu ayrıcalık ve dokunulmazlıklar memurları görevleri sırasında korumaya yöneliktir (Feugier ve Pradines, 2015:302).

6. MEMURLARIN ÖDEV VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Memurların tabi olduğu ödev ve yükümlülükler mesleki yaşam ile özel yaşam arasındaki sınırları çizmektedir. Personel tüzüğüne göre aslanan memurun her zaman kurumuna bağlı olarak çalışmasıdır (Maggi-Germain, 2005:7). Memurların temel ödevleri sadakat, tarafsızlık, bağımsızlık ve mesleğin haysiyetini gözetmektir. Kurum ve amirleriyle olan ilişkilerinde memurlar her şeyden önce görevlerini sadakatle yürütmelidir. Memurlar sorumluluk sahibi olmalı, görevlerini tarafsız şekilde yerine getirmelidir. Hizmet süreçlerini etkileme ihtimali bulunan bağışları ve kendilerine yönelik ayrıcalıkları kabul edemezler. Memurlar, dış baskı ve etkilere karşı koymalı ve çıkar çatışmalarının tarafı olmamalıdır (Feugier ve Pradines, 2015:303). AB çıkarı için çalışan memurlar herhangi bir hükümetten ve kendi kurumu dışındaki bir kurumdan emir alamaz. Bir üye devletin vatandaşı olmasına karşın kendi devletleri karşısında hem ekonomik bağımsızlığa hem de hukuki bağımsızlığa sahiptirler (Maggi-Germain, 2005:6).

Memurlar, görevin haysiyetine zarar verebilecek her türlü davranıştan kaçınmalıdırlar. Bu yükümlülük, AB'nin imajını dış çevreye karşı korumak için getirilmiştir. Bu sayede kurumsal güvenirliliğin devamlılığına odaklanılır. Kurumlardan beklenen ise memurlar arasında karşılıklı tolerans ve saygıyı tesis etmektir. AB kurumlarında çalışan memurlar farklı ülkelerden geldiği için çok kültürlülük sözkonusudur (Feugier ve Pradines, 2015:304). Page ve Wright'a göre Birleşik Krallık, Danimarka, Hollanda kamu personel yönetiminde hizmeti ön plana çıkarırken Fransa, İspanya, Avusturya, Belçika, İtalya, Yunanistan ve İsveç daha çok kamu otoritesini ön plana çıkarmaktadır. Farklı idari kültürlere mensup memurların birarada çalışmalarının uygulamada çatışma ve bölünmeye neden olmadığı ve memurların çok kültürlülüğe olumlu yaklaştıkları dile getirilmiştir (Stevens, 2003:85).

Memurlar, eşlerinin kazanç getirici ticari faaliyetlerine ilişkin olarak kurumlarını bilgilendirmelidir. Memurun kendisi ücretli veya ücretsiz kurum dışında bir faaliyette bulunacaksa çalıştığı kurumdan izin almalıdır. Kurum dışı faaliyetin kurumun çıkarlarına zarar vermesi veya memuriyet görevini olumsuz şekilde etkileyecek olması durumunda kurumu izin vermeyebilir. İzin, kurum dışı faaliyetlerin memurun sadakat, tarafsızlık ve yansızlığını etkilemeyeceğine kanaat getirildikten sonra verilmektedir. Kurum dışı çalışma izni verilen memur, personel tüzüğünden kaynaklanan ödev ve yükümlülüklerine riayet etmelidir. Memurun tabi olduğu diğer yükümlülük görev gizliliğine uymasındır. Henüz yayınlanmamış ve kamunun erişimine açılmamış bilgileri paylaşmaktan imtina etmelidir (Feugier ve Pradines, 2015:305).

Memurlar, görevlerinden ayrılmalarını takiben iki yıl içinde başka bir işte çalışmaya başlamadan önce ayrıldıkları kurumu bilgilendirmekle yükümlüdür. Kurumlar, eski memurun kurumla iletişimini engelleyebilir ve dosyaları görmesini yasaklayabilir. Memurlar, görevi sırasında kuruma verdiği zararlardan sorumludur (Feugier ve Pradines, 2015:306-307).

AB çıkarı memurların çıkarından üstün tutulduğundan dolayı memurlar, atama makamının izni olmaksızın dış çevrelerce verilen madalya, onur ödül, bağış gibi hediyeleri kabul edemezler. Bu kuralın istisnası memuriyete atanmadan önce yaptıkları hizmetler karşılığında veya askeri hizmetleri dolayısıyla aldıkları ödüllerdir (Maggi-Germain, 2005:7).

7. MEMURLARIN TABİ OLDUĞU DİSİPLİN REJİMİ

AB memurları, kurumuna ve amirlerine zarar verecek davranışlardan kaçınmalı ve uluslararası personel yönetiminin beklediği şekilde hareket etmelidir (Maggi-Germain, 2005:15). Mevzuatın ortaya koyduğu ödev ve yükümlülükleri ihlal etmesi durumunda memura yönelik idari veya adli soruşturma başlatılır. AB çalışma düzeninin korunması, kurumsal imajın gereği ve sürdürülebilirliği açısından personel tüzüğüne ihlalinde disiplin işlemi uygulanır. Personel tüzüğünde idari soruşturmanın içeriği düzenlenmiştir. İdari soruşturma ile memurun eylem ve işleminin personel tüzüğüne aykırılık teşkil edip etmediği tespit edilir. Mutlak gizlilik durumları hariç, memur kendisiyle ilgili idari soruşturmada haberdar edilmelidir.

Kurumlardaki disiplin prosedürü disiplin komitesine başvurmaksızın veya disiplin komitesinin katılımı yoluyla işlemektedir. Basit disiplin suçlarının takibinde disiplin komitesine başvurulmaz. Disiplin cezası olarak memura suçun ağırlığına göre yazılı uyarı veya kınama verilir. Disiplin komitesinin katılımı ile sürecin yönetilmesi memur için önemli bir garanti teşkil eder. İdari kusur işlediği iddia edilen memurun savunma haklarını kullanabilme açısından disiplin komitesinin işlevi önemlidir. Kurumun yazılı uyarı ve kınama cezaları dışında bir disiplin cezası verebilmesi ancak disiplin komitesinin görüşü alındıktan sonra olur (Feugier ve Pradines, 2015:313).

Danışma ve öneri işlevi gören disiplin komitesi çekişmeli yargı yöntemi uygular, tarafları dinleyip ceza önerisini ilgili kuruma iletir. Her kurumda bir disiplin komitesi bulunur. Atamaya yetkili makam ve personel komitesinin belirlediği üyelerden oluşan disiplin komitesinin başkanı atama makamınca belirlenir. Disiplin komitesi görevinde bağımsız çalışır, çalışma ve müzakereleri gizlidir (Levi, 2012:18).

Disiplin sürecini başlatan kurum, disiplin suçu işlediği iddia edilen memurla ilgili hazırladığı disiplin raporunu hem disiplin komitesine hem de memura gönderir. Raporda, suç olduğu iddia edilen olgular açıkça gösterilmelidir, gerekiyorsa suçun işlendiği koşullar ile ağırlaştırıcı ve hafifletici sebepler belirtilmelidir. Disiplin komitesi kararına esas teşkil etmek üzere yararlı gördüğü bütün usul yöntemlerine başvurur. Disiplin komitesinin gerekçeli kararı ilgili kuruma gönderilir. Atamaya yetkili makam, memuru dinledikten sonra iki ay içinde kararını verir. Ceza verilmezse memura yazı ile

bildirilir. Disiplin cezası verilmişse karara karşı yargı yolu açıktır. Kurumun vereceği cezalar eylemin ağırlığına göre hafiften ağıra doğru gider. Yazıyla uyarma, kınama, 1-23 ay arasında kademe ilerlemesinin durdurulması, kademe düşürülmesi, aynı gruptaki görevlerden alınma, alt görevlere verilme, görevden uzaklaştırılma, maaşın geçici olarak düşürülmesi memurun alabileceği disiplin ceza türleridir. Disiplin cezalarındaki çeşitlilik atama makamına suçun ağırlığına uygun ceza belirlemesine yardımcı olmaktadır. Kuruma verilen zarar, kurum imajının bozulması, suçta kasıt, taksir, ihmal, memurun daha önce disiplin cezası alıp almadığı gibi unsurları dikkate alarak ceza tayini yapılır. Eğer aynı suçtan dolayı ceza davası açılmışsa ceza davasının sonuçlanması beklenir. Adli yargının suç teşkil eden eyleme ilişkin nitelendirmesi memurun kurumu için bağlayıcıdır (Levi, 2012:18).

8. SONUÇ

Weberyen anlayışa bağlı olarak AB memurları hiyerarşik şekilde örgütlenmiş kurumlarda teknik bir fonksiyon icra ederler. Personel tüzüğüne göre memur ile bağlı bulunduğu kurum arasındaki ilişki idari niteliktedir. İlk tüzüğün kabulünden günümüze kadar olan dönemde tüzükle belirlenen memur statüsü kimi değişiklikler geçirse de mevcut personel modelinin özü muhafaza edilmiştir. Kariyer sistemini benimseyen modelde memuriyete giriş, haklar, ödevler, yükümlülükler ve disiplin konularının tüzükte ayrıntılı şekilde düzenlenmesiyle memura idare karşısında garantiler sağlanmıştır.

Uluslarüstü bir yapılanma olarak AB, kurucu antlaşmalardan kaynaklanan misyonunu icra etmek üzere ağırlıklı olarak kadrolu memurlara dayanan bir personel politikası yürütmektedir. AB, kendi kurumlarında bağımsız şekilde çalışan ve üye devletlerle idari bağı olmayan memur istihdamını personel tüzüğüyle hukuki çerçeveye kavuşturmuştur. AB'nin aldığı kararların hazırlanması ve yürütülmesinde memurlar etkin bir rol oynamaktadır. Farklı ülkelerin temsilcilerinden oluşan siyasal karar vericilerin ortak bir noktada buluşmalarına sağladıkları katkı ve destek memurların idari sistemdeki pozisyonlarını güçlendirmektedir.

AB kurumlarının etkinleştirilmesi için girişilen reformlarda bürokratik yapının hem örgütsel hem işlevsel yönlerinin güçlendirilmesi ve böylece personel yönetimine dinamizm kazandırılmak amaçlanmıştır. Bu dönemde personel tüzüğüyle tanınan iş ve kariyer güvencesinin memur verimliliğini zayıflatığına ilişkin eleştiriler ortaya çıkmıştır. İş güvencesinin kaldırılmasına yönelik teklifler kabul görmemekle beraber memurun verimliliğinin artırılmasına yönelik kısmi değişiklikler yapılmıştır. 2000'li yıllardan itibaren gerçekleştirilen çeşitli idari reformlarda kurum içi personel hareketliliğinin hızlandırılmasının ve bilhassa üst düzey yönetici kadrolarının yenilenmesinin yolu açıldı. Üst düzey kadrolara atanmada kıdem sürelerinin kısaltılması gençleştirilmiş yönetici kadroları oluşturarak kurumsal etkinliği güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca AB, kurumların gelişme potansiyelini dikkate alarak personel ihtiyacının gerçekçi şekilde belirlenmesi ve personel niteliğinin olabildiğince yükseltilmesini hedefleri arasına koymuştur. Nitelikli personel

istihdamıyla bir taraftan hizmet kalitesi yükseltilerek vatandaş memnuniyetinin güçlendirilmesinin yolu açılacak; diğer taraftan AB kurumlarına olan güvenin artırılmasına önemli ölçüde katkı sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Egeberg, M.. (2010). L'Administration de l'Union Européenne:Niveaux Multiples et Construction d'Un Centre. L'Administration de l'Union Européenne A La Croisée des Chemins. *Revue Française d'Administration Publique*. 133: 17-26.
- Feugier, J.L.. ve Pradines, H. (2015). La Fonction Publique Européenne en Perspective, La Documentation Française, Paris.
- Fişne, M.. (2003). Avrupa Birliği'nin Doğuşu ve Gelişimi. *Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye*. İstanbul: Beta, 55-73.
- Georgakais, D.. (2010). L'Administration de l'Union Européenne A La Croisée des Chemins. *Revue Française d'Administration Publique*. 133: 5-16.
- Levi, L.. (2012). La Fonction Publique Européenne. *Revista Catalana de Dret Public*. 45: 1-20. (Erişim Tarihi: 14/04/2016).
- Maggi-Germain, N.. (2005). Les Fonctionnaires Communautaires et L'Intérêt Général Communautaire. *Etudes Europeennes*, 6: 1-18. <http://www.etudes-europeennes.eu/archives-completes/2.html>, (Erişim Tarihi:17/03/2016).
- Stevens, A.. (2006). Les Hauts Fonctionnaires de l'Union Européenne:Uniformité Statutaire et Diversité Culturelle. Science de l'Administration (içinde) (Ed.), Françoise Dreyfus ve Jean-Michel Eymeri. Paris: Economica, 9-28.
- Stevens, A.. (2003). Une Simple Amélioration ou Une Modernisation Radicale? La Réforme de l'Administration de La Commission Européenne. *Revue Française d'Administration Publique*. 105-106 :81-94.
- Topuz, İ.. (2013). Avrupa Birliği Adalet Divanının Yapısı, İşleyişi ve Baktığı Davalar. *Danıştay Dergisi*, 134: 9-42.
- Tortop, N., Aykaç, B., Yayman H. Ve Özer M.A.. (2013). *İnsan Kaynakları Yönetimi*, Ankara: Nobel Yayıncı
- ec.europa.eu/civil_service/job/official/index_fr.htm, (ErişimTarihi:01.02.2016)

KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARINDA BAŞARILI DÜNYA ÖRNEKLERİ: DANBARA, SOLIDERE, RİO DE JANEİRO

Ahmet Hamdi AYDIN*
Ömer ÇAMUR**

ÖZET

Çeşitli nedenlerden dolayı zaman içerisinde kentin fiziksel yapısının bozulması veya terk edilen yerleşim yerlerinin eski haline getirilmesi için yapılan çalışmalar kentsel dönüşüm olarak ifade edilmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çeşitli kentsel dönüşüm yöntemleri kullanılarak hem kentlerin fiziki yapılarının düzenlenmesi hem de kentlerin yaşam için daha sağlıklı bir hale getirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmakta ve projeler uygulanmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle kentsel dönüşüm olgusu detaylı bir şekilde incelenecek, daha sonra kentsel dönüşüm konusunda dünyada başarılı uygulamalar olarak kabul edilen Japonya-Hiroşima-Danbara Kentsel Dönüşüm Projesi, Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi ve Brezilya-Rio de Janeiro Gecekondu Sıkılaştırma Projesi incelenerek, Türkiye için dersler çıkarmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Danbara, Solidere, Rio de Janeiro, Türkiye

SUCCESSFUL WORLD SAMPLES OF URBAN TRANSFORMATION APPLICATIONS: DANBARA, SOLIDERE, AND RIO DE JANEIRO

ABSTRACT

Urban transformation is defined as the works carried out to restore the abandoned places and the deformed physical structure of the city in time due to various reasons. Several works and projects are carried out in developed and developing countries using various urban transformation methods to organize the physical structures of the cities and to transform them into more liveable places.

In this study, primarily, the concept of urban transformation will be examined in detail and then urban transformation projects of Japan-Hiroshima-Danbara, Lebanon-Beirut-Solidere and Brasil-Rio de Janeiro, which were regarded as successful world samples, will be examined and after all some lessons will be taken from the samples mentioned for Turkey.

Keywords: Urban Transformation, Danbara, Solidere, Rio de Janeiro, Turkey.

* Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü.

**Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu.

1. GİRİŞ

Kentler zaman içerisinde, sanayileşme, göç, savaş, afet gibi nedenlerden dolayı değişikliğe uğramaktadırlar. Yine tarihi kent merkezlerinin tahrip olması, kentin sahip olduğu dokunun bozulması, ulaşım ve mekân sorunlarının ortaya çıkması, yangın ve deprem gibi doğal afetlerden dolayı kentler ihtiyaçları karşılayamaz hale gelmekte ve birçok kent terk edilme ile karşı karşıya kalmaktadır. Kentlerde yaşanan bu değişim kentlerin bazı alanlarının cazibelerini kaybetmelerine neden olmaktadır. Yaşanan cazibe kaybı ve doğal afetler sonucunda oluşan yıkımın ortadan kaldırılması veya kentlerle ilgili olumsuzlukların giderilmesi amacıyla kentsel dönüşüm projeleri hazırlanıp uygulanmaktadır.

Hazırlanan kentsel dönüşüm projeleri genellikle küçük, orta ve büyük ölçekli olmak üzere üç farklı ölçekte yapılmakta ve uygulanmaktadır. Küçük ölçekli projeler genellikle kentsel bölgelerde kendine has yapıların restore edilmesi ile ilgilidir. Orta ölçekli projeler, mevcut altyapının güçlendirilmesi ile ilgilidir. Büyük ölçekli projeler ise genellikle kent çevrelerinde uygulanan ve kentin yeniden şekillenmesini sağlayan projelerdir. Görüldüğü üzere çeşitli nedenlerden dolayı kentlerle ilgili ortaya çıkan olumsuzlukların giderilmesi için farklı büyüklüklerde kentsel dönüşüm projeleri hazırlanmakta ve uygulanmaktadır.

Bu çalışmada kentsel dönüşüm kavramı ele alınarak kentsel dönüşümün tarihi gelişimi, amaçları, hedefleri ve kentsel dönüşüm yöntemleri açıklanmıştır. Ayrıca atılan atom bombası sonrası bir dünya kenti haline getirilmeye çalışılan Hiroşima şehri için hazırlanan Danbara Projesi, savaş sonrasında yıkılan tarihi Beyrut'un yeniden inşası için hazırlanan Solidere Projesi ve gecekondulaşma ile işlevsiz bir hale gelen Rio de Janeiro'un düzenlenmesi için hazırlanan Rio Kenti Gecekondulu Sıkıştırma Projesi detaylı bir şekilde incelenecek ve bu iyi uygulama örneklerinden Türkiye'de kentsel dönüşüm çalışmalarına yardımcı olacak dersler çıkarılacak ve çözüm önerileri geliştirilecektir.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI

2.1. Kentsel Dönüşümün Anlamı

İnsanların yıllardır bir arada yaşadıkları kentler sadece birer yapı değildirler. Kentler de tıpkı insanlar gibi doğarlar, büyürler, nefes alırlar, insanlarla birlikte gelişirler ve zamanla eskiyip yıpranırlar (Kaypak, 2010: 86). Kentler için bu yıpranma durumu "hastalık dönemi" olarak tanımlanmaktadır (Yenice, 2014: 77). Kentlerin içinde buldukları bu durumlardan kurtulmaları amacıyla yapılan çalışmalar kentsel dönüşüm kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Kentsel dönüşüm olgusu kendiliğinden gerçekleşen bir süreç değildir. Kentsel dönüşüm toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal amaçlarla kentlere dışarıdan müdahaleler şeklinde gerçekleşir (Keleş, 2012: 386). Genellikle kentin, düşük gelir gruplarının kötü ekonomik ve fiziksel şartlarda yaşadıkları

ya da nüfusunu kaybetmiş ve sosyal dayanışmanın kaybolduğu konut alanlarında, eski boş liman ve sanayi alanlarında kentin ekonomik gelişimine katkıda bulunacak projelerin uygulanması biçiminde olmuştur (Ataöv ve Osmay, 2007: 58).

Literatürde kentsel dönüşüm ile ilgili birçok tanıma ulaşmak mümkündür. Kentsel dönüşüm kavram olarak Türk Dil Kurumuna göre “kentin imar planına uymayan, ruhsatsız binaların yıkılıp, planlara uygun olarak toplu yerleşim alanlarının oluşturulması” anlamına gelmektedir (www.tdk.gov.tr, 01.12.2015)

Kentsel dönüşüm, kentlerin sahip oldukları sorunlara çözüm bulabilmek için, değişime uğrayan bir bölgenin sosyal, fiziksel, ekonomik ve çevresel koşullarına köklü bir çözüm sağlamak amacıyla yapılan kapsamlı faaliyetlerdir(Thomas, 2003: 23).

Kentsel dönüşüm, kentsel gelişme kavramının yeniden ele alınması ve kent içerisindeki sorunlu alanların sağlıklı ve yaşanabilir bir hale getirilmesi için bazen yıkıp yeniden yapılması ve bazen de canlandırılması için proje üretilmesi ve uygulanmasıdır. En genel ifade ile kentsel dönüşüm, kent dokusunu bozan sorunların giderilmesi olarak tanımlanabilir (Ertaş, 2011: 2).

Kentsel dönüşüm kavramı vizyon, amaç, strateji ve yöntemlere göre farklılık gösteren çok boyutlu bir kavramdır. Kentsel dönüşüm, bozulma ve çökme olan kentsel alanların ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarının iyileştirilmesi için yapılan strateji ve eylemlerin bütünüdür ifade etmektedir (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 1).

Yapılan tanımlar incelendiğinde kentsel dönüşüm, canlı bir varlık olan kent ve içinde yaşayan toplumun ekonomik, sosyal ve toplumsal nedenlerle yaşadıkları olumsuzlukların giderilmesi veya iyileştirilmesi anlamına gelmektedir.

2.2. Kentsel Dönüşümün Tarihsel Gelişimi

Avrupa'da 19. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi sonrasında üretim biçimi değişmiş, tarımsal işgücü yerini büyük oranda sanayiye bırakmıştır. Bu gelişmelerle birlikte meydana gelen politik, toplumsal ve ekonomik yapılanmalar, iş gücü alanında, sosyal ilişkilerde ve mekân tercihlerinde değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Arslan, 2014: 181). İnsanların mekân tercihlerini değiştirmeleri ve buna bağlı olarak tarımsal bölgelerden sanayileşmiş bölgelere göç etmeleri kent kavramını ortaya çıkarmıştır (Kıray, 1982: 57). Sanayi bölgelerine yaşanan yoğun göçler 19. Yüzyıl Avrupa'sında kentlerin büyümesi, bu bölgelerde yaşayan işçilerin yaşamak zorunda kaldığı insanlık dışı koşullar ile bazı bölgelerde eski yapıların yıkılıp yeniden yapılması süreci kentsel dönüşüm kavramını ortaya çıkarmıştır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).

20. yüzyılın ilk yıllarında İngiltere'de “Bahçe Kent Hareketi” ve “Yeni Kentler Hareketi”ne paralel olarak gelişme gösteren “Modernist Hareket”, **Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro**

kentlerin yenilenmesi ile ilgili stratejilere önderlik etmiştir. “Modernist Hareket’in temelinde kentin sağlıksız bölümlerinin yıkılması ve yerine daha çok yeşil alan ile yüksek yapıların inşa edilmesi üzerinde odaklanmıştır (www.arkitera.com, 16.01.2016).

İkinci Dünya Savaşı sonrası ülke ekonomilerindeki bozulma ve beraberinde getirdiği toplumsal sorunlar kentleri de etkilemiştir. Yaşanan bu olumsuzluklar kentlerde ağır sorunların yaşanmasına neden olmuş (Özden ve Kubat, 2003: 78) ve kentsel yenilemeyi zorunlu kılmıştır.

1960'lara gelindiğinde kentsel iyileştirme ön plana çıkarılmış, kentteki fiziksel bozulmanın toplumsal bozulma üzerindeki etkisi kabul edilmiş ve yapılan projelerde daha toplumsal bir strateji izlenmeye başlanmıştır. Bu dönemde yapılan kentsel dönüşüm projelerinde daha çok kenar mahalleleri ile kent çeperlerine öncelik verildiği görülmektedir (www.arkitera.com, 16.01.2016).

1970'li yıllarda kent ile ilgili politikalar kentsel yoksulluk, konut ihtiyacı, işsizliğin artışı ve uzun dönemli olması gibi konular üzerinde yoğunlaşmıştır (Özer, Yöntem vd. 2013). 1980'lerin kentsel dönüşüm projelerinin odaklandığı temel nokta ise kentin boşaltılmış, işlevini yitirmiş ve çöküntü haline gelmiş gölgelerinin ekonomik olarak canlandırılmasıdır. (Öngören ve Çolak, 2013: 31). 1990'lı yıllardan sonra ise karşılaştırmalı politikalara ve bütünlük uygulamalara yönelmeye başlanmıştır. Kamu, özel sektör ve sivil toplum ortaklığı ile oluşturulan kentsel dönüşüm projeleri, topluma odaklanarak bölgesel ve ulusal bir bakış açısı kazanmıştır (Özer, Yöntem vd. 2013). Günümüzde yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları incelendiğinde, bu çalışmaların şehirleri ve içerisinde yaşayan halkın yaşam kalitesini yükseltmek, ekonomik olarak canlandırmak ve toplumsal sorunlara çözüm üretebilmek amacı ile yapılmaktadır.

Türkiye’de kentleşme 1950-1980 yılları arasında sanayileşmeye paralel olarak kırdan kente göç hareketleri ile başlamış ve konut yetersizliği ve alt yapı sorunlarını ortaya çıkarmıştır (Ataöv ve Osmay, 2007: 63). 1980’lerden sonra IMF ve Dünya Bankası öncülüğünde gerçekleşen iktisat politikalarının şehirlerin yapısını etkilemeye başlaması ile kentsel dönüşüm kavramı yaygınlaşmaya başlamıştır (Baydoğan, 2013). Bu dönemde neo-liberal politikaların etkisi ile yaşanan küreselleşme-yerelleşme süreci kent yaşamında olduğu gibi kentsel mekanları da önemli ölçüde etkilemiştir (Özden ve Kubat, 2003: 78). 1999 Marmara depreminden sonra kentsel dönüşüm olgusu yoğun bir şekilde gündeme gelmiş ve 2003 yılında yasal düzenlemelerle Başbakanlık Toplu Konut İdaresi kurularak ülke çapında dönüşüme ve yenilenmeye ihtiyaç duyulan kentsel alanlar yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Görün ve Kara, 2010: 141).

2.3. Kentsel Dönüşümün Amaçları

Kentsel dönüşüm olgusu, doğası ve faaliyet alanı gereği, kentte yaşayan insanların sosyal, ekonomik ve fiziksel gelecekleri üzerinde etkili olmaktadır. Hem insanlar üzerinde hem de kentler üzerinde bu denli etkili olabilen kentsel dönüşüm olgusunun beş amacı bulunmaktadır. Bunlar şöyle sayılır (Mazı, 2014: 133; Roberts, 2000: 10-15; Yaman, 2014: 14):

1. Temelde toplumsal bozulma neden olan etmenlerin araştırılarak ortadan kaldırılması ve kentsel bölgelerin çöküntüye uğramasını engellemek
2. Fiziksel olarak sürekli değişime ihtiyaç duyan ve kent dokusunu oluşturan birçok öğeye cevap vermek
3. Kentsel refah seviyesini ve yaşam kalitesini artırmak için başarılı bir ekonomik kalkınma modeli oluşturmak
4. Kentsel alanların en etkin şekliyle kullanılması ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınılmasıyla ilgili stratejiler belirlemek
5. Kentsel dönüşüm politikalarına sadece politik güçlerin değil, sivil toplum örgütleri ve farklı toplumsal kesimlerin de katılımını sağlamak

Kentsel dönüşüm projelerinde bölgenin sahip olduğu sorunlar ve bölge potansiyeline bağlı olarak, sayılan amaçlardan bir veya bir kaçını ön plana çıkabilmektedir (Şişman ve Kibaroğlu, 2009: 2). Bu amaçlar kentsel dönüşümün gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

2.4. Kentsel Dönüşüm Yöntemleri

Kentsel dönüşüm olgusu, kentin sahip olduğu yapının yenilenmesi için yapılan tüm uygulamaları içinde barındıran genel bir kavramdır. Kenti yenilemeye yönelik yapılan bu uygulamalar farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 62). Kentsel dönüşüm uygulamaları yenileme, sağlıklaştırma, koruma, yeniden canlandırma, düzenleme, temizleme, boşlukları doldurarak geliştirme ve tazeleme olmak üzere dokuz farklı uygulama biçiminden oluşmaktadır (Öngören ve Çolak, 2013: 27; Polat ve Dostoğlu, 2007: 62-63; Demirsoy, 2006: 21-33). Bu uygulama biçimleri kısaca şöyle açıklanabilir:

- **Yenileme:** Hem yerleşme düzeni, hem de mevcut yapıların durumu bakımından yaşam ve sağlık koşulları bakımından iyileştirilme olanağı bulunmayan bölgelerdeki yapıların tümünün veya bir bölümünün yıkılarak yeniden imar edilmesi anlamına gelmektedir (Görün ve Kara, 2010: 145).
- **Sağlıklaştırma:** "Eski kent dokusunun ve çöküntü alanlarının kısmi yenileme ile kullanıma açılması" anlamına gelmektedir (Şahin, 2003; Akt. Ertaş, 2011: 5). Bu yöntem, planlı olarak gelişmiş bir kentin zamanla yıpranması, yoğunluğunun artması ve bir kent olarak beklenen işlevini yerine getirememesi durumunda, kentin tekrar eski

Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro

hale getirilmesini amaçlamaktadır. Bu yöntemde mevcut bölgenin yapısı korunur ve bölge tamir ve restore edilir (Mazi, 2014: 135-136).

- **Koruma:** Toplumun kent içinde bir arada yaşayarak elde ettikleri sosyal ve ekonomik koşulların, kültürel değerlerin ve kentin fiziksel yapısının yaşanan değişimlerle yok olmasının engellenmesi amacıyla yapılan sağlıklaştırılma hareketi şeklinde tanımlanmaktadır, Koruma kavramı kendi içerisinde sınırlı değişimlerle korumayı veya özgünlüğü bozulmadan değişimi barındıran bir yaklaşımdır (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).
- **Yeniden Canlandırma:** Sosyo-kültürel, ekonomik ya da fiziksel açılardan çöküntüye uğrayan kentsel bölgelerin, çöküntüye neden olan etmenlerin ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesi sonucu, ilgili tekrar eski işlevine kazandırılmasına kentsel canlandırma denir (Öngören ve Çolak, 2013: 26-27).
- **Yeniden Geliştirme:** Yeniden geliştirme, mevcut yapıların yıkılması ve ortaya çıkan yeni alanların farklı amaçlar için değerlendirilmesi anlamına gelmektedir (Baydoğan, 2013: 103). Bu yaklaşım ciddi olarak bozulmuş ve korunacak değeri olmayan yapıların bulunduğu bölgelerde kabul edilen bir yaklaşımdır (Öngören ve Çolak, 2013: 26-27).
- **Düzenleme:** Bir yerleşim alanının bir bölümünün kendiliğinden şekillenmesine ve gelişmesine engel olmak, bu gelişmeyi toplum yararı doğrultusunda yönlendirmek amacıyla, yerleşim yerinin işleviyle toprak kullanımı arasında bir ilişki kurmayı öngören, kamusal ve geleceğe dönük bir eylem türü olarak ifade edilmektedir (Keleş, 1998: Akt. Ertaş, 2011: 5).
- **Temizleme:** Alt gelir gruplarının yaşadığı bölgelerde yer alan konutların ve diğer yapıların sağlığa aykırı niteliklerinin giderilerek sağlığa uygun hale getirilmesi anlamına gelmektedir (Görün ve Kara, 2010: 146).
- **Boşlukları Doldurarak Geliştirme:** Bir bölgedeki mevcut dokuya yeni yapıların eklenmesi yöntemidir (Polat ve Dostoğlu, 2007: 63).
- **Temizleme:** Tarihi bölgelerin peyzaj çalışmaları ile yeniden canlandırılmasını ifade etmektedir (Görün ve Kara, 2010: 146).

Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamaları genellikle bozulmuş tarihi alanların restore edilmesi, çöküntü alanlarının canlandırılması ve gecekonduların sağlığı için yapılan çalışmalar şeklinde yapılmaktadır (Dündar, 2006; Akt. Kaypak, 2010: 94).

3. DÜNYADA İYİ KENTSEL DÖNÜŞÜM ÖRNEKLERİ

3.1. Hiroşima-Danbara Kenti Kentsel Dönüşüm Projesi (Japonya)

Hiroşima şehrine 6 Ağustos 1945’te atılan atom bombası 140.000 kişinin ölümüne ve 13 km² bir alanın yok olmasına neden olmuştur. Atom bombası sadece insanların ölümünü değil aynı zamanda bölgede bulunan ulaşım ve iletişim olanaklarını, su ve kanalizasyon sistemlerini ve bulunan binalara da zarar vermişti. Hiroşima’nın tekrardan inşası ulusal hükümetin yapmış olduğu

yeniden yapılanma projesi kapsamında ele alınmıştır (www.pref.hiroshima.lg.jp, 04.02.2016). Böylesi büyük bir yıkım bölgeyi yeniden yapılandırma ile karşı karşıya bırakmıştır ve 1945 yılında başlanan proje 1995 yılında tamamlanmıştır (Boyras ve Hoş, 2014: 50).

Danbara kentsel dönüşüm projesi, hem dünyanın en güzel şehrini inşa etmek hem de bir endüstri şehri oluşturmak için uygulanmıştır. Doğal güzelliği ve kültürüyle dünya barışına hizmet edecek ve diğer ülkelere örnek olabilecek bir yerleşim bölgesi oluşturulmak istenmiştir. Danbara projesi, çok iyi planlanmış küçük ölçekli bir yeniden doğuş hareketinin başlangıcıdır (Güneş, 2013: 34). Projenin temel amacı Hiroşima'nın yeniden yaşamak ve çalışmak için çekici hale getirilmesidir. 1995 yılında tamamlanması hedeflenen proje 1973 yılında onaylanmış ve 1983 yılında başlatılmıştır. Bitmesi hedeflenen tarihe kadar binaların %62'si inşa edilmiştir. Proje sadece kamu eli ile değil, özel sektör ve yerel halkın katılımı ile gerçekleştirilmiştir (www.kentseldonusumhaberleri.com, 05.01.2016). Yapılan binaların 461'i özel sektör tarafından inşa edilmiştir. 7 ile 10 kat arasında yapılan binalar, ana yollar üzerinde inşa edilmiş ve hem yerleşim yeri hem de iş yeri olarak kullanılan binalardır. Projenin için harcanan toplam maliyet 283.800.000 dolardır. Bu maliyetin %57'si Hiroşima şehrinden, %38'i yerel yönetimlerden ve %5'i diğer özel kaynaklardan sağlanmıştır (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 4).

Danbara kenti kentsel dönüşüm projesinin amaçları şunlardır (Kara, 2007:3):

- Bölgedeki fakir halkın konut sorununu çözmek
- Geniş ölçekli yeşil alan, park ve kamu alanları inşa etmek
- Halk ile belediye arasında sistematik bir ilişki kurarak ihtiyaçları karşılamak
- Toplu konut yapımı, yıkılan ya da zarar gören evlerin yenilenmesi ile daha güvenli ve konforlu alanların inşasını içermektedir (Dünya Çevre Ödüller 1985-1989, www.worldhabitatawards.org).

Danbara projesinin bir diğer amacı ise gençler ve yetişkinlerin vakit geçirebileceği ve dinlenebileceği mekanlar inşa etmektir. 1995 yılı itibari ile Danbara'da 5 park alanı, 2 yeşil alan ve 13 oyun parkı kurulmuştur. Yapılan park ve oyun alanları bölgenin geleneksel karakterini yansıtacak şekilde inşa edilmiştir. Bunların yanı sıra 4.761 metre uzunluğunda ana yol, 10.457 metre uzunluğunda ikinci derecede önemli yol inşaatı gerçekleştirilmiştir. Projeye için halk tarafından 21 örgüt kurulmuş ve bunların 12'si yapılan planların karar aşamasında etkin rol oynamışlardır. Halkın karar aşamasında yer alması fakir bölgelerde yapılan çalışmalara estetik katmıştır (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 4).

Danbara Kenti Kentsel Dönüşüm projesinin inşası sırasında devlet, yerel halk ve yerel yönetimler birlikte hareket etmişler ve verimli bir sonuç elde etmişlerdir. Türkiye'de yerel yönetimlere yakın zamanda yapılan kanuni reformlarla kentsel dönüşüm alanında bir çok yetki verilmiştir (Kurtuluş, 2006: 10). Türkiye'de yerel yönetimlerin bu sürece katılmaları yeni yeni gerçekleşen

bir durumdur. Yapılacak projelere katılımı artırmak hem projenin meşruiyeti hem de halkın memnuniyeti açısından önem arz etmektedir.

3.2. Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi (Lübnan)

1975-1990 yılları arasında yaşanan Lübnan Savaşından sonra Beyrut'ta 20 bin kişi evsiz kalmış ve şehrin altyapısı ciddi bir şekilde hasara uğramıştır. Savaş sürecinde şehrin kıyı kesimi kontrolsüz bir şekilde yağmalanmıştır. Savaşın etkisi ile zayıflayan hükümet büyük ve kompleks bir proje ile şehri yeniden inşa edebilecek gücü elinde bulunduramamıştır. Savaşın sonraki ilk hükümet yaşanan felaketi bir fırsata dönüştürebilme fikri planlı özel bir bölge tasarlamak istemiştir (www.v3.arkitera.com, 16.01.2016). Hükümet bu hedef doğrultusunda özel sektörle işbirliği yaparak kentsel yenileme ve dönüşüm projesi başlatmıştır. Kentsel dönüşüm için iki farklı proje hazırlanmıştır. Bunlardan biri kentin güney ve güneybatı banliyöleri ile ilgili olan Elyssar projesidir. Diğer proje ise "Solidere" olarak adlandırılan emlak şirketi üstlenmiştir. Solidere projesi, savaş nedeniyle yıkılan Beyrut şehir merkezinin yeniden inşasını kamu ve özel sektör işbirliği tamamlamak isteyen bir projedir. Solidere şirketi şehrin tarihi dokusu bozulmayacak şekilde şehir merkezindeki kafe, restoran ve barların tekrar inşası üzerinde odaklanmıştır (Chahine, 2008: 17-18).

Savaş sonrası ikiye bölünen şehrin kuzey kısmında Müslümanlar, doğu kısmında ise Hıristiyanlar bulunmaktaydı (Fawaz ve Peillen 2003: 5). Kentin geleneksel kimliğine uymayan böylesi bir bölünme, savaş sonrası ulus olma yolunda çabalayan Lübnan için bir çelişkiyi ifade etmektedir. Bu nedenle hazırlanan projede üzerinde durulan öncelikli konulardan biri de kentin sosyal dokusunun bütünleştirilmesidir. Bunu sağlayabilmek için kent merkezinin yeniden inşa edilerek doğu ve batı yakalarının birbirine bağlanması, şehir merkezinin sadece ticaret için değil aynı zamanda sosyal ve kültürel aktivitelerle tüm kentlileri bir araya getirmesi hedeflenmiştir (Eres, 2004: 54).

Proje iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada yeraltı otoparkları, denizdeki inşaat çalışmaları, dolgu toprağının işlenilmesi, birinci ve ikinci derecedeki altyapı çalışmaları gibi önemli adımlar atılmıştır. İkinci aşamada ise Beyrut şehrinin denizden korunması için dolgu toprak işlenmiştir (Tadmori, 2004: 59). İki aşamada gerçekleştirilen projenin temel hedefleri şunlardır (www.solidere.com, 23.12.2015):

- Kentteki tarihi binaların ve koruma alanlarının yeniden inşa edilmesi,
- Yeni geliştirilmek istenen bölgeler için kentsel dönüşüm çerçevesinin çizilmesi,
- Proje alanı bütününde deniz görünümünün en yüksek seviyeye çıkarılması,
- Denize açık bir alanın oluşturulması,
- Kentin bütünü için modern bir altyapı sistemlerinin yapılması,
- Kamusal alanların yapılması, gezi alanları, seyir terasları ile yayalar için yolların yapılması,

- İşyeri ve ilgili yerleşkeler ile kültürel ve eğlence imkanları yüksek olan çok fonksiyonlu yerler inşa etmek,
- Savaş sonrası sağlam kalmış yapıları ve şehrin sahip olduğu manzarayı korumak,
- Geleneksel ve modern mimariyi bir arada buluşturmak,
- Şehrin eski dokusunu ve etnik ayrımcılık ile kaybolmuş komşuluk ilişkilerini yeniden kurmak,
- 24 saat yaşayan bir kent oluşturmak,
- Pazarlama ve gelişme olguları ile birlikte sürdürülebilir çevre oluşumunu desteklemek ve bunun bu amaç için esnek öneriler getirmek,
- Şehir merkezinin yenilenmesi cazibe olanakları oluşturmaktır.

Lübnan'ın başkenti olan Beyrut'un kalbi olarak tanımlanan, 191 hektarlık alan üzerinde inşa edilen proje iki evreden oluşmaktadır. Birinci evre 1994-2004 yıllarını, ikinci dönem ise 2005-2020 yıllarını kapsamaktadır. Her iki evre de Solidere şirketi tarafından yürütülmektedir (Demirsoy, 2006: 132).

Uygulanacak kentsel dönüşüm projesi için Solidere şirketi tarafından ilk olarak mevcut mülkiyet hakkı tespit edilmiştir. Şirket bu hakkı 1.2 milyar Amerikan Doları olarak belirlemiştir. Belirlenen edilen bu değer A grubu hisse senedine dönüştürülmüştür. Hazırlanan projenin uygulanması ve yeni bölgenin inşası için gerekli olan 650 milyon Amerikan Doları ise B grubu hisse senedi karşılığı nakit olarak yeni yatırımcılardan temin edilmiştir. Yasal bir hak sahipliği olmamasına rağmen sosyal bir denge oluşturmak amacıyla iç savaş döneminde bölgeye yerleşen fakir halk ve mülteciler için tazminat tespit edilmiş ve yerleştikleri alanları boşaltmaları sağlanmıştır (Demirsoy, 2006: 134).

Uygulanan proje sonrası yapılan yeni liman bölgesi ile tarihi kent merkezi birbirine bağlanmıştır. Bu bağlantı ile finansal anlamda güçlü bir bölge oluşturulmuştur. Bu sayede proje kendi kendini finanse etmiş ve kamuya herhangi bir ek yük yüklememiştir. Aynı zamanda bu yeni durum bölgede kaybedilen kimlik değerlerinin yeniden kazanılması zorluğunu göstermesi açısından dünya çapında önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Projenin ana hedefleri doğrultusunda genelde Lübnan bütününde, özelde ise Beyrut kenti ve kent merkezinde kaybedilen kimlik değerlerinin kazanılması, sürdürülebilir kentsel mekân anlayışının kazanılması ve bunun geleceğe aktarılması sağlanmıştır (Çatalbaş, 2011: 29-30).

3.3. Rio de Janeiro Kenti Gecekondu Sıkılaştırma Programı (Brezilya)

6.2 milyonluk nüfusu ile Rio de Janeiro, zenginler ile fakirler arasında büyük bir boşluğun olduğu (Schwambach, 2011: 5), Brezilya'nın ikinci büyük kentidir. Milyonlarca insan iş bulmak ve daha iyi şartlarda yaşamak için kırdan Rio de Janeiro'ya göç etmişlerdir. Kırdan kente göç 1980'lerden sonra giderek artmıştır (Xavier, 2003: 1). Göç edenlerin birçoğu şehirde kendi evlerini inşa

Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro

etmiş ve günlük işlerle çalışarak geçimlerini sağlamışlardır (www.geographyalevelslc.files.wordpress.com, 03.02.2016). Bu durum Rio de Janeiro şehrinde çarpık kentleşmeye ve gecekondulaşmaya neden olmuştur.

Rio de Janeiro'da nüfusun yaklaşık üçte biri gece kondu alanlarında çok kötü şartlar altında yaşamaktadır. Bu şartlar altında yaşamak zorunda kalan halkın sadece bir kısmı elektrik ve su gibi temel ihtiyaçlarına ulaşabilmekteydi. Yine gecekondu bölgelerinde kanalizasyon alt yapısı olmaması, çöplerin toplanması gibi nedenler çevre kirliliğinin yoğun bir şekilde yaşanmasına neden olmaktadır (Şişman ve Kibaroglu, 2009: 7). Gecekondu bölgelerinin sahip olduğu bu problemler beraberinde birçok sosyal problemi de ortaya çıkarmıştır. Bölgede işsizlik oranının yüksek olması, halkın fakirlikle savaşması, eğitim imkanlarının olmaması gibi nedenler ve bu nedenlerin beraberinde getirdiği uyuşturucu çetelerinin oluşumu ve yaşam standartlarındaki olumsuzluklar kentin bir proje ile inşasını gerekli kılmıştır (Çatalbaş, 2011: 30).

Hazırlanan projenin temel amaçları şunlardır (www.geographyalevelslc.files.wordpress.com, Şişman ve Kibaroglu, 2009: 7):

- Su ve kanalizasyon sistemlerinin yenilenmesi
- Şehir içi yolların yapımı
- Kreş, eğlence ve spor alanlarının inşası
- Yüksek heyelan riski olan bölgelerde yaşayan halkı farklı bir yere taşınması
- Şehir içindeki akarsuların kapalı hale getirilmesi
- Temizlik, inşaat işleri ve konfeksiyonlar gibi kooperatifler oluşturarak istihdam alanı oluşturulması
- Eğitimin iyileştirilmesi için kursların açılması
- Halkın kredi karşılığında ev sahibi olunmasının sağlanması
- Sosyal problemlerin giderilmesi
- Bölgede yaşayan halkın yaşam seviyesinin yükseltilmesi
- Çöplerin toplanarak çevre kirliliğinin ortadan kaldırılması
- Halk meydanlarının oluşturulması

Rio Kenti için 600 milyon dolarlık harcama yapılmıştır. Bu miktar sadece kamusal kaynaklardan oluşmamaktadır fakat merkezi yönetim bütçesinden 2014 ve 2015 yılları için 315.130.000 TL'lik bir ödenek uygun görülmüştür (Solmaz, 2014: 115).

Proje kamu ve yerel halkın işbirliği ile uygulanmıştır. Çünkü proje kapsamında yerel halkın banka kredileri ile veya kendi paraları ile kendi evlerinin inşaatını gerçekleştirmeleri istenmiştir. Programın belirli aşamalarında halkın yanı sıra özel sektör ve çeşitli yerel örgütlerde projenin inşasına katılmışlardır. Proje, yerel yönetimler ve Inter Amerikan Bankası tarafından finanse edilmektedir. Proje için gerekli olan miktarın 120 milyonluk kısmı yerel yönetim tarafından, 180 milyon dolarlık kısmı ise Inter Amerikan Bankası tarafından karşılanmıştır (Çatalbaş, 2011: 31).

Proje üç farklı aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama 1994-1998 yılları arasında gerçekleştirilmiş ve bu aşamada 300 milyon dolarlık yatırım yapılmıştır. Bu ilk aşamada 62 yerleşim alanı yenilenmiştir ve 250.000 kişinin ihtiyacı karşılanmıştır. 1998-2005 yıllarını kapsayan ikinci aşamada ise yine 300 milyon dolarlık bir yatırım daha gerçekleştirilmiş ve 106 yerleşim alanı yenilenmiştir. İkinci aşamada ise 350.000 kişinin ihtiyacı karşılanmıştır. Programın son aşaması tamamlandığı zaman gecekondu bölgelerinde yaşayan bir milyon insanın yaşam kalitesi yükselecek ve ihtiyaçları karşılanacaktır (Şişman ve Kibaroğlu, 2009: 7).

Türkiye’de gecekondu alanlarının yeniden inşa edilmesi, karşımıza çıkan en yaygın kentsel dönüşüm yöntemidir (Dündar, 2006; Akt. Kaypak, 2010: 94). Yapılan kentsel dönüşüm projeleri incelendiğinde, kentsel dönüşümün genellikle fiziksel mekanın dönüşümüne indirildiği görülmektedir (Şişman ve Kibaroğlu, 2009: 3). Yani kentsel dönüşüm kavramı yıkımla eşdeğer tutulmakta ve yık-yap şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2006: 111). Bu nedenle kentsel dönüşüm uygulamalarında ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlar göz ardı edilmektedir. Kentsel dönüşüm sadece fiziksel anlamda yenilenme değil, doğal dengenin korunması, ekonomik kalkınma ve sosyal gelişim gibi olguları kapsayan bütünlük bir kavramdır (Şişman ve Kibaroğlu, 2009: 3). Bu kavramın Rio de Janeiro Kenti Gecekondu Sıkılaştırma Programında olduğu gibi tüm yönleri ile ele alınıp değerlendirilmesi oluşturulacak yeni kentsel dönüşüm projelerinin başarısını artıracaktır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Kentsel dönüşüm projeleri 19. yüzyıldan beri kent içinde ve etrafında eskimiş, işlevini yitirmiş bölgelerin, yapılan plan ve projeler dahilinde kente tekrar kazandırılması amacıyla uygulanan yöntemlerdendir. Yapılan kentsel dönüşüm projeleri kent içerisindeki çöküntüye uğramış bölgelerin yeniden canlanmasına ve kent içerisinde yaşayan halkın yaşam kalitesinin yükselmesine olanak sağlamaktadır.

Kentlerde yasadığı ve düşük standartlı yapılaşma kentsel ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmakta ve zamanla terk edilme eğilimi göstermektedir. Kent içerisindeki tarihi alanların zamanla yıpranması ve bu alanda iyileştirme yönünde gerekli adımların atılmaması da kentlerin bu bölgelerinin zamanla boşalmasına neden olmuştur. Yapılan kentsel dönüşüm projeleri ile kentlerin yenilenmesini, korunmasını ve tekrar kullanılabilir duruma getirilmesini sağlamaktadırlar. Günümüzde kentler, nüfus yoğunluğu, ekonomik bozulma, yer seçimindeki yanlış tercihler gibi farklı nedenlerden dolayı çöküş yaşayabilmektedirler. Yine kentlerdeki yoğun nüfus artışı düzensiz ve çarpık kentleşmeye, teknik altyapının yetersizliği trafik sorununun ortaya çıkmasına ve bunlara bağlı olarak kamu düzeninin bozulmasını beraberinde getirmektedir. Tüm bu durumlar kentsel dönüşümü kaçınılmaz kılmaktadırlar.

Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro

Bu çalışmada kentsel dönüşüm olgusu detaylı bir şekilde ele alınıp incelenmiştir. Yine çalışmada dünyada başarılı bir şekilde uygulanmış kentsel dönüşüm projelerinden üç tanesi ele alınıp detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışma kapsamında ilk olarak Japonya'nın Hiroşima kenti ele alınmıştır. Hiroşima kenti ikinci dünya savaşı sırasında Amerika'nın atmış olduğu atom bombası ile yıkılmış ve yaşanmaz bir hale gelmiştir. Atom bombası hem binlerce insanın yaşamını sonlandırmış hem de şehrin altyapısına ile binalarına ciddi zararlar vermiştir. Bu zararların giderilmesi için 1945 yılında kentsel dönüşüme başlanmış ve 1995 yılında bitirilmiştir. Hazırlanan projenin temel amacı yaşam standartları olarak üst düzey ve endüstriyel olarak üretici bir şehir oluşturmaktır. Halk ile devletin birlikte çalıştıkları proje doğrultusunda fakir halkın konut sorunu çözülmüş, bölgede yeşil alanlar ve parklar inşa edilmiş ve endüstriyel üretim olarak şehir başarılı bir seviyeye çıkarılmıştır.

Çalışmada ikinci olarak ele alınan proje, 15 yıl boyunca iç savaş yaşayan Lübnan'ın Beyrut şehri için hazırlanan Solidere Kentsel Dönüşüm Projesidir. Savaş dönemi Beyrut'un altyapı sistemi çökmüş, evleri yıkılmış, tarihi bölgeler zarar görmüş, birçok insan evsiz kalmış, şehir gecekondulaşmış ve etnik ayrımcılık şehirde hakim olmuştur. Tüm bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla hazırlanan proje 1994 yılında başlamış ve iki aşamalı olacak şekilde 2020 yılında bitirilecektir. Proje kapsamında şu ana kadar yapılan çalışmalarla insanların ev sahibi olmaları sağlanmış, şehirdeki etnik ayrımcılığın ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmış, savaş sırasında ortaya çıkan gecekondular yıkılıp yerine modern binalar yapılmış ve kentin tarihi bölgeleri restore edilmiştir. Bundan sonraki süreçte ise şehrin estetik bir yapıya kavuşturulması, sürekli yaşayan bir kentin inşa edilmesi, tarihi doku ile modern dokunun en güzel şekilde bir araya getirilmesi ve etnik ayrımcılığın tamamen ortadan kaldırılması hedeflenmektedir.

Çalışmada örnek olarak incelenen son proje ise Rio de Janeiro için hazırlanan gecekondular sıkıştırma programıdır. Brezilya'nın ikinci büyük kenti olan Rio de Janeiro, iş bulmak ve daha iyi şartlarda yaşamak ümidi ile yola çıkan milyonlarca insanın göç etmesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum şehrin yoğun bir şekilde gecekondulaşmasına neden olmuştur. Şehrin gecekondulaşması beraberinde önemli altyapı ve toplumsal sorunları da getirmiştir. Bu sorunların çözümü için bir proje hazırlanmış ve uygulanmıştır. Üç aşamada gerçekleştirilen proje ile yeni yerleşim alanları inşa edilmiş, işsizlik probleminin çözümü için istihdam olanakları geliştirilmiş, toplumsal sorunların çözümü için önemli adımlar atılmış ve bölge insanının yaşam kalitesi artırılmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma, Türkiye'deki kentsel dönüşüm algısına ve uygulamalarına örnek oluşturmak amacı ile yapılmıştır. Kentsel dönüşüm olgusunun Türkiye'de yeni olması nedeniyle uygulamada eksikler görülmektedir. Türkiye'de kentsel dönüşümün sadece kentin fiziki yapısının değiştirilmesi olarak algılanması en büyük eksikliklerdir. Yapılacak çalışmalarda kentin, içinde yaşayan halk ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Yine projelere katılımın artırılması ile yerel ve sivil örgütlerin etkin rol alması

projenin başarısını etkileyen unsurlardandır. Hazırlanacak projelerde devlet dışındaki diğer aktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Günümüzde kentsel dönüşüm kavramı bilinçli dönüşümden hareketle tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda oluşturulacak projelerin, rant elde etme amaçlı değil, bölge insanının sorunlarını çözme amaçlı oluşturulmalıdır. Yani dönüşüm bölgelerinde projelerin sadece ekonomik değil toplumsal yönü de göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arslan, G. Y. (2014). Kentsel Dönüşümün Sürdürülebilirlik Boyutu: Hammarby (İsveç) ve Fener-Balat Örneklerinin İncelenmesi. *Artium Dergisi*, 2 (2): 180-190.
- Ataöv, A. ve Oamay, S. (2007). Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöneltil Bir Yaklaşım. *Middle East Technical University Journal Of The Faculty Of Architecture*, 24 (2): 57-82.
- Baydoğan, M. Ç.. (2013). Talas’taki Kentsel Dönüşüme Eleştirel Bir Bakış. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35): 95-130.
- Boyraz, Z. ve HOŞ, B. Y.. (2013). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. *Journal of World of Turks*, 6 (3): 45-63.
- Chahine, P.. (2008). (Re)Constructing Beirut: Helem and “Local” Homosexualities. Master Thesis, Institute of Islamic Studies McGill University, Montreal.
- Çatalbaş, F.. (2011). Kentsel Dönüşüm Projelerinin Mekânsal Ve Sosyo-Ekonomik Etkileri: Diyarbakır İli Suriçi Bölgesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirsoy, M. S.. (2006). Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dündar, Ö.. (2006). Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, (Ed.). P. Pınar Özden, Ankara: TMMOB ŞPO Yayın: 65-74.
- Dünya Çevre Ödülleri 1985-1989, <http://www.worldhabitatawards.org/winners-and-finalists/project-details.cfm?lang=00&theProjectID=111>
- Eres, Z. (2004). Yaşanılır Kentler/Yaşanılır İstanbul. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası Teknik Kongresi.
- Ertaş, M.. (2011). Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Sosyal Boyutun İncelenmesi, Ankara ve Londra Örnekleri. *Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Dergisi*, 10 (1): 1-18.
- Fawaz, M. ve Peillen, I.. (2003). The case of Beirut, Lebanon. *Understanding Slums: Case Studies for the Global Report on Human Settlements*.
- Görün, M. ve Kara, M.. (2010). Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesinin Artırılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8 (2): 137-164.
- Güneş, İ.. (2013). Uluslararası Anlamda Dünyadaki Kentsel Dönüşüme Bir Bakış. *Marmara Belediyeler Birliği Dergisi*, (81): 32-37.

Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Başarılı Dünya Örnekleri: Danbara, Solidere, Rio De Janeiro

- <http://v3.arkitera.com/g67-kentsel-donusum.html?year=&aID=794>
16.01.2016
- <http://v3.arkitera.com/h9148-beyrut-ta-savas-sonrasi-yenilemenin-sistemi.html#> 16.01.2016
- <http://www.kentseldonusumhaberleri.com/dunyadan-kentsel-donusum-proje-uygulamalari-h602.htm> 05.01.2016
- <http://www.solidere.com/city-center/urban-overview/master-plan>
23.12.2015
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.544be6db4d7e06.81385795 01.12.2015
- <https://geographyalevelslc.files.wordpress.com/2012/05/a121-rio.pdf>
03.02.2016
- <https://www.pref.hiroshima.lg.jp/uploaded/attachment/188742.pdf>
04.02.2016
- Kara, G.. (2007). Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası II. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı.
- Kaypak, Ş.. (2010). Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerine Etik ve Sosyal Sorumluluk Temelli Bir Yaklaşım. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3 (2): 84-105.
- Keleş, R.. (2012). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Yayınları.
- Kıray, M.. (1982). *Toplumsal Değişme ve Kentleşme/Kentle Bütünleşme Sorunu, Kentsel Bütünleşme*. Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Kurtuluş, H.. (2006). Kentsel Dönüşüm Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak. *Planlama Dergisi*, (36): 7-11.
- Mazı, F.. (2014). *Kent ve Kalkınma*. Kahramanmaraş: Akbaba İletişim Matbaacılık.
- Öngören, G. ve Çolak, N. İ.. (2013). *Kentsel Dönüşüm Hukuku Kentsel Dönüşüm Rehberi*. İstanbul: Öngören Hukuk Yayınları.
- Özden, P. P. ve Kubat, A. S.. (2003). Türkiye’de Şehir Yenilemenin Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler. *İTÜ Dergisi Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 2 (1): 77-88.
- Özer, Y. E. Yönten, A. ve Yılmaz, F.. (2013). Afet Riski Taşıyan Bölgelerdeki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Sosyo Beşeri Faktörlerin İncelenmesi Üzerine Bir Çalışma: Uzundere Toki Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Örneği. 8. Kamu Yönetimi Sempozyumu, Hatay, <http://kisi.deu.edu.tr/yunusemre.ozel/KENTSEL%20DONUSUM.pdf>, (11.05.2015)
- Polat, S. ve Dostoğlu, N.. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa’da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 12 (1): 61-76.
- Roberts, P.. (2000). The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration. *Urban Regeneration, A Handbook*, Edite by. Roberts and Sykes, London: Sage Publications: 9-36.
- Schwambach, F. K.. (2011). Mega-Events in Rio De Janeiro and Their Influence on the City Planning. 15th International Planning History Society Conference, Universität Bauhaus Weimar.

- Solmaz, E.. (2014). Kentsel Dönüşümün Finansman Yöntemleri. Ed.: Melikşah, Y. ve Şahin, C., İstanbul: İstanbul Üniversitesi S.S.ONAR İdare Hukuku ve İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 113-143.
- Şahin, S. Z.. (2006). Kentsel Dönüşümün Kentsel Planlamadan Bağımsızlaştırılması/Ayrılması Sürecinde Ankara. *Planlama Dergisi*, (36): 111-120.
- Şişman, A. ve Kibaroğlu, D.. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı: 1-9.
- Tadmori, K.. (2004). Lübnan - Trablus Kentsel Sit Alanı’nın Koruma Sorunsalı ve Koruma-Planlanması için Yönlendirici Kavramsal Çerçeve. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul.
- Thomas, S.. (2003), *A Glossary of Regeneration and Local Economic Development*. Manchester: Local Economic Strategy Center.
- Xavier, H. N.. (2003). The case of Rio de Janeiro. *Urban Slums Reports: The Case of Rio de Janeiro, Brazil*.
- Yaman, M.. (2014). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Kapsamında Kütahya Kenti Osmangazi Kentsel Dönüşüm Uygulamasına Bir Bakış. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Kütahya Özel Sayısı*.
- Yenice, M. S.. (2014). Türkiye’nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16 (1): 76-88.

ÖRGÜTSEL KİMLİĞİN VE ÖRGÜTSEL PRESTİJİN, ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

İsmail BAKAN*
Burcu ERŞAHAN**
İbrahim KAYA***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı işletmelerde oluşan örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algılamalarının örgütsel vatandaşlık davranışına etkisini ortaya çıkarmaktır. Bu amaca ulaşmak için çalışmada öncelikle örgütsel kimlik, örgütsel prestij ve örgütsel vatandaşlık kavramları tanımlanmış, kavramların önemine, özelliklerine ve kavramlar hakkında daha önce yapılmış çalışmalara kısaca yer verilmiştir. Çalışma sonucunda çalışanların örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algılamalarının örgütsel vatandaşlık davranışları üzerinde istatistiksel anlamlı etkilerinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Kimlik, Örgütsel Prestij, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı.

THE EFFECT OF ORGANIZATIONAL IDENTITY AND ORGANIZATIONAL PRESTIGE ON ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP: A FIELD RESEARCH

ABSTRACT

The aim of this study is to find out the effect of organizational identity and organizational prestige on organizational citizenship behavior. To achieve this objective, firstly the terms of organizational identity, organizational prestige and organizational citizenship were defined, then the importance of the subject and the previous studies done on these terms have been reviewed. As a result of the study, it is found out that organizational identity and organizational prestige have statistically significant positive effect on organizational citizenship behavior.

Keywords: Organizational Identity, Organizational Prestige, Organizational Citizenship Behavior.

*Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü.

**Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü.

*** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi.

1. GİRİŞ

Küreselleşme ve hızla artan rekabet insan kaynağının elde edilmesi, korunması ve yönetimi sorununu gündeme getirmiştir. Rekabette başarılı olmak isteyen örgütler için ise güvenilir, itibarlı olmak, olumlu bir prestij yaratabilmek devamında bunu korumak oldukça önemli bir hal almıştır. Örgütsel başarı ve süreklilikte bu durumun etkin bir şekilde sağlanması ve yönetilmesi önem arz etmektedir.

Örgütün iç ve dış paydaşları (çalışan, işveren, müşteri, tedarikçi vb.) örgütün davranışlarıyla yakından ilgilenir. Örgüt paydaşları örgütsel prestiji olumlu algıladıkları takdirde, örgütten elde edilen tatmin, bağlılık, örgütsel bütünleşme de o kadar fazla olacaktır. Böylelikle örgüt paydaşları örgütlerin dışarıdan ne kadar olumlu algılandığını düşünürlerse içeride de o kadar fazla gönüllü vatandaşlık davranışında bulunacaklardır (Carmeli, 2005: 447-449). Güçlü örgütsel prestij örgütün satışlarını, yatırım fırsatlarını olumlu yönde etkileyecektir. Bu durumda işletmeler uzun dönemde amaçlarına ulaşabilmeleri, rakipleri karşısında üstünlük kazanabilmeleri ve toplumda saygın bir yer edinebilmeleri bakımından güçlü bir örgütsel prestije ihtiyaç duyarlar.

Çalışmanın bir diğer kavramı olan örgütsel kimlik ise çalışanlar arası uyumu artırarak nezaket davranışlarının gelişimine yardımcı olmaktadır. Ayrıca örgütlerin dışarıya yansıyan olumlu itibarları da örgütsel kimliği kuvvetlendirecektir (Çelik, 2007: 175). Bireyler güçlü örgütsel kimlik algısı sayesinde örgütlerini destekleyecek şekilde olumlu davranışlar sergileyeceklerdir (Duman v.d., 2013: 78). Bireyin çalıştığı örgütü saygın olarak algılaması halinde, örgütsel hedefler çalışanlar tarafından daha kolay benimsenir. Bu durum birey örgüt etkileşiminin sağlanmasına, örgüt paydaşları arasında rekabetin düşük düzeyde tutulmasına yardımcı olmaktadır. Böyle bir durumda çalışanlar örgütlerine karşı gönüllülük esasına dayalı davranışlar sergileyeceklerdir (Tak ve Çiftçioğlu, 2009: 101). Genel olarak, örgütsel vatandaşlık davranışı sergilenen bir örgütte sosyal mekanizma daha kolay işler ve çalışanlar arasında yaşanan çatışmalar da daha azdır. Bu durumda örgütsel etkinlik ve verimlilik artarken, örgütsel performansta olumlu yönde gelişir. Kendini işine gönüllü olarak adanmış çalışanlar, örgütte daha uzun süre kalırlar, örgütsel hedef ve amaçları kendi hedefleri gibi benimseyerek, örgütsel başarıya bir çok yönden katkı sağlarlar. Örgütsel vatandaşlık davranışının bir örgütte yayılması ile o örgüt içinde uygun bir iş ortamı oluşur. Çalışanların örgütlerine olan bağlılıkları artar ve iş gücü devri oldukça düşük düzeyde seyreder (Bedük, 2014: 102).

Literatürde örgütsel kimlik ve örgütsel prestiji farklı boyutlarıyla ele alan çalışmalara rastlamak mümkündür. Benzer şekilde örgütsel vatandaşlık kavramının da ele alındığı çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algısının, örgütsel vatandaşlığa etkisinin ele alındığı bir modele literatür taramasında rastlanılmamıştır. Bu çalışma ile literatürdeki bu boşluğun doldurulması hedeflenmektedir.

Çalışmada öncelikle örgütsel kimlik kavramı açıklanmakta daha sonra örgütsel prestij kavramı tanımlanarak, bu iki kavramın örgütsel vatandaşlığa etkisi ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

2.ÖRGÜTSEL KİMLİK

Örgütsel Kimlik, örgütün temel değerleri ile alakalıdır. Bir örgütün kimliği için onun kişiliği aynı zamanda onu diğerlerinden ayıran farklı özellikler denilebilir.Örgüt kimliği örgüt üyelerinin davranışları ile şekillenir, dolayısıyla davranışlar değiştikçe örgüt kimliği de değişmektedir. Örgüt kimliği aynı zamanda örgüt imajını oluşturan, onu şekillendiren önemli unsurlardan birisi olarak görülür. Örgütlerde oluşmuş güçlü ve etkin örgüt kimliği, örgütlere dış çevrenin zihninde daha iyi bir yer edinebilme, sürekli ve olumlu bir imaja sahip olma olanağı tanımaktadır (Polat, 2015:7).

Albert ve Whetten'in (1985) örgütsel kimlik ile ilgili tanımı bir çok araştırmacı tarafından kaynak olarak kullanılmaktadır. Örgütsel kimlik Albert ve Whetten tarafından örgüt üyelerinin örgütün "merkezi, asli, temel" süregelen veya var olan, zaman içinde örgütte kalan", "farklı, benzersiz" özelliklerine olan inancı olarak tanımlanmıştır (Tüzün ve Çağlar, 2007:525).

Örgütsel kimlik, bir şirketi diğerlerinde ayıran, şirketin kim olduğu, ne yaptığı, kimler için ve nasıl yaptığını belirten, şirket içerisinde yer alanların şirkete olan bağlılığını kapsayan özelliklerin tümüdür (Büyükbeşe ve Sözbilir, 2011: 224; Akt. Bakan ve Kefe, 2012: 29).

Örgütsel kimlik kavramının ele alındığı farklı görüşlere göre kavramın belli başlı özellikleri şunlardır (Van Tonder, 2004; Akt.Karabey, 2005:47-48):

- Örgütsel kimlik, örgüt olarak "*biz kimiz ve neyiz?*" sorusunun cevabını vererek örgütü benzerlerinden ayıran diğer özelliklere dikkat çekmektedir.
- Örgütsel kimlik belirgin bir kavram olmamakla birlikte, ortak bir *bilişsel şema* veya anlam yapısı içerisinde şekillenmektedir.
- Örgütsel kimlik; çoğunlukla sosyal ortamlarda ve toplu girişimlerde yapılanmaktadır. Ayrıca örgütün çevresinde toplanan bilgiler ile sürekli güncellenmektedir. Örgüt konumunun belirlenmesi açısından toplanan bilgiler sürekli analiz edilerek, endüstri liderleri gibi farklı alandaki örgütlerle kıyaslamalar yapılmaktadır.

Akatay (2009) yapmış olduğu çalışmada çalışanlarınörgütsel kimlik algılarının örgütsel vatandaşlık davranışını ne şekilde etkilediğini araştırmıştır.Yapılan araştırma sonucunda çalışanların örgütsel kimlik algılarının onların vatandaşlık davranışları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkilerinin olduğu ortaya konmuştur.

Duman ve arkadaşlarının (2013)konu ile ilgili yaptıkları araştırmada, örgütsel kimlik algısı, örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık kavramları

Örgütsel Kimliğin ve Örgütsel Prestijin, Örgütsel Vatandaşlık Üzerindeki Etkisi: Bir Alan Araştırması

arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda örgütsel kimlik algısının güçlenmesi sonucunda örgütsel bağlılığın arttığını ve güçlü örgütsel kimlik algısına sahip çalışanların olumlu örgütsel vatandaşlık davranışı sergilediklerini ortaya koymuşlardır.

Marium ve Mutahir (2015)'e göre; çalışanların algılanan dışsal prestij düzeyi ile örgütsel kimlik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmakta olup bu iki kavram arasındaki ilişki çalışanların genel performansını da pozitif yönde etkilemektedir.

Örgütsel kimlik ve örgütsel vatandaşlık arasındaki ilişkiyi test etmek üzere tasarlanan hipotez aşağıda sunulmuştur.

Hipotez 1: Örgütsel kimliğin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde pozitif etkisi bulunmaktadır.

3. ÖRGÜTSEL PRESTİJ

Örgütsel Prestij; örgütlerin dış dünyada nasıl algılandıklarına yönelik oluşmuş ortak izlenimlerdir (Çiftçioğlu ve Tak, 2009: 101). Alan yazınında örgütsel prestij kavramının tanımları incelendiğinde, tanımlarda genel olarak örgütsel prestijin; örgüt üyelerinin ya da örgütten etkilenenlerin örgüte ilişkin düşünceleri, izlenimleri, örgüte ilişkin algılamalarını ifade ettiği görülmektedir (Polat ve Arslan, 2015:4).

Örgütsel prestijin yüksek olması, örgütlerin iç ve dış paydaşları tarafından saygı görmesini, önem değer verilmesini, farklı bir konumda görülmesini ve yararlarının korunmasına fayda sağlamaktadır (Tutar, 2008: 130).

Örgütsel prestij ile ilgili literatürde çok az çalışma örgütsel vatandaşlık davranışı ile ilişkilendirilmiştir. Konu üzerinde araştırma yapanlar da örgütsel prestij algısının örgüt içinde ve dışında bulunan bireyin davranışlarına doğrudan yansdığı konusu üzerinde durmaktadır (Yeşiltaş v.d, 2011:172).

Yeşiltaş ve arkadaşları (2011) konu ile ilgili yapmış oldukları çalışmada, otel işletmelerinde algılanan dışsal prestijin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Otellerdeki çalışanların örgütsel prestij algıları arttıkça örgütsel vatandaşlık davranışlarının da pozitif yönlü bir ilişki paralelinde arttığı gözlenmiştir.

Tak ve Çiftçioğlu (2009) tarafından yapılan çalışma sonucuna göre; örgütsel prestij algısına sahip bireylerin, örgütlerine bağlanma eğilimlerinin daha fazla olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamda algılanan örgütsel prestij ve örgüte bağlılık, örgüt üyelerinin gönüllü vatandaşlık davranışı sergilemesinde etkin bir rol oynamaktadır.

Örgütsel prestij ve örgütsel vatandaşlık davranışına ilişkin tasarlanan hipotez aşağıda sunulmuştur.

Hipotez 2: Örgütsel prestijin, örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde pozitif etkisi bulunmaktadır.

4.ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK

Örgütsel vatandaşlık kavramı çalışanların görevlerini, faaliyetlerini gerçekleştirdikleri sosyal veya psikolojik çevredeki performanslarını artıran davranışlar olarak tanımlanmıştır (Organ, 1997: 86).

Örgütsel vatandaşlık davranışı, tanımlanmış iş ve görev tanımlarının dışında, belirlenmiş rol gereklerini ve beklentilerini aşan, çalışanların örgütlerine katkı sağlamak ve faydalı olmak için gönüllü olarak sergiledikleri rol fazlası davranışlardır. İlk olarak 1930'lu yıllarda Barnard tarafından ele alınan örgütsel vatandaşlık kavramının, biçimsel rol davranışı dışında "tanım dışı davranışlar" olarak ifade edildiği, aynı zamanda ilk defa 1983 yılında Dennis Organ tarafından yönetim bilimine kazandırıldığı görülmüştür (Tutar, 2014: 330; Erşahan, 2011:153).

Örgütsel vatandaşlık davranışı kavramını literatüre kazandıran Organ kavramı beş boyutta incelemiştir. Bunlar:

- **Özgecilik:** Örgütsel vatandaşlığın en bilinen türüdür. Bu boyut, yardım etme, örgüt çalışanlarının işlerini kolaylaştırma, örgüt sorunlarını ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetleri içerir (Tutar, 2014: 332).
- **Nezaket:** Nezaket boyutu, örgüt içerisinde işleri dolayısıyla sürekli etkileşim halinde olması gereken ve birbirlerinin kararlarından etkilenen üyelerin sergiledikleri olumlu davranışları ortaya koymaktadır (Öztürk, 2010: 57).
- **Vicdanlılık (Bilinçlilik):** Vicdanlılık boyutu, örgüt paydaşlarının kendilerinden beklenen asgari rol gereklerinin üzerinde gönüllü olarak gösterdikleri tutum ve davranışlardır (Öztürk, 2010:58).
- **Centilmenlik:** Örgütsel vatandaşlık davranışının centilmenlik boyutu, çalışanların işlerine yönelik olumlu bir tutum içerisinde olmaları ve karşılaşılan sorunları aşarak, gönüllü bir şekilde davranış sergilemeleri şeklinde tanımlanmaktadır (Sezgin, 2005:324).
- **Sivil Erdem:** Sivil erdem boyutu, çalışanların örgüt imajına katkı sağlamak için gönüllü olarak sergiledikleri davranışlar olarak ifade edilmektedir. Bu boyut, örgüt ihtiyaçlarına hizmet ettiği için örgütün gelişimine de yardımcı olur (Çetin, 2004:21).

Dinçel (2012:125)'in yapmış olduğu çalışmasında, bireylerin dışarıdan örgüt itibarına ilişkin algılarının, örgütlerine ilişkin tutum geliştirmelerinde etkili olduğu sonucu ortaya konmuştur. Çalışanların örgüt itibarına yönelik algılarının pozitif olması halinde, bireyin duygusal anlamda örgüte daha çok bağlanacağı, böylelikle örgüte fazladan katkı sağlayan örgütsel vatandaşlık davranışı sergileyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Obamiro ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan çalışmada, örgütsel imaj ile örgütsel vatandaşlık arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir. Çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışı sergilemelerinin aynı zamanda örgüt imajının gelişimine de katkı sağlayacağı ifade edilmektedir.

Örgütsel Kimliğin ve Örgütsel Prestijin, Örgütsel Vatandaşlık Üzerindeki Etkisi: Bir Alan Araştırması

Çetinkaya ve Çimenci (2014) örgütsel kimlik algısının, örgütsel adalet algısı ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasında tam aracılık rolüne sahip olduğunu başka bir deyişle, çalışanların örgütte adaletli davranıldığına ilişkin algıları onların örgüt ile özdeşlemelerine ve örgütsel vatandaşlık davranışları sergilemelerine yol açtığını ortaya koymuşlardır.

5. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE ANALİZ SONUÇLARI

5.1. Araştırmanın Amacı

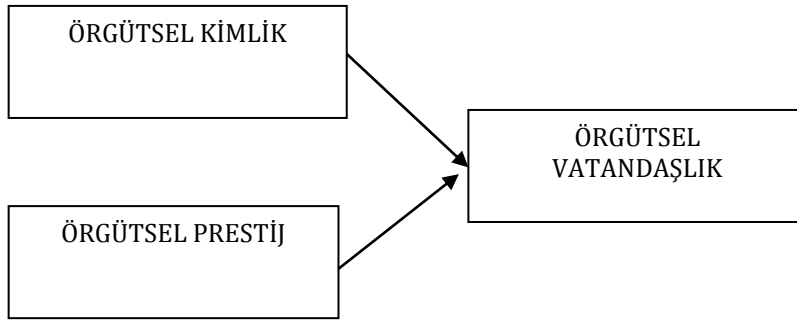
Literatürde yer alan çalışmalar, bu çalışmada ele alınan örgütsel kimlik, örgütsel prestij ve örgütsel vatandaşlık kavramlarının birbirleri ile ilişkilerini belirtmektedir. Bu çalışmanın temel amacı ise bu kavramlar arasındaki ilişkileri tek bir çalışmada ele almak suretiyle ilgili literatüre bir katkı sunmaya çalışmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için Kahramanmaraş ilinde faaliyet gösteren çeşitli sektörlerde (imalat, hizmet, satış ve pazarlama, lojistik, finans) çalışanlardan anket yöntemiyle toplanan veriler model testine yönelik analize tabi tutularak, çalışanların örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algılamalarının sergiledikleri örgütsel vatandaşlık davranışları üzerinde ne gibi etkilerinin olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

5.2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın evren ve örnekleme, ölçekler ve araştırma hipotezlerinin testi için kullanılan istatistiksel teknikler açıklanmıştır.

5.3. Araştırmanın Modeli

Şekil.1. Örgütsel Kimlik ve Örgütsel Prestijin Örgütsel Vatandaşlık Üzerine Etkisi Modeli

Makalenin önceki bölümlerinde, araştırmanın temel değişkenleri olan örgütsel kimlik, örgütsel prestij ve örgütsel vatandaşlık kavramları teorik anlamda incelenmiş ve kavramlar arasındaki ilişkileri ifade eden teorik ve ampirik bilgiler paylaşılmıştı. Literatürdeki bu bilgiler ışığında bir araştırma modeli geliştirilmiştir (Bakınız Şekil 1). Araştırma modelinde görüldüğü gibi örgütsel kimlik ve örgütsel prestij, örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde

pozitif, anlamlı bir etki oluşturdıkları varsayılmaktadır. Geliştirilen araştırma modeline bağlı olarak kurgulanan araştırma hipotezleri şunlardır:

Hipotez 1: Örgütsel kimliğin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde pozitif etkisi bulunmaktadır.

Hipotez 2: Örgütsel prestijin, örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde pozitif etkisi bulunmaktadır.

5.4. Evren ve Örneklem (Araştırmanın Örneklem Büyüklüğü)

Araştırma evrenini, Kahramanmaraş ilinde faaliyette bulunan (imalat, hizmet, satış ve pazarlama, lojistik, finans) çeşitli sektörlerin çalışanları oluşturmaktadır. Bu evren içerisinde tesadüfi örneklem metodu ile 20 küçük ve büyük ölçekli firmalarda çalışan 135'i üst, orta ve alt yönetici olmak üzere toplamda 416 çalışana ulaşılmış olup, dağıtılan 500 anketten 416 anket (%83,2 geri dönüş oranı) geri dönmüştür. Cevaplanan anketler, araştırma modeli ve öngörülen hipotezleri test etmek üzere tanımlayıcı istatistiklerle birlikte, iç tutarlılık, güvenilirlik ve korelasyon analizine tabi tutulmuştur. Bununla birlikte doğrulayıcı faktör analizine ilişkin analizi tespit etmek için M plus programından yararlanılmıştır.

5.5. Ölçekler

Araştırmada veri toplama araçları olarak iki bölümden oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Birinci bölümde, katılımcıların demografik özellikleri araştırılmıştır. İkinci bölümde araştırma modelinde yer alan 3 temel değişkeni ölçmeye yönelik sorular yer almaktadır. Bunlardan ilk olarak, örgütsel kimlik değişkeni Van Dick ve arkadaşları (2004) tarafından geliştirilmiş olup, Van Dick ve arkadaşları (2008) tarafından 6 soruluk ölçek kullanılmıştır. İkinci olarak örgütsel prestij değişkeni Mael ve Ashforth (1992) tarafından tasarlanmış, Johnson ve Ashforth (2008) tarafından geliştirilmiş ve Ulu (2011) tarafından da bu 4 soruluk ölçek Türkçeye uyarlanmış. Üçüncü olarak örgütsel vatandaşlık değişkeni ise Nadiri ve Tanova (2010)'nın Organ ve Konovsky (1989)'den alarak uyarladıkları 19 soruluk ölçekle ölçülmüştür.

Araştırmada çalışanların ifadelerine ne derecede katıldıklarını saptamak amacı ile 5'li likert ölçeğinden yararlanılmıştır. Söz konusu ölçek; (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum ifadelerinden oluşmaktadır.

5.6. Analiz Yöntemi

Anket formlarıyla elde edilen veriler SPSS 22 paket program yardımıyla bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir. Analiz yöntemi olarak tanımlayıcı istatistiklerle (frekans, yüzde vb.) birlikte, iç tutarlılık, güvenilirlik, korelasyon analizi yapılmış ve doğrulayıcı faktör analizine ilişkin analizleri test etmek adına M plus programı kullanılmıştır.

Örgütsel Kimliğin ve Örgütsel Prestijin, Örgütsel Vatandaşlık Üzerindeki Etkisi: Bir Alan Araştırması

6. BULGULAR

6.1. Araştırmanın Güvenilirliği

Ankette yer alan araştırma değişkenlerinin güvenilirliği, literatürde yaygın olarak kullanılan Cronbach Alfa değerleri ile ölçümlenmiştir (Bryman ve Cramer, 1997; Norusis, 1992).

Tablo.1. Araştırmada Yer Alan Ölçeklere İlişkin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçekler	Önerme Sayısı	Cronbach's Alpha
Örgütsel Vatandaşlık	19	0,899
Örgütsel Kimlik	6	0,905
Örgütsel Prestij	4	0,826

Örgütsel kimlik ölçeğinde alfa değeri 0,90 ve örgütsel prestij ölçeğinde 0,83 olarak belirlenmiştir. Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeğinde ise alfa değeri 0,90 bulunmuştur. Değişkenlerin tamamının değeri Nunally'nin (1978) kabul edilebilir düzey olarak tanımladığı 0,7 ve üzerinde bir değerde olup, bu değişkenlerin güvenilir şekilde ölçümlenmiş olduğu söylenebilir.

6.2. Kişilere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Kişilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler anket uygulanan çalışanların demografik verileri ile çalıştıkları işletmelere ait verilerden oluşmaktadır. Kişilere ait tanımlayıcı istatistiklerle anket uygulanan çalışanların demografik yapıları ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2'de katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımları (cinsiyet, yaş, medeni durumu, eğitim durumu) ile görev yaptıkları işletmelerin hukuki yapısı, hangi sektörde faaliyet gösterdiği, işletmenin üretim tipi, işletmedeki pozisyonu da değerlendirilmiştir.

Ankete katılan çalışanların %33,2'si kadın, %66,8'i erkektir. Örneklemin %63,5'i evli çalışanlardan, %36,5'i bekar çalışanlardan oluşmuştur. Araştırmaya katılanların %73,3'ü 35 ve daha küçük yaş grubunda iken, %26,2'si 36-55 yaş aralığında ve geri kalan %0,5'i ise 56 ve daha yukarı yaş grubundadır. Eğitim durumları açısından %10,3'ü ilköğretim, %26'sı lise ve dengi okullar, %14,7'si meslek yüksek okulu, %43,5'i üniversite, %5'i yüksek lisans ve %5'i doktora düzeyinde bir eğitime sahiptirler. Katılımcılara işletmedeki pozisyonları sorulduğunda, %6,3'ü üst düzey yönetici, %16,8'i orta düzey ve %9,4'ü alt düzey yöneticiler olduklarını bildirmişlerdir. Katılımcılardan %13'ü uzman, %8,7'si uzman yardımcısı, %4,6'si büro elemanı, %3,4'ü muhasebeci, %13,9'u personel, %18'i işçi ve %1'i mühendis olduklarını rapor etmişlerdir. Anketlerin yapıldığı işletmelerin hukuki yapıları incelendiğinde %80,3'ü anonim şirket, %9,1'i limited şirket, %9,4'ü şahıs şirketi, %0,5'i kooperatif ve %0,7'si holding olduğu görülmektedir. Araştırma

katılımcılarının çalıştıkları şirketlerin %65,6'sı imalat, %14,7'si hizmet, %17,1'i satış-pazarlama, %1,7'si finans ve %1'i lojistik sektöründe faaliyette bulunmaktadır. Buldukları işletmenin üretim tipi incelendiğinde %25,7'si sürekli üretim, %12'si siparişe göre üretim, %57'si sipariş ve sürekli üretim, %3,8'i hizmet ve %1,4'ü satış pazarlama yapan işletmeler olduğu belirtilmiştir.

Tablo 2. Çalışanların Kişisel Özelliklerinin ve İşletmeye İlişkin Özelliklerin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Genel Bilgiler	Sayı	%	Genel Bilgiler	Sayı	%
1.Cinsiyet			5.İşletmelerin Hukuki Yapıları		
Kadın	138	33,2	A.Ş	334	80,3
Erkek	278	66,8	Ltd .Şti.	38	9,1
			Şahıs İşletmesi	39	9,4
			Kooperatif	2	0,5
			Holding	3	0,7
Toplam	416	100,0	Toplam	416	100,0
2.Yaş			6. Sektörler		
20-25 Yaş Arası	65	15,6	İmalat	273	65,6
26-30 Yaş Arası	137	32,9	Hizmet	61	14,7
31-35 Yaş Arası	103	24,8	Satış-Pazarlama	71	17,1
36-40 Yaş Arası	61	14,7	Lojistik	4	1,0
41-45 Yaş Arası	30	7,2	Finans	7	1,7
46-50 Yaş Arası	13	3,1			
51-55 Yaş Arası	5	1,2			
56 Yaş ve Üstü	2	,5			
Toplam	416	100,0	Toplam	416	100,0
3.Eğitim Durumu			7.İşletmenin Üretim Tipi		
İlköğretim	43	10,3	Sürekli Üretim	107	25,7
Lise ve Dengi Okullar	108	26,0	Siparişe Göre Üretim	50	12,0
Meslek Yüksek Okulu	61	14,7	Sipariş ve Sürekli Üretim	237	57,0
Üniversite	181	43,5	Hizmet	16	3,8
Yüksek Lisans	21	5,0	Satış-Pazarlama	6	1,4
Doktora	2	5,0			
Toplam	416	100,0	Toplam	416	100,0

Örgütsel Kimliğin ve Örgütsel Prestijin, Örgütsel Vatandaşlık Üzerindeki Etkisi: Bir Alan Araştırması

4.İşletmedeki Pozisyonunuz			8.Medeni Durum		
Üst Kademe Yönetici	26	6,3	Evli	264	63,5
Orta Kademe Yönetici	70	16,8	Bekar	152	36,5
Alt Kademe Yönetici	39	9,4			
Teknisyen	21	5,0			
Uzman	54	13,0			
Uzman Yardımcısı	36	8,7			
Büro elemanı	19	4,6			
Muhasebeci	14	3,4			
Personel	58	13,9			
İşçi	75	18,0			
Mühendis	4	1,0			
Toplam	416	100,0	Toplam	416	100,0

6.3.Çalışanların Algıladıkları Örgütsel Kimlik, Örgütsel Prestij ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına İlişkin Bulgular

Ankete katılan sektör çalışanlarının, örgütsel kimlik, örgütsel prestij ve örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin algılarını belirlemek amacıyla yapılan frekans analizi sonuçları tablolarda ayrı ayrı yer almaktadır.

Tanımlayıcı istatistik kapsamında elde edilen örgütsel kimliğe ilişkin bulgular Tablo 3.'de sunulmaktadır.

Tablo 3. Örgütsel Kimliğe İlişkin Bulgular

Önermeler	1	2	3	4	5	A.O S
	N %	N %	N %	N %	N %	
1.Kendimi, içinde bulunduğum firmanın bir üyesi olarak tanımlarım.	10 2,4	10 2,4	57 13,7	204 49,0	135 32,5	4,06 0,878
2. Firmanın bir üyesi olmak benim kişiliğimi gayet iyi yansıtır.	11 2,6	25 6,0	62 14,9	195 46,9	123 29,6	3,94 0,960
3. Firmam için çalışmayı seviyorum.	7 1,7	11 2,6	49 11,8	195 46,9	154 37,0	4,14 0,851
4. Firmamın menfaatlerini her zaman ön planda tutar ve düşünürüm.	4 1,0	6 1,4	32 7,7	206 49,5	168 40,4	4,26 0,744
5. Her zaman bu firmanın bir üyesi olmaktan gurur duyarım.	6 1,4	12 2,9	62 14,9	186 44,7	150 36,1	4,11 0,862
6. Firmaya daha fazla katkı sağlayabilmek için daima aktif olmayı tercih ederim.	3 0,7	5 1,2	37 8,9	192 46,2	179 43,0	4,29 0,738

1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum

Tablo 3’de çalışanların örgütsel kimlik algılamaları incelendiğinde, “Firmaya daha fazla katkı sağlayabilmek için daima aktif olmayı tercih ederim” (X =4,29) ve “Firmamın menfaatlerini her zaman ön planda tutar ve düşünürüm” (X =4,26) ifadelerinin en çok benimsenen ifadeler olduğu görülmektedir. Çalışanlara göre, “Firmanın bir üyesi olmak benim kişiliğimi gayet iyi yansıtır” (X =3,94) ifadesi diğerlerine göre daha az benimsenen ifadedir. Ancak örgütsel kimlik ifadelerinin ortalamalarına bakıldığında skorlar arasında çok büyük bir farkın olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla Tablo 3’de verilen dağılım incelendiğinde genel olarak algılanan örgütsel kimliğin “katılıyorum” düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır.

Çeşitli sektörlerde görev yapan çalışanların örgütsel prestijlerinin ne düzeyde olduğu araştırılmıştır. Çalışanların örgütsel prestij düzeylerine ilişkin önermelere verdikleri yanıtların ortalama ve standart sapma sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Örgütsel Prestije İlişkin Bulgular

Önermeler	1	2	3	4	5	A.O S
	N %	N %	N %	N %	N %	
1.Firmanın sektördeki konumundan memnunum.	5 1,2	18 4,3	44 10,6	193 46,4	156 37,5	4,14 0,861
2. Bu firmanın bir çalışanı olduğum için toplumda önemli bir prestije sahip olduğum düşünülmemektedir.	12 2,9	16 3,8	68 16,3	194 46,6	126 30,3	3,97 0,938
3.Diğer firma sahipleri ve çalışanları çalıştığım firmayı küçümsemezler.	7 1,7	10 2,4	42 10,1	211 50,7	146 35,1	4,15 0,823
4.Tecrübelerime dayanarak söylemeliyim ki çalıştığım firma sözünde durur.	15 3,6	9 2,2	61 14,7	176 42,3	155 37,3	4,07 0,962

1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum

Tablo 4’de çalışanların örgütsel prestij düzeylerinin ortalamaları yer almaktadır. İlgili tablo incelendiğinde çalışanların örgütsel prestij düzeylerinde en yüksek ortalamanın (X =4,15) “Diğer firma sahipleri ve çalışanları çalıştığım firmayı küçümsemezler” ifadesinde olduğu görülmektedir. Bu ifadeyi “Bu firmanın bir çalışanı olduğum için toplumda önemli bir prestije sahip olduğum düşünülmemektedir” (X =3,97) ifadesi izlemektedir. Tablo 4’de genel olarak örgütsel prestij düzeyine ait ortalama değerlerine bakıldığında, çalışanların önermelere katıldıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Çeşitli sektörlerde çalışanların örgütsel vatandaşlığa ilişkin görüşleri Tablo 5 ve 6 da verilmiştir.

Tablo 5. Örgütsel Vatandaşlığa İlişkin Bulgular

Önermeler	1	2	3	4	5	A.O S
	N %	N %	N %	N %	N %	
1.İşleri yoğun olan meslektaşına gönüllü olarak yardım ederim.	12 2,9	30 7,2	49 11,8	180 43,3	145 34,9	4,00 1,008
2. İş yerinde bulunmayan meslektaşına yardım ederim.	16 3,8	34 8,2	65 15,6	178 42,8	123 29,6	3,86 1,053
3.Daha fazla üretkenlik elde etmek için diğer meslektaşlarıma da yardım ederim.	14 3,4	22 5,3	64 15,4	197 47,4	119 28,6	3,92 0,975
4.Görevim olmamasına rağmen işe yeni başlayanlara yardımcı olurum.	21 5,0	13 3,1	46 11,1	197 47,4	139 33,4	4,01 1,013
5. Meslektaşına yardımı olacak ise, personelimi de paylaşıyorum.	13 3,1	31 7,5	69 16,6	182 43,8	121 29,1	3,88 1,012
6. Başkalarının kişisel haklarına ve tercihlerine saygı duyarım.	8 1,9	4 1,0	34 8,2	148 35,6	222 53,4	4,37 0,829
7. Başkaları üzerinde etki yaratacak kararları onlara danışmadan almam	6 1,4	15 3,6	44 10,6	162 38,9	189 45,4	4,23 0,884
8. Herhangi bir karar almadan önce ilgili kişilere danışırım.	8 1,9	9 2,2	43 10,3	166 39,9	190 45,7	4,25 0,870
9. Firmada yaşanan küçük olaylar, önemli olaylarmış gibi gösterilerek şikayet konusu yapılmaz.	15 3,6	21 5,0	54 13,0	144 34,6	182 43,8	4,10 1,042
10.Firma içinde alınan kararlar genelde herkes tarafından kabul görür.	19 4,6	31 7,5	89 21,4	178 42,8	99 23,8	3,74 1,046

1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum

Tablo 5’de görüldüğü üzere çalışanların örgütsel vatandaşlığa ilişkin en yüksek katılımı gösterdikleri önermeler “Başkalarının kişisel haklarına ve tercihlerine saygı duyarım” (X =4,37) , “Herhangi bir karar almadan önce ilgili kişilere danışırım.” (X =4,25) ve “Başkaları üzerinde etki yaratacak kararları onlara danışmadan almam” (X =4,23) ifadeleridir.

Tablo 5 ve 6’daki veriler incelendiğinde, örgütsel vatandaşlık davranışı açısından katılımcıların diğer önermelerle kıyaslandığında daha az benimsedikleri önermeler “Kişisel problemlerin çözümüne öncelik verilir” (X =3,45), “Firmada çalışanlar dakiktir” (X =3,60) ve “Yeterli katılım olmazsa, programa katılmayan kişiler konu hakkında bilgilendirilir” (X =3,68) ifadeleridir. Örgütsel vatandaşlık davranışına ilişkin önermelerin yer aldığı Tablo 5 ve 6’daki verilere göre, araştırmaya katılan çalışanların genel olarak örgütsel vatandaşlık davranışlarının yüksek seviyede olduğu söylenebilir.

Tablo 6.Örgütsel Vatandaşlığa İlişkin Bulgular (Devamı)

Önermeler	1	2	3	4	5	A.O S
	N %	N %	N %	N %	N %	
1.Firmada yapılan yeniliklerden dolayı çalışanlar kendilerini güvende ve mutlu hisseder.	19 4,6	23 5,5	105 25,2	177 42,5	92 22,1	3,72 1,015
2.Kişisel problemlerin çözümüne öncelik verilir.	37 8,9	47 11,3	97 23,3	163 39,2	72 17,3	3,45 1,164
3.Firmaya ilişkin dokümanlar ve broşürler dikkatlice okunur.	15 3,6	23 5,5	70 16,8	205 49,3	103 24,8	3,86 0,972
4. Firmada çalışanlar dakiktir.	17 4,1	31 7,5	126 30,3	168 40,4	74 17,8	3,60 0,995
5.Firmada yer alan programlara katılım ortalamanın üzerindedir.	13 3,1	28 6,7	89 21,4	196 47,1	90 21,6	3,77 0,965
6.Yeterli katılım olmazsa, programa katılmayan kişiler konu hakkında bilgilendirilir.	17 4,1	37 8,9	95 22,8	178 42,8	89 21,4	3,68 1,034
7.Firmada işlerin daha düzenli yapılabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılabilmektedir.	19 4,6	27 6,5	73 17,5	196 47,1	100 24,0	3,87 1,760
8.Firmada yapılan toplantılara yeterli düzeyde katılım sağlanır.	12 2,9	23 5,5	61 14,7	216 51,9	104 25,0	3,91 0,93
9.Firmada yapılan toplantılarda herkes özgürce fikirlerini beyan eder.	27 6,5	25 6,0	81 19,5	187 45,0	96 23,1	3,72 1,084

1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum

6.4. Korelasyon Testi

Çalışmada örgütsel kimlik algısı, örgütsel prestij ve örgütsel vatandaşlık davranışı değişkenleri arasındaki ilişkiyi görebilmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Araştırma değişkenlerine ilişkin korelasyon tablosu, Tablo 7'de sunulmaktadır.

Tablo 7. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Tablosu

Correlations Değişkenler	ÖrgütselÖrgütselÖrgütsel Prestij Kimlik Vatandaşlık		
	Örgütsel Vatandaşlık	PearsonCorrelation1	
Örgütsel Kimlik	PearsonCorrelation, 675**	1	
Örgütsel Prestij	PearsonCorrelation, 602**	,645**	1

* $P \leq 0.05$: Korelasyon 0.05 düzeyi için anlamlıdır.

** $P \leq 0.01$: Korelasyon 0.01 düzeyi için anlamlıdır.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre; “örgütsel vatandaşlığın”, araştırma modelinde ve hipotezlerde ifade edildiği gibi araştırmanın diğer iki değişkeni olan “örgütsel kimlik” ($r=.675$, $p<.01$) ve “örgütsel prestij” ($r=.602$, $p<.01$) ile pozitif yönde ilişkisi olduğu görülmektedir. . Ayrıca, “örgütsel kimliğin” , “örgütsel prestij” ile pozitif yönde ilişkisi olduğu görülmektedir ($r=.645$, $p<.01$).

6.5. Yapısal Eşitlik Modeli

Araştırmada çalışanların örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algılarının örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla geliştirilen araştırma modelini test için özellikle son dönemlerde sosyal bilimlerde giderek artan bir öneme sahip olmaya başlayan yapısal eşitlik modeli oluşturulmuştur. Kurulan yapısal eşitlik modeli M Plus yazılımı kullanılarak test edilmiştir.

Yapısal eşitlik modeli birbirleriyle ilişkili iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, gözlemlenen değişkenlerle (observable variables) örtük değişkenler (latent variables) arasındaki ilişkileri gösteren ölçüm modelinin araştırılması yapılmaktadır. İkinci aşamada ise farklı örtük değişkenler arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarıldığı yapısal modelin araştırılması gerçekleştirilmektedir. Elde edilen model ile verilerin uyumluluğu, çeşitli uyum indekslerine (fit indices) göre değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Tablo 8’de model uyumunun değerlendirilebilmesi için literatürde kabul görmüş uyum iyiliği istatistiklerinin değer aralıkları yer almaktadır (Byrne, 2001; Şimşek, 2007).

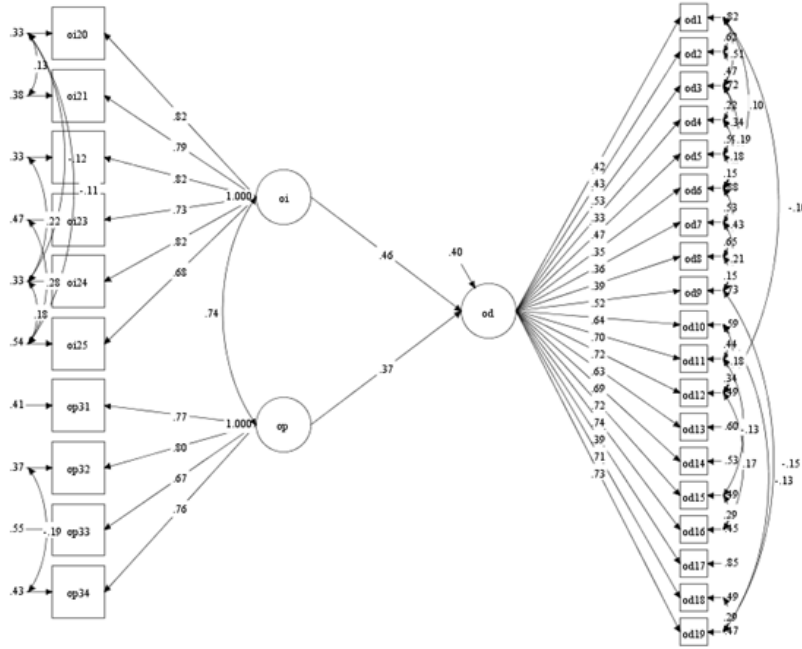
Tablo 8. Yapısal Eşitlik Modelleri Uyum İndeksleri

Uyum testi	İyi uyum	Yeterli uyum
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 \leq \chi^2/df \leq 3$
CFI	$0,95 \leq CFI \leq 1,00$	$0,90 \leq CFI \leq 0,95$
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,08 \leq RMSEA \leq 0,05$
TLI	$0,95 \leq TLI \leq 1,00$	$0,90 \leq TLI \leq 0,95$

χ^2 =Chi-Square (Ki-Kare); df=Degree of Freedom (Serbestlik Derecesi); GFI=Goodness-of fit index (İyilik Uyum İndeksi); AGFI=Adjusted goodness-of-fit index(Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi), CFI=Comparative fit index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi); RMSEA=The root mean square error (Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü); NFI=Normed fit index (Normlaştırılmış Uyum İndeksi); TLI=Tucker Lewis index (Tucker Lewis İndeksi).

Örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algısının örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisini belirleyebilmek amacıyla kurulan modele (model 1) ait veriler Şekil 2'de gösterilmiştir. Geliştirilen modelde yer alan bağımlı değişken örgütsel vatandaşlık, bağımsız değişkenler ise örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algısı olarak tespit edilmiştir. Sonuçlar Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2. Örgütsel Kimlik, Örgütsel Prestij ve Örgütsel Vatandaşlık Ölçeklerinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeli

Model uyum iyilik uyum indeksine bakıldığında CFI değerlerinin 0.90 ve 0.90 dan büyük olduğu ve RMSEA ve SRMR değerlerinin 0.08 den küçük olduğu modelin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir (Kline, 2011). Yine χ^2/sd değeri istenen değer olan 4 ün altında olduğu görülmektedir

Örgütsel Kimliğin ve Örgütsel Prestijin, Örgütsel Vatandaşlık Üzerindeki Etkisi: Bir Alan Araştırması

($\chi^2(342,418)=1109,67$; CFI=0,90; RMSEA=0,07; SRMR=0,07). Bu verilerden yola çıkarak, araştırma amacına ulaşmak için kurulan, çalışanların örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algılamalarının, örgütsel vatandaşlık davranışını olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkileyeceği modelinin doğrulanmış olduğu söylenilebilir. Buna göre, örgütsel kimlik ve örgütsel prestij değişkenleri, örgütsel vatandaşlık davranışının %50,1'ini ($R^2: 0,501$) açıklamaktadır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri olan örgütsel kimlik ve örgütsel prestij hem ayrı ayrı hem de her iki bağımsız değişken birlikte, araştırmanın bağımlı değişkeni olan örgütsel vatandaşlık davranışını pozitif yönde etkilemektedirler. Regresyon analizine bakıldığında, örgütsel kimlik ve örgütsel prestij değişkenleri birlikte regresyon denklemine dahil edildiğinde, her iki bağımsız değişkenin de bağımlı değişken olan örgütsel vatandaşlığı pozitif, anlamlı düzeyde ($p<0,001$) etkiledikleri görülmektedir. Örgütsel kimlik değişkeninin Beta değeri:0,491, anlamlılık düzeyi $p=,000$ iken örgütsel prestij için Beta değeri:0,285 anlamlılık düzeyi $p=,000$ 'dır. Bu veriler ışığında, araştırmanın her iki hipotezi de kabul edilmiştir.

Tablo 9. Örgütsel Kimlik ve Örgütsel Prestijin Örgütsel Vatandaşlığa Etkisini Belirlemeye Yönelik Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	Standart hata	β	t	Sig.
Sabit sayı	,141	1,052	7,475	,000
Örgütsel Kimlik	,041	,444	10,829	,000
Örgütsel Prestij	,039	,245	6,282	,000
$R^2=,503$, Düzeltilmiş $R^2=,501$ $F=209,293$, Sig=0,000				

Bağımlı değişken: Örgütsel Vatandaşlık

* $p<0,001$

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme ve hızla artan yüksek rekabet işletmeleri rekabet ortamında başarılı olabilmeleri için farklı arayışlara yöneltmiştir. Bu anlamda da teoride bir çok yeni kavram ve ilke ortaya konulmuştur. Bu çalışma da bunlar içerisinde en çok tartışılan üç kavram olan örgütsel kimlik ve örgütsel prestijin, örgütsel vatandaşlık davranışına olan etkisi incelenmiştir.

Örgütsel prestij, örgütsel kimlik ve örgütsel vatandaşlık bu üç kavram örgütsel yaşamda hem çalışanlar hem de işletmeler açısından büyük önem taşımaktadır. Çalışanların örgütleriyle ilgili olumlu kimlik ve prestij algıları onların yaptıkları işi daha anlamlı bulmasını sağlayacaktır. Böylelikle çalışanlar kendilerinden beklenenin dışında gönüllü olarak örgütlerini destekleyici faaliyetlere yöneleceklerdir.

Örgütlerin günümüz şartlarında rekabette başarılı olabilmeleri çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışı sergilemeleriyle yakından ilgilidir. Çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışı sergilemelerinde etkili olan önemli faktörlerden ikisi ise çalışanların örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algılarıdır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre örgütsel kimlik ve örgütsel prestijin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde pozitif bir etkisi bulunmaktadır. Öyle

ise, uygulamada örgütler, örgütsel başarı ve örgüt sürekliliği için, çalışanların örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algılarını güçlendirmeye yönelik uygulamalara ağırlık vermelidir.

Örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algısının güçlendirilmesi için yöneticiler çeşitli sosyal kampanyalardan faydalanabilirler. Bununla birlikte örgütsel prestij ve örgütsel kimlik oldukça soyut kavramlar olduklarından çalışmalarla daha uzun süreli olarak incelenebilir. Farklı araştırma metodları ile çalışanların örgütsel kimlik ve örgütsel prestij algılarındaki farklılıkların ortaya konması yararlı olabilir.

Çalışma sonuçları test edilen hipotezlerin hepsinin desteklendiğini ifade etmektedir. Buna göre, örgütsel kimlik algısına sahip çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışlarını daha fazla sergileyeceklerini söylemek doğru olmaktadır. Başka bir açıdan örgütsel prestij düzeyi yüksek çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışlarını daha fazla sergileyecekleri sonucuna ulaşılmaktadır.

Gelecekteki araştırmalarda, örgüt kimlik, örgütsel prestij ve örgütsel vatandaşlık davranışı algılarını güçlendirmeye yönelik çalışmaların neler olabileceği ve farklı kavramlar üzerindeki etki düzeylerinin nasıl olacağı kapsamlı modeller ele alınarak araştırılabilir. Bunun dışında bu ilişkilerin farklı meslek grupları için de benzer şekilde ortaya çıkıp çıkmadığı tartışılabilir.

KAYNAKÇA

- Akatay, A. (2009).Çalışanların Örgütsel Kimlik Algılarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkisi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16: 300-315.
- Bakan, İ. ve Kefe, İ. (2012). Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1): 19-34.
- Bedük , A. (2014). *Örgütsel Psikoloji*. Konya: Atlas Akademi Yayıncılık.
- Bryman, A. ve Cramer, D. (1997).*Quantitative Data Analysis with SPSS for Windows: A Guide for Social Scientists*., London: Routledge.
- Büyükbeşe, T., Sözbilir, F.(2011). Kurumsal Kimlik. Yönetimde Çağdaş ve Güncel Konular Kavramlar, İlkeler, Uygulamalar ve Yaklaşımlar, (Ed.) İsmail Bakan.Ankara: Gazi Kitabevi.
- Büyüköztürk, Ş. (2003).*Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Byrne, B. M. (2001). *Structural Equation Modeling with AMOS: Basic Concepts, Applications, And Programming*London: LEA.
- Carmeli, A. (2005). Perceived External Prestige, Affective Commitment, and Citizenship Behaviors Organization Studies. 26 (3): 443– 464.

- Çelik, M. (2007). Örgüt Kültürü ve örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bir Uygulama. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum.
- Çetin, Ö. M. (2004). *Dönüşümcü Liderlik Bağlamında Örgütsel Vatandaşlık ve Örgütsel Adalet*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Çetinkaya, M. ve Çimenci, S. (2014). Örgütsel Adalet Algısının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi ve Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü: Yapısal Eşitlik Modeli Çalışması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(23): 237-278.
- Çiftçioğlu, A. ve Tak, B. (2009). Algılanan Örgütsel Prestij ile Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Özdeşleşme Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (18): 100-116.
- Dick, R.V., Knippenberg, D.V., Kerschreiter, R., Hertel, G., Wieseke, J. (2008). Interactive Effects of Work Group and Organizational Identification on Job Satisfaction and Extra-Role Behavior. *Journal of Vocational Behavior*, 72: 388-399.
- Dinçel, G. (2012). Kurumsal İtibar ile Örgütsel Kıvanç, Duygusal Bağlılık ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Bir Araştırma, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kocaeli.
- Duman, Ş. A. Paşamehmetoğlu, A. ve Poyraz, A.B. (2013). Örgütsel Kimlik Algısı, Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *JOBEPS*, 2(4): 75-89.
- Erşahan, B. (2011). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı. Yönetimde Çağdaş ve Güncel Konular, (Ed.) İsmail Bakan. Ankara: ÖzBaran Ofset Matbaacılık.
- Johnson, S. A. ve Ashforth B. E. (2008). Externalization of Employment in a Service Environment: The Role of Organizational and Customer Identification. *Journal of Organizational Behavior*, 29: 287-309.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kline, R. BH. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. Guilford Press.
- Mael, F. ve Ashforth B.E. (1992). Alumni and Their Alma Mater: A Partial Test of The Reformulated Model of Organizational Identification. *Journal of Organization Behavior*, 13: 103-123.
- Mamatoğlu, N. (2008). Öğretmenlerde Kimliklenme ve Kimliklenmenin İşe Yönelik Tutum ve Algıları Yordayıcılığı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22): 47-62.
- Marium, H. ve Mutahır, H. (2015). Role of Perceived External Prestige and Organizational Justice in Organizational Identification European Online. *Journal of Natural and Social Science*, 4(3): 611-625.
- Nadiri, H. ve Tanova, C. (2010). An Investigation of The Role of Justice In Turnover Intentions, Job Satisfaction, and Organizational Citizenship Behavior In Hospitality Industry. *International Journal of Hospitality Management*, (29): 33-41.
- Norusis, Marija J. (1992). *SPSS For Windows Professional Statistics, Release 5*, SPSS Inc, Chicago.
- Nunnally, Jum C. (1978). *Psychometric Theory*. New York: McGraw-Hill.

- Obamiro, J. K.Ogunnaike, O. ve Osibanjo, A. O. (2014). Organizational Citizenship Behaviour, Behaviour, Hospital Corporate Image and Performance. *Journay of Competitiveness*, 6(1): 36-49.
- Organ, D. (1997). Organizational Citizenship Behavior: It's Construct Clean-UpTime. *Human Performance*, 10(2): 85-97.
- Öcel, H. (2013). Örgüt Kimliğinin Gücü, Algılanan Prestij ve Kişi Örgüt Uyumu ile Bağlamsal Performans Arasındaki İlişkiler: Örgütsel Bağlılığın Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 28(71): 37-53.
- Öztürk, S. Ö. (2010). Psikolojik Sözleşmenin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Üzerine Etkileri, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- Polat, S. ve Arslan, Y. (2015). *Örgütsel Yaşamda İmaj: İmaj Geliştirme ve Yönetimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sezgin, F. (2005). Örgütsel Vatandaşlık Davranışları: Kavramsal Bir Çözümleme ve Okul Açısından Bazı Çıkarımlar. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1): 317-339.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Tutar, H. (2008). *Simetrik ve Asimetrik İletişim Bağlamında Örgütsel Algılama Yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tutar, H. (2014). *Örgütsel Psikoloji*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tüzün, İ. K. ve Çağlar, İ. (2007). Güven, Örgütsel Kimlik Özellikleri ve Örgütsel Özdeşleşme İlişkisi; Görgül Bir Çalışma. *XV. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı*. 25-27 Mayıs 2007, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Ulu, S. (2011). Örgütsel Hizmet Odaklılık ve Algılanan Dışsal Prestijin Bağlamsal Performans Üzerindeki Etkisi: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Yeşiltaş, M. Türkmen, F. ve Ayaz, N. (2011). Otel İşletmelerinde Algılanan Örgütsel Prestijin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Üzerindeki Etkileri, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(2): 171-189.

TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ (TGB)' NDEKİ AR-GE ŞİRKETLERİNİN TEKNOLOJİ YÖNETİM BECERİLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Mesut BİLGİNER*

ÖZET

Küreselleşme ile birlikte Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)'nin ekonomik bakımdan önemi artmıştır. Katma değeri yüksek ürünlerin üretilebilmesi için gerekli olan bu kuruluşların teknoloji yönetim becerilerinin araştırılması gerekmektedir.

Bu çalışma TGB'lerdeki Ar-Ge firmalarının teknoloji yönetim becerilerini araştırmayı amaçlar. Bu amaç doğrultusunda yazın taraması gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular doğrultusunda araştırma metodolojisi uyarlanmıştır. Bu kapsamda TGB'lerdeki firmalara bir anket uygulanmış ve sonuçlar analiz edilmiştir.

Analiz sonuçları TGB'lerdeki firmaların teknoloji yönetim becerilerinin bir arada değerlendirilmesini ve uygulama becerisinin geliştirilmesi için önlemler alınması gerektiğini rapor etmektedir. Araştırmanın kısıtları nedenleri ile birlikte ele alınmış ve gelecekte konu ile ilgili çalışma yapacaklara yol gösterebilecek tavsiyelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Teknoloji Yönetim Becerileri, Ar-Ge

A RESEARCH ON IDENTIFICATION OF TECHNOLOGY MANAGEMENT CAPABILITIES OF R&D FIRMS IN TECHNOLOGY DEVELOPMENT ZONES (TDZs)

ABSTRACT

Due to globalization, Technology Development Zones (TDZs) has increased their importance in the economy. These institutions are required in order to produce high-value-added products and it is essential to investigate their technology management capabilities.

The present study aims to investigate the technology management capabilities of R&D firms in TDZs. With this aim, a literature review is carried out and the methodology of the current work is constituted. In this context, a questionnaire is applied to the firms in TDZs and the results are analyzed.

The results imply that the technology management capabilities should be handled as a whole and some policies should be developed in order to improve application capabilities. The limitations of the research are included with their reasons and some practical implications are provided for future research.

Keywords: Technology Development Zones, Technology Management Capabilities, R&D

*Öğr. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü.

1. GİRİŞ

Girişimcilik ve inovasyon faaliyetleri günümüz ekonomik koşulları dikkate alındığında sürekli olarak ülke ekonomisi için önemini artırmaktadır. Katma değeri yüksek ürünlerin imalatı ve pazarlanması 2023 gibi önemli bir vizyonun şartlarının elde edilebilmesi için gereklidir.

Bu kapsamda Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)'ndeki Ar-Ge şirketlerinin teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmaları önem arz etmektedir. Böylece çalışma TGB'lerdeki Ar-Ge firmalarının teknoloji yönetim becerilerini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu amaç doğrultusunda öncelikle yazın taraması gerçekleştirilmiştir. Önceki çalışmalar değerlendirildiğinde TGB'ler bağlamında yerli yazında bir çalışmanın olmadığı gözlenmektedir. Ancak otomotiv yan sanayi gibi farklı bir bağlamda konuyu ele alan Tekin & Göral (2010: 293)'ın çalışmasının olduğu gözlenmiştir. Yabancı yazında da yüksek teknoloji üreten işletmelerin teknoloji yönetim becerilerinin araştırıldığı çalışmaların olduğu gözlenmiştir (Wu vd., 2010: 6).

Yazın taramasından elde edilen bulguların değerlendirilmesi ile mevcut çalışmanın yöntemi Tekin & Göral (2010: 293)'ın uygulamış olduğu ölçeğin rastsal yöntemlerle belirlenen bir örnekleme uygulanması ve sonuçların yorumlanması olarak belirlenmiştir.

Bu kapsamda büyük bir örnekleme ulaşmak mümkün olmamıştır ve bu araştırmanın kısıtları arasında nedenleri ile birlikte açıklanmıştır. Her ne kadar sonuçların genellenmesi için yeterli örneklem büyüklüğü elde edilmemiş olsa da konu ile ilgili araştırma yapacakların faydalanabileceği pek çok bulgu elde edilmiştir.

Bu bulgular arasında erkek egemen bir bağlamın olduğu, erkek ve kadınların kimi önermelere istatistikî olarak anlamlı şekilde farklı cevaplar verdiği, teknoloji yönetim becerilerinin tümünün birbiri ile anlamlı şekilde olumlu düzeyde ilişkili olduğu gibi önemli bilgilere ulaşılmıştır. Araştırmanın son kısmında kısıtları ve bunların nedenleri açıklanarak konu ile ilgilenecek olan araştırmacıların kullanabilecekleri araştırma önerilerinde bulunulmuştur.

2. YAZIN TARAMASI VE TEORİ GELİŞTİRME

Küreselleşme ile birlikte gelen sürekli ve her geçen gün şartları daha ağır hale gelen rekabet işletmelerin teknoloji yönetim becerilerini sürekli olarak geliştirmelerini ve bu yönde araştırmacılar ve bilgi transferi ile ilgili çalışmaları olan paydaşlardan bilgi edinmelerini gerektirmektedir (Singh vd., 2010: 1075; Raymond&Bergeron, 2008: 591). Bu yönde tavsiyelerin olduğu başka çalışmalara da rastlamak mümkündür (Kumar vd., 2014: 417). Bu kapsamda değerlendirildiğinde teknoloji yönetim becerilerinin araştırılması üzerine gerçekleştirilmiş çalışmaların olduğu gözlenmektedir.

Taplin (2006: 69) Kaliforniya şarap üreticilerinin rekabetçi koşullara göre nasıl pozisyon aldıklarını konu edinerek gerçekleştirdiği çalışmada teknoloji yönetim becerilerini üst düzeyde tutan işletmelerin ayakta kalabildiklerini ifade etmektedir. Elgrari&Ingirige (2011: 497) ise özelleştirme ve insan kaynaklarının kabiliyetlerinin artırılması üzerine yapmış olduğu çalışmada teknoloji yönetim becerileri ile ilgili olarak yabancı işletmelerin sahada görev yaptıkları yerel çalışanların kabiliyetlerinin düşük olduğunu ifade ederek, yerel firmaların bu becerilerini geliştirmeye odaklandıklarını ifade etmektedir.

Öte yandan Wu vd. (2010: 6) ise Çin bağlamında yüksek teknoloji üretimi yapan işletmelerin stratejik yönetim planlaması üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın amacının teknoloji yönetimi ile işletmelerin elde ettikleri stratejik kolaylıkların belirlenmesi olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda yüksek teknoloji üretimi yapan işletmelerin mevcut teknoloji yönetimi düzeylerinin belirlenmesi sağlanmıştır. 43 işletmeden toplanan veriler ışığında Teknoloji Yönetimi Olgunluk Modeli (TYOM)'nin uygulanması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde teknoloji yönetim becerilerinin sadece yönetim düzeyinde kaldığı ve bunun başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak teknoloji yönetim becerilerinin tümünün eşgüdümlü olarak geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu ifadenin desteklendiği çalışmalara da rastlamak mümkündür (Jaramillo&Harting, 2013: 40).

Wu vd. (2014: 180) ise teknolojik kabiliyetler ve teknoloji yönetimi arasındaki ilişkileri incelemeyi hedefleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma kapsamında Çin bağlamında telekomünikasyon sektöründen elde edilen veriler incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar bakımından değerlendirildiğinde teknolojik kabiliyetlerin bu bağlamda teknoloji yönetim becerisinin gelişmesinde etkili olduğu bulgusunun ortaya çıkarıldığı tespit edilmiştir.

Yerli yazında ise teknoloji yönetim becerilerinin araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmıştır. Tekin &Göral (2010: 293) işletmelerde stratejik teknoloji yönetimi ve sürdürülebilir rekabet üstünlüğü arasındaki ilişkiyi otomotiv yan sanayi işletmeleri üzerinde araştırmıştır. Bu çalışmada teknoloji yönetim becerilerinin teker teker ele alındığı gözlenmektedir. Mevcut çalışma bu çalışmadan kullanılan ölçeğin uyarlanması ve metodoloji bakımından yararlanmaktadır.

Wu vd. (2010: 6) ile Tekin &Göral (2010: 293)'ın öne sürdüğü ve Jaramillo&Harting, 2013: 40) ile Wu vd. (2014: 180)'nun desteklediği bulgulardan yola çıkılarak şu hipotez geliştirilmiştir;

H1:“Yüksek teknoloji üreten işletmelerin teknoloji yönetim becerileri arasında olumlu ilişkiler vardır.”

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)'ndeki Ar-Ge Şirketlerinin Teknoloji Yönetim Becerilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma

3. TEKNOLOJİ YÖNETİM BECERİLERİ

İşletmelerin günümüz koşullarında ayakta kalabilmeleri için teknoloji yönetim becerilerini iyi bir şekilde uygulamak zorunda oldukları bildirilmektedir (Elgrari & Ingirige, 2011: 511). Bu kapsamda bu becerilerin neler olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Ampirik çalışmalarla ilgili bir kısıt bulunsa da teorik olarak konuyu ele alan çalışmalardan yola çıkılarak teknoloji yönetim becerilerinin belirleme, seçme, edinme, kullanma, koruma ve sonlandırma bağlamında ele alınabileceği görülmüştür (Çetindamar vd., 2013: 31).

3.1. Belirleme

Belirleme işletmenin müşteri isteklerinden doğan talepleri karşılayabilecek ürün ve hizmetleri sağlayabilmek için gerek duyacağı teknolojik altyapının belirlenmesi olarak tanımlanmaktadır (Çetindamar vd., 2013: 87; Singh vd., 2010: 1073). İşletmelerin bunu gerçekleştirebilmeleri için öncelikle kendi teknolojik altyapılarını iyi bir şekilde analiz etmeleri gerekmektedir. Böylece üretimi planlanan ürünlerin ve hizmetlerin gerektirdiği teknolojik altyapının belirlenmesi için mümkün olan her seçeneğin belirlenmesi gerekmektedir. Bunun etkin bir şekilde yapılması da işletmenin edinimden elde edeceği faydaları artıracaktır.

3.2. Seçme

Seçme, belirleme aşamasında ortaya konulan mevcut durumun işletmenin kendi dinamiklerine göre değerlendirilmesi ile belirlenen teknolojilerden hangisinin ya da hangilerinin ediniminin planlanacağı aşama olarak tanımlanmaktadır (Tekin & Göral, 2010: 299; Singh vd., 2010: 1078). Bu kapsamda işletme yöneticilerinin edinimi planlanan teknolojinin kapasitesi, enerji sarfiyatı, işgücü gereksinimi, finansman kolaylıkları ve mevcut altyapıya uyumluluk bakımından değerlendirmeler yapmaları gerekmektedir. İşletme yöneticilerinin bu yönde iyi bir beceriye sahip olmasının işletmeye rekabet üstünlüğü getirebileceği bildirilmektedir.

3.3. Edinme

Edinme, seçme aşamasında edinimi planlanan teknolojinin işletmenin maksimum fayda sağlayacağı şekilde elde etmesi olarak ifade edilmektedir (Taplin, 2006: 67; Çetindamar vd., 2013: 35; Tekin & Göral, 2010: 299). Bu kapsamda işletmenin edinimi farklı tedarikçiler üzerinden araştırarak mevcut desteklemeleri de göz önünde bulundurarak gerçekleştirmesi gerekmektedir. Sadece makine parkurunun tamamlanması işletmenin üretim yapmasına imkân tanımayacağı için edinim sonrasında kendisini idare edecek kadar işletme sermayesi bırakacak şekilde gerçekleştirmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

3.4. Kullanma

Kullanma, edinme aşaması gerçekleştirilen teknolojilerin beklenen faydaları gerçekleştirecek şekilde işletme süreçlerine dâhil edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kumar vd., 2014: 415; Tekin & Göral, 2010: 300). Böylece işletmenin atıl durumda olan kapasitesinin harekete geçirilmesi mümkün olmaktadır ve bu parametreler işletmenin üretim ve pazarlama ile ilgili istatistiklerine olumlu yansıtacağı için işletme performansını artıracaktır. İşletme yöneticilerinin destekleme yapılan alet ve ekipmanın işletmeye gerçekten gerekli olup olmadığı hakkında bir karar vermeleri gerekmektedir.

3.5. Koruma

Elde edilen teknolojinin kullanımı ile Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı (FSMH) doğurabilecek pek çok süreç işletme içinde gerçekleşmektedir. Koruma, gerçekleşen FSMH'nin işletmenin faydasına olacak şekilde korunması olarak tanımlanmaktadır (Tekin & Göral, 2010: 300; Çetindamar vd., 2013: 129). Bu sayede işletme sektöründeki diğer işletmelerin kendi süreçlerinden yararlanması gibi rekabette kendisini öne çıkaracak bir konum elde edebilmektedir. Böylece de işletmenin gelir kaynakları arasında yeni bir unsurun da dâhil edilmesi sağlanabilmektedir.

3.6. Sonlandırma

Sürekli gelişen yeni teknolojiler doğrultusunda işletmelere müşterilerden gelen talep değişiklik göstermektedir. Ayrıca, son günlerde önemini iyice hissettiren katma değeri yüksek ürünlerin üretimi ile ilgili inovasyon çabaları teknolojik altyapının sürekli olarak güncellenmesini gerektirmektedir. Böylece sonlandırma miadını dolduran teknolojik altyapının yenilenebilmesi için mevcut olanların işletme süreçleri dışına çıkartılması olarak tanımlanabilmektedir (Tekin & Göral, 2010: 300). İşletmenin sonlandırma kararını almadan önce üretimi aksatmayacak tedbirleri alarak işletmenin sürekliliğini garanti altına alacak önlemleri alması gerekmektedir.

4. AMPİRİK ÇALIŞMA

Bu çalışma TGB'lerdeki Ar-Ge firmalarının teknoloji yönetim becerilerinin ortaya konulması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla öncelikle yazın taraması gerçekleştirilmiş ve önceki çalışmalar metodoloji ve bulgular bakımından ele alınmıştır. Elde edilen bulgular bağlamında araştırmaya esas olan bir hipotez geliştirilmiş ve bunun ampirik olarak test edilebilmesi için TGB'lerdeki Ar-Ge firmaları üzerinden bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Anket çalışması kapsamında Tekin & Göral (2010: 293) tarafından geliştirilen ölçek uyarlanmıştır. Uygulama için TGB'lerin internet sitelerinden firmaların iletişim bilgileri elde edilmiş ve elektronik ortamda anketi doldurmaları sağlanmıştır. Genel itibarıyla düşünüldüğünde küçük

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)'ndeki Ar-Ge Şirketlerinin Teknoloji Yönetim Becerilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma

sayılabilecek bir örneklem elde edilmiştir. Bu da mevcut çalışmanın en büyük kısıtını oluşturmaktadır. Tablo 1 örneklemin demografik özelliklerini özetlemektedir.

Tablo 1. Örneklemin Demografik Özellikleri

	<i>f</i>	%
Teknoloji Geliştirme Bölgesi		
Ankara	10	8,5
Bilkent	7	5,9
Erciyes	11	9,3
Fırat	13	11
Hacettepe	8	6,8
İTÜ	7	5,9
Kahramanmaraş	16	13,6
Malatya	9	7,6
Marmara	9	7,6
ODTÜ	10	8,5
Sakarya	10	8,5
Ulutek	8	6,8
Cinsiyet		
Erkek	92	78
Kadın	26	22
Yaş		
24-31 yaş	30	25,4
32-36 yaş	32	27,1
37-41 yaş	29	24,6
42 ve üzeri	27	22,9
Toplam	118	100

Buna göre en fazla katılımın Kahramanmaraş, Fırat ve Erciyes teknoparklarından gerçekleştiği görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunu erkeklerin (%78) oluşturduğu gözlenmektedir. Bu bulgu mevcut teknopark çalışanları bağlamında değerlendirildiğinde örneklemin mevcut dinamikleri temsil edebildiğini göstermektedir. Ayrıca bu bulgu kadın girişimciliğinin desteklenmesi yönünde daha fazla yol kat edilmesi gerektiğini de göstermektedir. Yaşları bakımından değerlendirildiğinde 24 ila 56 arasında değişen değerler elde edilmiştir. Ancak verinin kolay bir şekilde yönetilebilmesi için bu değişkenle ilgili 24-31, 32-36, 37-41 ve 42 ve üzeri olmak üzere gruplar oluşturulmuştur. Bu grupların oluşturulmasında yüzdesel bakımdan denkleğin olması gözetilmiştir.

Teknoparkların mevcut dinamikleri içinde değerlendirildiğinde, yaşları daha genç olan grupların start-up olarak nitelendirilen yeni girişim firmaları, büyük olanların da spin-off diye nitelendirilen öğretim elemanlarının firmaları olduğu tahmin edilmektedir. Bu durumun açıklığa kavuşturulması için demografik faktörlere böyle bir önermenin eklenmesi de düşünülmüştür ancak mevcut dinamikler gözetildiğinde girişimcilerin bunu ayırt edip edemeyeceği hususunda şüpheye düşüldüğü için çıkarılmıştır. Gelecekte yapılacak olan

çalışmaların bu durumu dikkate alarak ön bilgilendirme ile bu durumu daha net ortaya koyabilmeleri ümit edilmektedir.

Tablo 2. Önermelerin Güvenirliği

	Önerme Sayısı	Cronbach Alfa Skoru
Belirleme	5	0,862
Seçme	7	0,856
Edinme	4	0,850
Kullanma	6	0,892
Koruma	3	0,881
Sonlandırma	5	0,849

Örneklemin demografik özellikler bakımından teknoparklar bağlamına uyumluluk sergilediği anlaşıldığı için verinin güvenirliliği ile ilgili analizler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Cronbach alfa skorları kullanılmıştır (Singh vd., 2010: 1079). Bu kapsamda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde bütün değişkenlerin ölçümü için kullanılan önermelerin aynı değişkenin diğer önermeleri ile birlikte istatistiki olarak belirlenen eşğin üstünde değerler rapor ettiği görülmektedir (Eren, 2016: 97). Böylece verinin güvenirliliğinin olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 3. Teknoloji Yönetim Becerileri İle İlgili Tanımsal İstatistikler

	Ortalama	Std. Sapma
Belirleme	3,7881	0,90063
Seçme	3,9056	0,87292
Edinme	3,7288	1,06798
Kullanma	3,4110	1,21358
Koruma	3,8559	1,13184
Sonlandırma	3,9102	0,92804

Verinin güvenilir olduğunun istatistiki olarak ortaya konulmuş olmasından sonra aynı değişkeni ölçmeyi hedefleyen önermelerin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları bakımından değerlendirilmesi sağlanmıştır (Wu vd., 2010: 17). Bu kapsamda değerlendirilen teknoloji yönetim becerilerinden en yüksek ortalamanın sonlandırma becerisi ile ilgili elde edildiği görülmektedir. Ayrıca seçme, koruma, belirleme ve edinme becerilerinin de kullanma becerisine nispeten daha yüksek ortalamalar elde ettikleri gözlenmiştir. Bu bulgudan yola çıkarak en çok kullanma becerisinin geliştirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Ayrıca mevcut işletmecilik ikliminde teknolojilerin kullanım amaçlı edinimi ile ilgili algının araştırılmasının da yazına katkı sağlayabileceği de düşünülmektedir. Daha büyük örneklerle TGB'ler arasında temsil eşitliğinin sağlandığı çalışmalarda bu istatistiklerin TGB'ler arasında nasıl şekillendiğinin belirlenmesinin de

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)'ndeki Ar-Ge Şirketlerinin Teknoloji Yönetim Becerilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma

yazına katkı sağlaması mümkündür. Böylece TGB'ler arasında kıyaslama yapmak da mümkün hale gelebilecektir.

Tablo 4. Değişkenler Arası Korelasyonlar

	BelORT	SeçORT	EdinORT	KullanORT	KorORT
SeçORT	,384**				
EdinORT	,497**	,512**			
KullanORT	,238**	,454**	,206*		
KorORT	,464**	,386**	,357**	,433**	
SonORT	,407**	,671**	,571**	,483**	,549**

BelORT= Belirleme, SeçORT=Seçme, EdinORT=Edinme, KullanORT=Kullanma, KorORT=Koruma, SonORT=Sonlandırma
*=p<0.05 düzeyinde anlamlı
**=p<0.01 düzeyinde anlamlı

Yine aynı değişkenin ölçümü hedeflenerek aritmetik ortalamaları alınan önermeler arasındaki korelasyonların incelenmesi ile araştırmanın hipotezi test edilmiştir. Bu test sonucunda araştırmaya esas olan hipotezin desteklendiği anlaşılmaktadır. Nitekim bütün beceriler arasında olumlu ilişkiler tespit edilmiştir. Özele indirgenecek olursa belirleme değişkeninin en çok edinme ile ilişkili olduğu görülmektedir. Seçme değişkeninin ise sonlandırma becerisi ile en çok ilişkili olduğu gözlenmiştir. Edinmenin ve korumanın da en çok sonlandırma ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan yola çıkılarak en düşük korelasyonların kullanma ile elde edildiği anlaşılmaktadır.

İşletmenin etkin bir şekilde teknoloji yönetim becerilerini kullanması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi ifade edildiği için (Wu vd., 2010: 6), işletmelerin kullanma becerilerine yönelik olarak çalışmalar gerçekleştirmelerinin önem arz ettiği buradan da anlaşılabilmektedir.

Yapılan ANOVA testi sonucunda kimi önermelerle ilgili cevaplayıcıların demografik özelliklerine göre istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklı cevaplar verdikleri görülmüştür. Buna göre cinsiyet bakımından değerlendirildiğinde Seç1, Seç5, Seç7, Kullan1, Kullan3, Kullan4, Kullan5, Kullan6 ve Kor3 önermelerine göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Çapraz tablolarla bu farklılıklar incelendiğinde;

- Seç1 kodlu "Teknoloji alternatifleri arasında seçim yaparken, düşük fiyat, kalite, esneklik, fayda -maliyet analizi yapılmalıdır." önermesinde bayanların daha olumlu bir algıya sahip oldukları görülmüştür.
- Seç5 kodlu "Teknoloji seçiminde; seçilen teknolojilerden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilecek tüm tarafların fikir birliği sağlamamaktadır." önermesine de bayanların daha olumlu cevaplar verdiği gözlenmiştir.
- Seç7 kodlu "Seçilen teknolojilerin etkinliği işletme amaçlarına ulaşma derecesi açısından değerlendirilmektedir." önermesinde de bayanların daha olumlu bir tutum sergilediği tespit edilmiştir.
- Kullan1 kodlu "Yönetim yeni teknolojinin kullanımı konusunda çalışanları desteklemektedir." ifadesine de erkeklerin daha negatif şekilde yaklaşımları gözlenmiştir.

- Kullan3 kodlu “Yeni teknolojilerin kullanımı konusunda çalışanların önerileri alınmaktadır.” ifadesinde de bayanların olumlu bir tavır sergiledikleri gözlenirken erkeklerin daha olumsuz bir algıya sahip oldukları belirlenmiştir.
- Kullan4 kodlu “Çalışanlara yeni teknolojilere geçişte işten çıkarmama teminatı verilmektedir.” önermesinde de bayanların nispeten daha olumlu ifadeleri işaretlemiş oldukları gözlenmiştir.
- Kullan5 kodlu “Çalışanlara yeni teknolojinin kullanımına yönelik maddi teşekkürler verilmektedir.” ifadesine de benzer bir algının sergilenmiş olduğu tespit edilmiştir.
- Kullan6 kodlu “Organizasyonel öğrenme etkin şekilde uygulanmaktadır.” önermeye de bayanların daha pozitif bir bakış açısıyla yaklaştığı gözlenmiştir.
- Son olarak Kor3 kodlu “Teknoloji biriminde çalışan personellerin işletmenin gelişimi için işletmede istihdamlarının sürekliliği sağlanmalıdır.” ifadesinde de erkeklerin daha olumsuz bir algı sergilemiş olduğu görülmüştür.

Bütün bu sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde erkek çalışanların kadınlara göre daha olumsuz bir algıya sahip olduğu gözlenmektedir.

ANOVA testi ile TGB'lere göre de kimi önermelerde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre Kullan2 ve Kor1 önermelerinde anlamlı farklılıkların olduğu gözlenmiştir. Yine çapraz tabloların kullanımı ile bu farklılıklar ele alındığında;

- Kullan2 kodlu “Çalışanlara yeni teknolojinin kullanımı konusunda yeterli eğitimler verilmektedir.” ifadesine ODTÜ, Marmara, Hacettepe, Bilkent ve Malatya teknokentlerindeki firmaların daha olumsuz bir algı sergiledikleri gözlenmiştir.
- Kor1 kodlu “Teknolojik yetkilerin gizliliği sağlanmalıdır.” önermesinde ise ODTÜ ve Bilkent teknoparklarındaki firmaların daha olumsuz bir algıya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar değerlendirildiğinde teknokentler arasında önermelere verilen cevaplarda istatistiki bakımdan anlamlı sonuçlar elde edilmiş olsa da temsil bakımından çok kısıtlı kalmaları göz önünde bulundurulduğunda bunların genellenemeyeceği anlaşılmaktadır.

Son olarak yaşları bakımından ele alındığında da ANOVA testi sonuçlarından kimilerinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre Edin2, Edin3, Edin4, Kullan1, Kullan5 ve Kullan6 kodlu önermelerin istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklı cevaplanmış olduğu görülmektedir. Bu cevapların çapraz tablolar kullanımı ile nasıl farklılaştığının incelenmesi ile;

- Edin2 kodlu “Edinecek teknolojilerden sağlanacak faydalar hakkında teknolojiyi kullanacak personel detaylı olarak bilgilendirilmelidir.” önermesine yaşları küçük olanların daha olumsuz bir algı sergiledikleri gözlenirken yaşları daha büyük olanların daha olumlu bir algı sergiledikleri tespit edilmiştir.

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)'ndeki Ar-Ge Şirketlerinin Teknoloji Yönetim Becerilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma

- Edin3 kodlu “Teknoloji transfer yöntemlerinin belirlenmesinde, yöntemlerin sunduğu üstünlük ve zayıflıkları dikkate alınmalıdır.” ifadesine 32 ila 36 yaş arasındaki olan grubun daha olumsuz bir algı gösterdiği görülmektedir.
- Edin4 kodlu “Teknoloji transfer yöntemlerinin belirlenmesine ilişkin fırsat ve tehdit analizi yapılmalıdır.” ifadesinin yaşı daha büyük olan gruplarca daha olumlu bir şekilde algılandığı gözlenmektedir.
- Kullan1 kodlu “Yönetim yeni teknolojinin kullanımı konusunda çalışanları desteklemektedir.” önermesinin 32 ila 36 yaş grubunca daha olumlu bir şekilde algılandığı görülmektedir.
- Kullan5 kodlu “Çalışanlara yeni teknolojinin kullanımına yönelik maddi teşekkürler verilmektedir.” ifadesinin de aynı grup tarafından daha olumlu bir şekilde algılandığı anlaşılmaktadır.
- Kullan6 kodlu “Organizasyonel öğrenme etkin şekilde uygulanmaktadır.” önermesinde de yaşları 32 ila 36 yaş arasındaki grubun daha olumlu bir algı sergilediği tespit edilmiştir.

Bütün bu sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde yaşı büyük olan grupların teknoloji transfer yöntemleri hususunda daha olumlu bir algı sergiledikleri gözlenmektedir. Bunların üniversitelerin öğretim elemanları tarafından kurulmuş spin-off firmaları olduğu göz önünde bulundurulduğunda girişimcilerin bu yönden eğitim bakımından iyi durumda olmalarının kendilerine avantaj sağlayacağı sonucunun çıkarılabilmesini sağlamaktadır. 32 ila 36 yaşı arasında olan grubun ise genel girişimci profili kapsamında düşünüldüğünde kendi girişimlerini yürüttüğü göz önünde bulundurulursa işin yükünün kendi üzerlerinde hissettikleri çıkarılabilmektedir. Bu nedenle bu grubun da profesyonel destek mekanizmalarınca desteklenmesinin ülkemiz girişimciliğine katkı sağlayabileceği ümit edilmektedir.

Araştırmada kullanılan teorik altyapının farklı faktörleri içerdiği göz önünde bulundurulduğunda Keşif Amaçlı Faktör Analizi (KFA) yapılmasının uygun olduğu görülmüştür (Eren, 2016: 97). Bu kapsamda elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde araştırmada elde edilen verilerin kısmi de olsa modeli doğruladığı gözlenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak KMO ve Barlett'in örneklem yeterliği testleri gerçekleştirilmiştir. Bulunan altı faktör için elde edilen KMO değerinin 0,823 olduğu görülmüştür. Bu da örneklemin faktör analizi yapabilmek için yeterli olduğunu göstermektedir. Ayrıca altı faktör için Açıklanan Toplam Varyansın (ATV) %76,337 olduğu görülmektedir. Buradan da elde edilen faktörlerin elde edilen cevapların dörtte üçünden fazlasında olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Döndürülmüş Yapılar Matrisi

	1	2	3	4	5	6
Bel1					,905	
Bel2			,488		,534	
Bel3					,690	
Bel4					,910	
Bel5			,442		,549	
Seç1				,492	,440	
Seç2				,812		
Seç3				,574		
Seç4				,812		
Seç5				,599		
Seç6				,670		
Seç7		,526	,503			
Edin1			,711			
Edin2			,818			
Edin3			,731			
Edin4			,756			
Kullan1	,940					
Kullan2						,791
Kullan3	,937					
Kullan4	,608	,504				
Kullan5	,933					
Kullan6	,918					
Kor1						,795
Kor2						,822
Kor3						,791
Son1		,709				
Son2		,833				
Son3		,849				
Son4		,818				
Son5		,681	,462			

Ancak elde edilen sonuçlar incelendiğinde faktör yükünün kimi önermeler için birden fazla faktör altında 0,4'ten yüksek düzeylerde seyrettiği gözlenmektedir. Bu durum da araştırmanın kısıtlarındandır. Buna göre Bel2, Bel5, Seç1, Seç7, Kullan2 ve Son5 kodlu önermelerin tekrardan incelenmesi gerekmektedir. Bu bulgu yazında bu yönde gerçekleştirilmesi Daha büyük örneklerle faktörlerin yeniden test edilmesinin yazına daha büyük katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

5. SONUÇ, KISIT VE ÖNERİLER

Bu çalışma TGB'lerdeki Ar-Ge firmalarının teknoloji yönetim becerilerinin ortaya çıkarılması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle bir yazın taraması gerçekleştirilmiştir. Yazın taraması neticesinde bu bağlamda konuyu ele alan çalışmaların kısıtlı olduğu görülmüştür. Bu nedenle de araştırma sonuçlarının kıyaslanabilmesi mümkün olmamıştır. Ancak, bu çalışmada belirtilen araştırma önerilerinin başka araştırmacılarca uygulamaya konulması ile elde edebilecekleri sonuçları kıyaslayabilecekleri sonuçlar elde edilmiştir.

Yine yazın taramasından hareketle Tekin & Göral (2010: 293) tarafından geliştirilen ölçek sınırlı sayıda Ar-Ge firmasına uygulanabilmiştir. Elde edilen veriler öncelikli analizler (güvenirlilik, tanımsal istatistikler ve ANOVA) ve ilişkisel analizler (korelasyon ve KFA) ile analiz edilmiş ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tanımsal istatistikler bakımından değerlendirildiğinde işletmelerin kullanma haricinde diğer yetenekler için daha yüksek ortalamalar ve daha düşük standart sapmalar rapor ettikleri görülmektedir. Bu bulgu işletmelerin kullanım amaçlı olarak teknoloji yönetim becerileri sergileyemediklerini göstermektedir. Bu nedenle de mevcut işletmecilik ikliminde edinimi yapılmış ama atıl kapasite olarak işletmelere sürekli olarak yük olan malzeme ve ekipmanların olması durumunun nedeni ortaya konulmaktadır. Gelecekte konu ile ilgili araştırma yapacakların bu hususu dikkate almaları ve atıl kapasitenin nedenleri arasında amaçsız olarak edinimi yapılmış olan teknolojilerin işletmeye olan etkilerini ampirik bir şekilde ortaya koymalarının yazına katkı sağlayabileceği ümit edilmektedir. Ayrıca buradan elde edilecek olan bulguların işletme yöneticilerinin teknoloji yönetim becerilerinin bu yönde geliştirilmesi ve gerekirse profesyonel yardım almaları gerektiğini de ortaya koymaktadır.

Yapılan analizler sonucunda ortaya çıkarılan bu sonuç Wu vd. (2010: 6) ile Tekin & Göral (2010: 293)'ın elde ettiği bulgularca da desteklenmektedir. Böylece işletme yöneticilerinin teknoloji yönetim becerilerini bir bütün halinde ele almaları gerektiği bir kez daha ortaya konulmuştur. Özellikle yüksek teknoloji üretimi yapan Ar-Ge firmalarının bu yönde bir bulguyu doğrulamaları bundan sonra gerçekleştirilecek olan faaliyetlerin planlanmasında göz önünde bulundurulması gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle mevcut çalışmadan akademisyenlerin araştırma yöntemleri bakımından faydalanmaları ümit edilmektedir. Yine aynı şekilde uygulayıcı durumunda olan işletme yöneticilerinin de faydalanabileceği bir bulgu ortaya konulmuştur.

Bu değerli bulguların yanında mevcut çalışmanın kısıtları da bulunmaktadır. Bunlardan ilki örnekleme dâhil edilen işletme sayısının az olmasıdır. Ancak Ar-Ge faaliyetleri ile uğraşan işletme sayısı da genel işletme sayısı ile kıyaslandığında az olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca teknokentlerden elde edilen örneklem sayılarının teknokentlerdeki mevcut şirket sayısı ile kıyaslandığında az olduğu da görülmektedir. Her ne kadar KMO ve Barlett'in örneklem yeterliği testi sonucu faktör analizi için yeterli örneklemin elde edildiğini göstermiş olsa da daha büyük örneklemlerle yapılan

çalışmaların daha genellenebilir sonuçlar ortaya koyacağı düşünülmektedir. Bu hususun gelecekte konu ile ilgili araştırma yapacak olan araştırmacılara ışık tutması ümit edilmektedir.

Araştırmanın bir başka kısıtı ise yapılan KFA sonuçlarından da anlaşılabilceği üzere kimi önermelerin farklı faktörler altında sıralanmış olmasıdır. Her ne kadar uyarlanmış bir ölçeğin kullanıldığı göz önünde bulundurulsa da (Tekin & Göral, 2010: 293), bu önermelerin tekrardan ele alınması gerektiği görülmektedir. Ya da bu alanla ilgili yeni ölçek geliştirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Gelecekte konu ile ilgili çalışma yapacak olanların bu hususu da göz önünde bulundurmaları ümit edilmektedir. Ya da ekonometrik modellerin kullanımını ile TGB'lerin ekonomiye etkilerinin araştırıldığı yayınların da yazına katkı sağlanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Şahin, 2014: 31).

Bütün bunların bir arada değerlendirilmesi sonucunda, konu ile ilgili araştırma yapacak olanların ya da işletmelerde teknoloji yönetimi ile ilgilenecek olan uygulayıcıların kullanabilecekleri faydalı bilgilerin olduğu bir çalışmanın gerçekleştirilmiş olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Çetindamar, D., Phall, R. ve Probert, D. (2013). *Teknoloji Yönetimi*, Ankara: Efil Yayınevi.
- Elgrari, O. ve Ingirige, B. (2011). Privatisation and Manpower Capability Development. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 18(5): 497-515.
- Eren, A.S., (2016). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Nicel Bir Araştırma. *Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 5(1): 97-128.
- Jaramillo, S. ve Harting, C.D. (2013). The utility of Mobile Apps as a Service (MAaaS): A Case Study of BlueBridgeDigital. *Journal of Technology Management in China*, 8(1): 34-43.
- Kumar, R., Singh, R.K. ve Shankar, R. (2014). Strategy Development by Indian SMEs for Improving Coordination in Supply Chain. *Competitiveness Review*, 24(5): 414-432.
- Raymond, L. ve Bergeron, F., (2008). Enabling the Business Strategy of SMEs through E-business Capabilities. *Industrial Management & Data Systems*, 108(5): 577-595.
- Singh, R.K., Garg, S.K. ve Deshmukh, S.G. (2010). Strategy Development by Small Scale Industries in India. *Industrial Management & Data Systems*, 110(7): 1073-1093.
- Şahin, S. (2014). Economic Factors, Crude Oil Prices and Equity Markets: Evidence from CEEC-3 Economies. *Sakarya Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(2): 31-49.
- Taplin, I.M. (2006). Competitive Pressures and Strategic Repositioning in the California Premium Wine Industry. *International Journal of Wine Marketing*, 18(1): 61-70.

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB)'ndeki Ar-Ge Şirketlerinin Teknoloji Yönetim Becerilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma

- Tekin, M. ve Göral, R. (2010), İşletmelerde Stratejik Teknoloji Yönetimi ve Sürdürülebilir Rekabet stnlę İlişkisinin Belirlenmesi ve Otomotiv Yan Sanayi İşletmeleri zerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(19): 293-320.
- Wu, W., Li, T., Yu, B. ve Wang, J. (2014). Technological Capability and Technology Management. *Chinese Management Studies*, 8(2): 180-200.
- Wu, W., Liang, D., Yu, B. ve Yang, Y. (2010). Strategic Planning for Management of Technology of China's High Technology Enterprises. *Journal of Technology Management in China*, 5(1): 6-25.

YAZIM VE YAYIN KURALLARI

1. Makaleler metin, tablo, şekil ve kaynak kısımları ile birlikte toplam 10.000 kelimeyi aşmamalıdır. Makaleler; Microsoft Word programında, kenarlardan (alt, üst, sağ, sol) 4,5 cm. boşluk bırakılarak, Cambria yazı tipinde, 10 punto ve 1 satır aralık ölçüsü kullanılarak yazılmalıdır.
2. Makalenin ilk sayfasında; makalenin başlığı büyük harfle, sayfa ortalanarak ve koyu olarak verilmelidir. Bunun altına ise yazarların isimleri ve adresleri başlıkla aynı şekilde verilmeli ve yazarların unvanları ve kurumları, isimlerin yanına konulacak yıldız işareti ile ilk sayfanın altında yer alacak not ile belirtilmelidir. İsimlerden sonra makale hangi dilde yazılmışsa önce o dilde en fazla 100 kelimededen oluşan Özet (Abstract), altında ise diğer dilde yazılan 100 kelimededen oluşan ikinci özet verilmelidir. Türkçe ve İngilizce hazırlanacak özetler makalenin amacını, uygulanan metotları, bulguları ve sonuçları açıklamalıdır. Özetlerin altında ise Türkçe ve İngilizce olarak makalenin içeriğini en iyi anlatan en az üç anahtar kelime (key words) verilmelidir.
3. Makalenin ikinci sayfasından başlayacak metnin içerisindeki her paragraftan sonra 1 satır boşluk bırakılmalı ve paragraflar içeriden başlamalıdır. Metin içinde yer alacak ana başlıklar ve alt başlıklar 1., 1.1., 1.1.2. şeklinde numaralandırılmalı, koyu ve sola bitişik olarak yazılmalıdır.
4. Tablo, grafik ve şekiller metnin içerisinde yer almalı ve bunlara sola yanaşık başlık ve sıra numarası verilmelidir. Başlıklar tabloların ve şekillerin üzerinde yer almalıdır. Tablo ve şekiller sayfaya yatay olarak verilmelidir. Tam sayfa olan tablo ve şekiller sayfaya yatay olarak yerleştirilebilir. Denklemler sayfaya ortalı olarak verilmeli ve denklemlere verilecek sıra numaraları parantez içinde ve denklemin sağına yerleştirilmelidir.
5. Kaynaklara yapılan göndermeler, dipnotlar yerine metin içinde parantez arasında gösterilmeli ve sırasıyla yazarın soyadı ve tarih yazılarak verilmelidir. Örneğin; tek yazar olması durumunda (Jarvick, 1996:98), iki yazar olması durumunda (Frantzich ve Sullivan, 1996:87), yazarlar ikiden fazlaysa (Caroline, Pauwels, v.d., 2000). yazarın aynı yıl içinde yayımlanmış birden fazla eserine gönderme yapılıyorsa (Noam, 1991a:65) kullanılmalıdır. Birden fazla kaynağa yapılan göndermeler birbirlerinden noktalı virgülle ayrılmalıdır. (Jarvick, 1996:54; Noam, 1991:43; Dörr, 2000:32).
6. Açıklama gerektiren durumlar için hazırlanan dipnotlar metnin içinde numaralandırılmalı ve atıf yapılan sayfada yer almalıdır. Dipnotlar 10 punto ile satır aralıksız Cambria yazı tipinde yazılmalıdır.
7. Atıf yapılan bütün kaynaklar, çalışmanın sonunda "Kaynakça" başlığı altında gösterilmelidir. Kaynaklar alfabetik sırada ve aşağıdaki örnekler dikkate alınarak verilmelidir.

YAZIM VE YAYIN KURALLARI

i. Kitap

Çolak, Ö. F.. (2001). *Finansal Piyasalar ve Para Politikası*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Frantzich, S. ve John, S.. (1996). *The C-Span Revolution*. Oklohama:Oklahoma University Press.

ii. Derleme

Arıcı, K.. (2003). Sosyal Yardım Hakkı. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri ilişkileri-Seçme Yazılar, (Ed.) E. Tuncay Kaplan ve Bülent Bayat. Ankara: Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını.

iii. Dergi

Aydoğmuş, O. ve Çatık, N.. (2006). Türkiye'de Para ikamesi Altında Para Tale-bi:1986-2005. *Tisk Akademi*, 1(1): 58-74.

iv. Çalışma Tebliği

Shirley, M. M. ve Walsh, P.. (2000). Public versus Private Ownership. *World Bank Policy Research Working Paper*, No:2420.

v. İnternet

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, (2007) Aylık Bülten Şubat 2011, www.tcmb.gov.tr

MANUSCRIPT STYLE AND FORMAT

1. Articles including text, tables, figures and bibliography should not exceed 10000 words. Papers should be written in Microsoft Word, manuscript should be one spaced, Cambria font and font size 10 points, page layout is 4.5 cm at left, right, up and bottom.
2. Paper title should be in the center of the first page in capital letters, bold and centered. The author name(s) and address(es) should be centered under the title. The academic title and institute of the authors should be indicated as footnotes at the bottom of the page. Abstract written both in Turkish and English should be at most 100 words containing the purpose the study and at least 3 keywords should be given both in Turkish and English under the abstract.
3. Each paragraph of text is begin with a blank line. Sections and sub-sections should be numbered as 1., 1.1., 1.1.2. and should be written bold and left justified.
4. Tables, figures and graphics should be numbered consecutively. The titles should be placed and left justified at the top of tables and figures. Mathematical equations in the text should be centered. Equation numbers should numerate in parentheses and this numbers should be placed at the equation's right size.
5. Reference to a publication should be made in the text by citing the surname of the author, the year of publication, and the page number. Reference for publications with single author (Jarvick,1996:98), reference for publications with two authors (Frantzich and Sullivan, 1996:87), reference for publications with three or more authors (Caroline, Pauwels, v.d., 2000:76), reference for more than one publications by author published in the same year (Noam, 1991a:65), reference for more than one sources: (Jarvick, 1996:54; Noam, 1991:43; Dörr, 2000:32).
6. Footnotes should only be used if absolutely necessary. They should be numbered and should be typed on a separate page under the heading "Notes", Cambria font and font size 10 points.
7. All the sources used in the article should be listed at the end of the article under the title "Bibliography" on a separate page. Examples illustrating general guidelines for bibliography are shown below.

MANUSCRIPT STYLE AND FORMAT

i. Book

Çolak, Ö. F.. (2001). Finansal Piyasalar ve Para Politikası. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Frantzich, S. ve John, S.. (1996). The C-Span Revolution. Oklohama: Oklahoma University Press.

ii. Edited Book

Arıcı, K.. (2003). Sosyal Yardım Hakkı. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri ilişkileri-Seçme Yazılar, (Ed.) E. Tuncay Kaplan ve Bülent Bayat. Ankara: Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını.

iii. Journal

Aydoğmuş, O. ve Çatık, N.. (2006). Türkiye'de Para ikamesi Altında Para Tale-bi:1986-2005. Tisk Akademi, 1(1): 58-74.

iv. Working Paper

Shirley, M. M. ve Walsh, P.. (2000). Public versus Private Ownership. World Bank Policy Research Working Paper, No:2420.

v. Internet

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, (2007) Aylık Bülten Şubat 2011, www.tcmb.gov.tr